

TALLINNA ÜLIKOOL
Germaani-Romaani Keelte ja Kultuuride Instituut

Krista Eek

**ILUKIRJANDUSE TÕLKIMISE ÕPETAMISE
EESMÄRGID. ÕPPIDES ILUKIRJANDUSE
TÕLKIJAKS?**

MAGISTRITÖÖ

Juhendaja: Triin Pappel, M.A.

Tallinn 2012

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	3
1. TÕLKIMISE ÕPETAMINE.....	5
1.1 TÕLKIMISE ÕPETAMISE TAUST JA KUJUNEMINE.....	5
1.2. TÕLKEÕPE TÄNAPÄEVAL.....	7
1.2.1 Koolitus versus haridus.....	11
1.3 ILUKIRJANDUSE TÕLKIMISE ÕPETAMINE.....	12
1.3.1 Ilukirjanduse tõlkimist õppijad.....	16
1.3.2 Miks õppida just ilukirjanduse tõlkimist?.....	19
1.4.1 Ilukirjanduse tõlkimise erialane kirjandus.....	23
2. ILUKIRJANDUSE TÕLKIMISE ÕPETAMINE EESTIS JA EUROOPAS.....	31
2.1 ILUKIRJANDUSE TÕLKIMISE ÕPETAMINE EESTIS.....	31
2.1.1 Tallinna Ülikooli ilukirjandustõlke kõrvalained.....	37
2.2 ILUKIRJANDUSE TÕLKIMISE ÕPETAMINE EUROOPAS.....	42
2.2.1 Kataloonia (Hispaania).....	43
2.2.2 Soome.....	44
2.2.3 Rootsi.....	46
2.2.4 Prantsusmaa.....	47
2.2.5 Saksamaa.....	48
2.2.6 Itaalia.....	50
2.2.7 Holland.....	51
2.2.8 Venemaa.....	53
2.2.9 Suurbritannia.....	55
3. ILUKIRJANDUSE TÕLKIMISE ÕPPE EESMÄRKIDE ANALÜÜS.....	58
3.1. EUROOPAS PAKUTAVATE ILUKIRJANDUSTÕLKE ÕPPEVÕIMALUSTE ANALÜÜS.....	59
3.2 EESTIS PAKUTAVATE ILUKIRJANDUSTÕLKE ÕPPEVÕIMALUSTE ANALÜÜS. VÕRDLUS EUROOPAS PAKUTAVAGA.....	66
3.2.1 Tudengitele esitatud küsimustiku analüüs.....	71
3.3 ILUKIRJANDUSTÕLKE ÕPPIMISE/ÕPETAMISE VÕIMALIKKUSEST.....	75
3.4 JÄRELDUSED.....	79
SUMMARY.....	83
LISAD.....	93

Sissejuhatus

Magistritöös "Ilukirjanduse tõlkimise õpetamise eesmärgid. Õppides ilukirjanduse tõlkijaks?" on keskendutud ilukirjanduse tõlkimise õpetamise eesmärkidele. Ilukirjanduse tõlkimisega on tegeletud palju kauem, kui on eksisteerinud võimalused seda ametina õppida ja sellegipoolest on alati leidunud neid, kes ilma konkreetse väljaõppeta on osutunud suurepäraseks tõlkijateks. Ilukirjanduse tõlkimise õpetamine on globaliseeruva maailma sünnitis, plahvatuslikult suurenenud tõlkemahud vajavad aina enam tõlkijaid, kuid kas tõesti on võimalik saada ilukirjanduse tõlkijaks mõne akadeemilise õppe või koolituse abil?

Magistritöö eesmärgiks on seega uurida Eestis pakutavaid ilukirjandustõlke õppevõimalusi ja nende eesmäärke ilukirjanduse tõlkijaks saamise vaatenurgast. Võrdluseks on vaadeldud ka mujal Euroopas pakutavaid ilukirjandustõlke õppevõimalusi ja nende eesmäärke, et selgitada, mida tahetakse erinevate õppevõimalustega saavutada ja kas ilukirjanduse tõlkijaks on võimalik tänapäeva akadeemiliste või mitteakadeemiliste õppeprogrammidega õppida. Lisaks on ilukirjanduse tõlkimist õppinud tudengitele esitatud küsimustikuga püütud uurida, kui palju kattuvad tudengite ootused õppe eesmärkidega.

Töö on jaotatud kolmeks peatükiks, millest esimeses on vaadeldud üldisemalt tõlkimise õpetamist, selle ajaloolist tausta ja olukorda tänapäeval. Eraldi vaadeldakse ka ilukirjanduse tõlkimise õpetamist ning selgitatakse, kes on ilukirjanduse tõlkimist õppijad ning miks nad seda teha tahavad. Peatüki lõpus antakse lühike ülevaade ilukirjanduse tõlkimise ajaloole Eestis ja ilukirjandustõlke erialasest kirjandusest.

Teises peatükis on kirjeldatud ilukirjandustõlke õppevõimalusi ja nende eesmärged nii Eestis kui Euroopas. Eestis pakutavate ilukirjandustõlke õppevõimaluste puhul on pikemalt peatutud TLÜs pakutud kahel ilukirjandustõlke kõrvalainel. Kolmandas peatükis analüüsitakse Eestis ja välisriikides pakutavaid ilukirjandustõlke õppevõimaluste eesmärged ja ka muid olulisemaid parameetreid. Lisaks on analüüsitud TLÜ ilukirjandustõlke kõrvalaineid võtnud tudengitele esitatud küsimustike vastuseid. Peatüki lõpus mõtiskletakse ilukirjandustõlke õpetamise/õppimise võimalikkuse üle (toetudes ka TLÜ kõrvalainete vastutavatele õppejõududele esitatud küsimustiku vastustele) ja arutletakse, kas ilukirjanduse tõlkimist saab mõne õppe raames ära õppida.

1. Tõlkimise õpetamine

James Holmesi sõnul on tõlkimise õpetamist võimalik mõista kaheti – ühel juhul on tõlkimise õpetamine keeleõppe ja keele omandamise hindamise vahend, teisel juhul aga professionaalsete tõlkijate väljaõpetamine (1988: 77). Antud töös on tõlkimise õpetamise all mõeldud professionaalsete tõlkijate väljaõpet.

Antud peatükis vaadeldakse lähemalt tõlkimise õpetamisega seotud arusaamu ja põhimõtteid. Esiteks antakse lühike ülevaade tõlkimise õpetamise ajaloost ning selle kujunemisest. Eraldi punktina on välja toodud ka diskussioon tõlkekoolituse ja -hariduse üle. Alapeatükis 1.2 vaadeldakse just ilukirjanduse tõlkimise õpetamise eripärasid ning alapunktis 1.3 mõtiskletakse ilukirjanduse tõlkimise õppijate ning nende motivatsiooni üle. Peatüki lõpetab pilguheit ilukirjanduse tõlkimise ajaloole Eestis ja ülevaade ilmunud ilukirjandustõlke erialasest kirjandusest.

1.1 Tõlkimise õpetamise taust ja kujunemine

Traditsiooniliselt on tõlkimist õpetatud katse ja eksituse meetodil ja vabas vormis, mentorluse või keeleõppe abil (Caminade ja Pym 1998: 280). Tõlkimise õpetamine kindlates asutustes (ülikoolides, ametiasutustes) on uus nähtus, sest nn ajaloolised tõlkekoolid ei esinda endas seda, mida täna tõlkimise õpetamise all mõeldakse (*Ibid.*: 281). Näiteks 12.–13. sajandil eksisteerinud Toledo tõlkijate koolkonna puhul ei olnud tegu formaalse struktuuriga tõlkeõppega, vaid hoopis tõlkimisest huvitatud keeletundjate seltskonnaga, kes üksteise abiga oma tõlkeoskuseid parandasid (Kelly ja Martin 2009: 294).

Organiseeritud tõlkõppe algpunktiks võib pidada 1669. aastat, kui Prantsusmaal võeti vastu Colbert'i määrus, millega hakati korraldama suuliste tõlkide koolitusi türki, araabia ja pärsia keelest tõlkimiseks (Caminade ja Pym 1998: 281). Idamaade keelte tõlke hakati õpetama ka Austri-Ungari keisririigis 1754. aastal loodud Oriendi akadeemias (*Ibid.*). Väljaspool Euroopat oli üheks esimeseks tõlkeõppe pakkujaks 1835. aastal loodud tõlkijate kool Egiptuses, praeguse nimega al-Asun (*Ibid.*).

Ametlik ja järjepidev tõlkeõpetus sai alguse 20. sajandi esimesel poolel, kui erinevates ülikoolides hakati pakkuma üldist tõlkimise ja/või suulise tõlke õpetust (Kelly 2005: 8). Kõige varem alustasid tõlkeõppega Moskva Lingvistiline Ülikool (1930), Heidelbergi Ülikool (1933), Genfi Ülikool (1941) ja Viini Ülikooli (1943) (*Ibid.*). Tõlkeõppekavade loomist ärgitasid esiteks soov arendada tõlgete varal oma maa kirjandust (see oli nii näiteks Soomes, kus vastav initsiatiiv loodi juba 1831. aastal) ning vajadus pärast Teist maailmasõda jõudsalt arenema hakanud rahvusvaheliste suhete loomiseks (Caminade ja Pym 1998: 281).

Euroopa ülikoolides keskenduti pärast Teise maailmasõja lõppu pigem tõlkide koolitamisele, kuigi Euroopa integratsiooni intensiivistumise tõttu kasvas nõudlus nii kvalifitseeritud tõlkide kui tõlkijate järele (Caminade ja Pym 1998: 282). Euroopa õiguse *lingua francaks* kujunenud prantsuse keele tõlkenõudluse sunnil loodi 1953. aastal Prantsusmaal Rahvusvaheline Tõlkijate Liit – *Fédération Internationale des Traducteurs* (FIT), millele järgnesid 1957. aastal tõlkide ja tõlkijate koolid *École Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs* (ESIT) ja *Institut Supérieur d'Interprètes et de Traducteurs* (ISIT) (*Ibid.*).

Euroopa tõlkeõppe ühtlustamiseks ja kvaliteedi tagamiseks loodi 1960. aastal CIUTI – *Conférence Internationale des Instituts Universitaires de Traducteurs et Interprètes* –

organisatsioon, mille eesmärgiks oli tagada kvaliteetset tõlkeõpet üle terve Euroopa (CIUTI). Organisatsiooni asutajaliikmeteks olid Genfi, Heidelbergi, Germersheimi, Pariisi (ESIT), Saarbrückeni, Trieste ja Viini ülikoolid (*Ibid.*). CIUTI tegevuse üheks tulemuseks on mingil määral ka Lääne-Euroopa tõlkeõppe mudeli edasi kandmine, milles mängivad olulist rolli suhteliselt eraldiseisvad tõlkeõpet pakkuvad instituudid, mille rõhuasetus on konverentsitõlkide koolitamisele (Caminade ja Pym 1998: 282). Väga paljud Lääne-Euroopa kirjalikku ja/või suulist tõlget õpetavad ülikoolid on CIUTI liikmed, hetkel on CIUTI-l üle 40 liikme üle terve maailma (CIUTI).

Tõlkeõppe järgmiseks murranguliseks ajajärguks võib pidada 1980ndaid ja 1990ndaid, kui mitmete haridusreformide tulemusena ühendati varem eraldiseisvad tõlkeinstituudid ülikoolidega (Caminade ja Pym 1998: 283). Samuti langeb sellesse ajajärku erinevates maailma ülikoolides pakutavate kirjaliku ja suulise tõlkimise õppekavade arvu märgatav kasv – kui 1960ndatel oli maailmas 49 tõlkeõppekava, siis 1980ndateks oli nende arvuks 108 ja 1994. aastal juba üle 250 tõlkeõppekava (*Ibid.*). Tõlkeõppe suund alates 1980ndatest on olnud lühemate, enam fragmenteeritud õppekavade suunas, mis on ühendatud ülikoolistruktuuridega tänu seotusele tõlketeadusega (Caminade ja Pym 1998: 283, 285).

1.2. Tõlkeõpe tänapäeval

Tõlkimise õpetamine on tänaseks kujunenud populaarseks ning üleilmselt tunnustatuks ülikoolihariduse osaks. Pea igas riigis pakutakse tõlkeõpet vähemalt ühes ülikoolis, tihtipeale on valikuvõimalusi rohkemgi. Daniel Gouadec jagab riigid, kus tõlkeõpet pakutakse kaheks – ühed on need, kus eksisteerib suur puudus spetsialiseerunud ja koolitatud tõlkijatest (nt Hiina, Portugal, Poola, Rumeenia) ning teised, kus uusi tõlkijaid koolitatakse järelkasvu ning uute tehnoloogiliste nõudmistele vastavuse eesmärgil (2007:

343). Põhimõtteliselt jookseb piir arenevate ja arenenud riikide vahel, samas mängib rolli ka tihenevad rahvusvahelised suhted ja varasem tõlkeõppe vajaduse alahindamine (*Ibid.*). Gouadec selgitab ka, et ülikoolide kõrval on tõlkijate väljaõppega hakanud tegelema erinevad institutsioonid ning ka erafirmad, kellel avaneb niimoodi võimalus koolitada just enda tarbeks sobivaid spetsialiste, sest turu nõudmised tõlkijatele muutuvad palju kiiremini kui ülikoolide õppekavad seda suudavad (2007: 356).

Muutuvatest turunõudmistest hoolimata on ülikoolide roll tõlkeõppe pakkujana märkimisväärne. Tõlkimist õpetatakse ülikoolides nii bakalaureuse- kui magistriõppes, kusjuures õppeliigi valik oleneb nii riiklikest traditsioonidest, tõlkimise staatusest ühiskonnas kui ka tõlkeõppe vajalikkuse väärtustamisest (Schäffner 2000: 143). Bakalaureuseõppe raamistikus on olulisemaks faktoriks anda tudengitele piisavad keeleteadmised, mida täiendatakse kultuuriteadmiste ja tõlkeoskustega (Anderman ja Rogers 2000: 63), magistriõppes on oluline aga juba olemasolevatele keele- ja kultuuriteadmistele lisanduvad tõlkeoskused (Schäffner 2000: 143). Mõnes riigis (Norras, Rootsis, Suurbritannias) on tõlkija kvalifikatsiooni võimalik saavutada ka ilma spetsiifilise väljaõppeta, sooritades riiklik eksam (Anderman ja Rogers 2000: 63).

Bakalaureuse- või magistriõppe eelistamine tuleneb erinevatest arusaamadest tõlkeõpetusse. Bakalaureuseõppe pooldajad, nagu Christina Schäffner, usuvad et tõlkeoskused ja keeleõpe peavad käima käsikäes, sest ainult nii saab vältida keeleõppe raames loodavaid valearusaamu tõlkimisest (2000: 154). Samas kinnitab Schäffner, et professionaalseks tõlkijaks saamiseks on vaja läbida ka magistriõpe, mis toetuks eelnevale bakalaureuseõppele (*Ibid.*). Ainult magistriõppe pooldajad eeldavad, et lühikese magistriõppega on võimalik omandada vajalikud tõlkeoskused, mis täiendaksid eelnevalt omandatud keele- ja kultuuriteadmisi (Schäffner 2000: 143–144). Samas ei pruugi kõigil

tõlkemagistriõppesse astujatel vastavaid teadmisi olla, kuna nende bakalaureuseõpingud võisid tegeleda hoopis mõne muu valdkonnaga. Seetõttu väidabki María Gonzáles Davies, et erinevate erialade bakalaureusekraadiga tudengitel on küll paremad teadmised oma valdkonna terminoloogiast ja üldmõistetest, kuid neil puuduvad tõlkimist bakalaureuseõppes tudeerinud tudengite tõlkeoskused (2004: 71).

Peale vaidluste eelistatuima õppeliigi üle leidub mitmeid erinevusi ka tõlkeõppekavade ülesehituses. Õppekavade struktuuridest on üldistavalt kirjutanud Dorothy Kelly ja Anne Martin, kelle andmetel kasutatakse peamiselt kolme tõlkeõppekavade struktuuri (2009: 295). Esimese struktuurimudeli kohaselt põhinevad õppekavad võõrkeeltele ja kursustevalik on tehtud vastavalt tudengite keeleoskustele (*Ibid.*). Teise struktuurimudeli keskmes on eri teemavaldkondade moodulid, näiteks keeled, kultuur, kirjalik ja suuline tõlkimine, tõlkeprogrammid, terminikorraldus vms (*Ibid.*). Kolmanda mudeli puhul on õppekava loodud aga nii, et spetsialiseeruvad tõlkekursused on paigutatud õppekava lõppu vastavalt teemavaldkondadele, näiteks teadus-tehniline-, majandus-, õigus- ja vähemal määral ka ilukirjandustõlge, lisaks veel lokaliseerimine ja audiovisuaalne tõlkimine (*Ibid.*). Antud struktuurimudeleid on kasutatud ka 3. peatükis, et analüüsida millised on ilukirjanduse tõlkeõppekavade struktuurid.

Õppekava ülesehitusest olenemata peaks aga iga tõlkeõppekava lõpetanu olema omandanud järgnevad kohustuslikud oskused: täiuslikud keeleteadmised (nii tõlgete lähtekuulsi sihtkeele osas), info otsingu oskused, terminikorralduse, üldised teadmised pea kõigest, tõlkemeetodid, tõlketehnikad, tõlke-eetika ja -praktika põhitõed, äri- ja projektijuhtimise ning kommunikatsiooni (Gouadec 2007: 328). Kõike eelmainitut on vaja selleks, et lõpetanu oskused vastaksid turu hetke ja tuleviku nõudmistele ning oleksid võimalikult laiahaardelised (*Ibid.*: 327, 332). Tõlkeõppe pea kõige oluliseks osaks peab Gouadec

praktikat ja seda nii klassiruumis kui ka reaalsel praktikandi töökohal, kusjuures soovituslikult peaks tõlkeõpilane tõlkima aastas mitusada lehekülge ning praktikal viibima terve aasta (*Ibid.*: 336–337). Samas ei ole tõlkimine ainult oskustel põhinev tegevus ja seetõttu on Schöffneri arvates kindlasti vaja praktikale lisaks ka teoreetilist tuge, sest ilma põhialusteta ei saa õpilased selgust oma töö nõuete suhtes (2000: 155).

Wolfram Wilssi arvates peaks tõlkeõppe sihiks olema igapäevane tõlkimine koos tõlkeprobleemide lahendamisega, tõlke kommunikatiivsete eesmärkide täitmine ja tõlkimise õpetamise ning õppimise süstematiseerimine (2004: 10). Samas ei paku Wilss välja ühest tõlkeõppe metoodikat, kuna usub, et seda ei ole lihtsalt olemas, kuna tõlkevaldkond on liiga laiaulatuslik ja mitmetimõistetav (*Ibid.*: 11, 14). Siiski mainib ta liigvarajase spetsialiseerumise negatiivseid külgi, mis on tekkinud tänapäeva "tehnilis-teaduslikest survetest tõlkijaametile" ja soovitab seega tutvustada õpilastele kõikvõimalikke tõlkealasid, sest tõlkeõppe metoodikat saab lõplikult piiritleda ainult konkreetsete tõlgete loomus (*Ibid.*: 10, 12, 13).

Margherita Ulrych pooldab samuti laiaulatuslikumat õpet, põhjendades seda sellega, et tänapäeva tõlkeõppe põhiliseks eesmärgiks on alles algaja tõlkija loomine, kellel on oskused ja võime saada hakkama ükskõik millise teksti või teemaga ja oma tõlkevalikuid põhjendada (2005: 23). Seega peaks tõlkeõppe eesmärgiks olema väga mitmekülgsed oskustega algaja tõlkija loomine, kellele tõlkeõppe läbimine, olgu see siis bakalaureuse- või magistriõppes, tähendaks alles algust tõeliseks tõlkijaks kujunemise pikal teel.

1.2.1 Koolitus *versus* haridus

Tõlkeõpet käsitlevas kirjanduses leiab palju viiteid probleemile, mis on seotud tõlkeõppe nimetusega. Terminite tõlkekoolitus (*training*) ja tõlkeharidus (*education*) erinevusi on analüüsinud mitmeti. Kelly ja Martini arvates kasutavad koolituse nime need, kes õpetavad tõlkimist ametina ja vastavalt turu nõudmistele, haridust aga need, kes õpetavad tõlkimist laiemas akadeemilises kontekstis, kuigi suurt selgust terminite vahel ei ole (2009: 294). Viimase väitega nõustub Gouadec, kelle arvates on kogu erisus tekkinud professionaalide ning akadeemikute omavahelisest vastasseisust (2007: 343, 351).

Kõige teravamalt tegeleb terminite erisusega Silvia Bernardini. Tema seletuste põhjal on koolituse puhul tegu kumulatiivse protsessiga, mille jooksul koguvad õpilased kumulatiivselt eri teadmisi konkreetsete asjade kohta (2004: 18). Hariduse puhul on tegu aga generatiivse protsessiga, millega kaasneb õpilase kui indiviidi kasv ja omandatud teadmiste kasutamine uute probleemide lahendamiseks ja uute teadmiste õppimiseks (*Ibid.*: 18–19). Bernardini vastuseis lühiajalistele ja spetsialiseerumisele keskendunud koolitusprogrammidele seisneb selles, et koolitustel omandatud spetsiifilised oskused ei ole pikemas perspektiivis õpilastele ega tööandjatele kasulikud (*Ibid.*: 19). Pikema aja jooksul omandatud haridusega tõlkija suudab aga iseseisvalt edasi areneda ja vajamineva juurde õppida (*Ibid.*). Sellise argumendiga pooldab Bernardini pikemaid bakalaureuseõppe programme, mis peaksid oma vormilt olema suunatud õppimisele, mitte reaalsete tõlkeülesannete ja -situatsioonide kopeerimisele, sest kogemusi saab omandada tööpostil, põhjalikke tõlkeoskusi ja kultuuriteadmisi aga mitte (*Ibid.*: 23–24). Bernardini järeldab seega, et tõlkija saab hakkama ilma koolituseta, kuid mitte ilma hariduseta, kuigi ideaalis koosneks tõlkeõpetus mõlemast (*Ibid.*: 27–28). Gouadeci arvates on aga vaja nii haridust kui koolitust ning akadeemia ja praktikute omavahelist koostööd, kusjuures tõlkimise

õpetamisega peaksid tegelema nii aktiivselt tõlkimisega tegelevad akadeemikud kui ka teooriat tundvad tõlkijad (2007: 351, 354).

Tõlkekoolitus ja -haridus on seega nii mõneski mõttes ühe mündi kaks külge. Akadeemia ja professionaalide vastuseis võib aeg-ajalt kaalukaussi ühele või teisele poole kallutada, kuid reaalsuses ei saa hea tõlkija hakkama ilma hariduse ega spetsiifilise koolitusega. Kuna antud töö eesmärk ei ole tungida sügavuti koolituse ja hariduse temaatikasse, siis on segaduse vältimiseks kasutatud nii tõlkekoolituse kui -hariduse asemel terminit tõlkeõpetus, välja arvatud juhtudel, kui andmetes on selgelt väljendatud kumba konkreetselt mõeldakse.

1.3 Ilukirjanduse tõlkimise õpetamine

Ilukirjanduse tõlkimise õpetamisest rääkimiseks on kõigepealt vajalik defineerida, mida täpselt ilukirjanduse all silmas peetakse. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* ilukirjandustõlke märke all on ära toodud populaarseim ilukirjandustekstide definitsioon, mille kohaselt on tegu mitteilukirjandustekstidele vastanduva žanriga (Jones 2009: 152). Žanrite eristamine toimub iseloomulike tunnuste alusel, milleks ilukirjandustekstidel on: kirjalik vorm (kuigi võib olla ka suuline), pigem esteetiline kui informeeriv funktsioon, poeetiline keelekasutus ja keele erinevate stiilide kasutamine (*Ibid.*). Teisest küljest võib ilukirjanduslikke tekste määratleda kokkulepitud žanrite kogumina, mille põhižanriteks on draama, luule ja ilukirjanduslik proosa, ning millele lisanduvad kõrvalžanrid, kus eelnevalt mainitud tüüpjooni ei järgita nii rangelt, näiteks subtiitrid, lastekirjandus või usutekstid (*Ibid.*). Kategoorilist piirjoont ilukirjandustekstide ja mitteilukirjandustekstide vahele on aga väga raske tõmmata, sest mõlemad võivad kasutada teisele iseloomulikke jooni,

näiteks kasutatakse reklaamides ja artiklites tihtipeale poeetilist keelt ning romaanides või novellides väga informatiivset teavet (*Ibid.*: 153).

Ilukirjanduse tõlkimisest on kirjutatud palju, kuid enamjaolt tegelevad need tõlkeanalüüsiga, heade/halbade tõlgete kirjeldamise ja originaaltruudusega ning spetsiifilisi teoreetilisi töid ilukirjanduse tõlkimise õpetamise kohta leidub vähe (Lambert 1998: 130). Põhjuseid sellele on mitmeid: esiteks on ilukirjanduse tõlkimise õpetamine kõrghariduses erialases mõttes suhteliselt uus ja ei ole seetõttu suutnud muutuda enamaks kui "kirjandusteaduse väikeseks partneriks" (Kuhiwczak 2003: 114). Teiseks on ilukirjanduse tõlkimise puhul palju probleemseid valdkondi, millest ikka ja jälle kirjutatakse, näiteks tõlke ja originaali suhted, originaaltruudus või keskendumine sihtkeelele või lähtekeelele, mis jätavad ilukirjanduse tõlkeõppe teemad tahaplaanile (*Ibid.*: 114–115).

Ilukirjanduse tõlkimist kirjeldavaid käsiraamatuid oma teooriate, näidete ja tõlkemeetoditega leidub piisavalt, kuid ilukirjanduse tõlkimise õpetamist käsitlevad neist vähesed. Üldiselt peetakse ilukirjanduse tõlkimise õpetamist üldise tõlkeõppe alaliigiks, millele kehtivad suures osas samad õpetamismeetodid ja reeglid, mis näiteks tarbetekstide tõlkimise õpetamisele. Samas erineb ilukirjanduse tõlkimine oma ühiskondliku positsiooni ja funktsioonide osas märgatavalt tarbetekstide tõlkimisest. Gouadeci sõnul on ilukirjanduse tõlkimine paljudes riikides üks autorluse vormidest (2007: 29), mida tõestab ka meie endi tava märkida tõlkija nimi iga ilukirjandusliku teose tiitellehele. Samuti on ajaloolise prestiiži tulemusena peaaesjalikult just ilukirjanduslik tõlge see, mida laiem üldsus mõistab kui tõlkimist (Lambert 1998: 131). Ilukirjanduse tõlgete laiemaks funktsiooniks on ka sihtkeele kultuuri ning kirjanduse arendamine (*Ibid.*), mida ei saa aga tarbetekstide tõlgete puhul nii kindlalt esile tuua.

Prestiižist hoolimata on ilukirjanduse tõlkimise õpetamine selline teema, millest väga ei räägita. Gouadeci sõnul leidub piisavalt inimesi, kes ei mõista siiani vajadust tõlkijaid õpetada, sest tõlkijad tekivad ju isegi loomulikult teel (2007: 327). On selge, et selline arusaam on ammu ajast ja arust, sest turu nõudmised nii tarbetekstide kui ka ilukirjanduslike tekstide tõlkijate leidmiseks on suured ja seda tõestavad ka rohked tõlkeõppe võimalused, mille hulgas on hakanud kasvama ka ilukirjanduse tõlkimise õppekavade hulk (*Ibid.*).

Ilukirjanduslike tekstide tõlkimise õpetamismudeli on esitanud Laura Salmon-Kovarsky, kelle 1995. aastal Warwicki ülikoolis esitatud ettekandest on kokkuvõtte teinud Piotr Kuhiwczak. Mudel toetub vene ja tšehhi strukturalistidele ja selle teoreetiliseks aluseks on võetud teksti tüpoloogia, mille kohaselt oleneb tekstide tõlgitavus nende stiili ja esteetilise keerukuse astmest (Kuhiwczak 2003: 117). Salmon-Kovarsky mudel ei seleta, mis tõlkimisel juhtub ja ei võta arvesse lõputut tõlkevõimaluste valikut, kuid näitab, et tõlgitavus on otseselt seotud teksti keerukusega ja seda on võimalik hierarhiliselt esitada (*Ibid.*).

Salmon-Kovarsky mudel jaotab tekstid vastavalt nende tüüpidele ja tõlgitavuse astmele nelja kategooriasse: A, B, C ja D (Kuhiwczak 2003: 118). Kategooriasse A kuuluvad väga spetsiifilised tekstid, mis on eelkõige informatiivsed ja terminirohked, kuid mille vorm ja väljendus on konventsionaalsed ja seetõttu saab selliste tekstide tõlkimist õpetada rohke praktikaga. Kategooriasse B kuuluvad ilukirjanduslikud tekstid 1, kus on vähe ülekannet nõudvat teavet ja termineid, ning mille vorm ja väljendus on üpris konventsionaalsed ja seetõttu on nende tekstide tõlkimise õpetamine keeruline, kuid võimalik. Kategooriasse C kuuluvad ilukirjanduslikud tekstid 2, mille puhul on tegu keeruka stiiliga kirjanduslike väljamõeldistega, kus teabe ülekanne pole oluline ning mille tõlkimise õpetamine on

keeruline, kuna iga uus tekst nõuab uut lähenemist. Nii kategooria B kui C puhul kasutatakse tekstides ilukirjanduslikku keelt. Kategooria D puhul on tegu hübriidtekstidega, millel on kategooriate A ja B omadused ning mida on keeruline õpetada. Salmon-Kovarsky õpetamismudelist võib välja lugeda, et tekstitüübi A all peetakse silmas tehnilis-teaduslikke tekste, näiteks juhendeid või teadusartikleid; tüübi B puhul tavalisi, lihtsama keelekasutusega ilukirjandustekste, näiteks kergeid armastusromaane; tüübi C puhul stiililiselt keerukaid ilukirjandustekste, näiteks luulet või romaane; ja tüübi D puhul tekste, milles on segunenud ilukirjanduslikkus ja teadus-tehniline informatiivsus.

Milliseid tekstitüüpide tõlkimist aga maailmas kõige enam õpetatakse? Loogiliselt võttes vajaksid enam õpetamist raskesti tõlgitavad tekstid, samas oleks kergemate tekstitüüpide tõlkimist kergem õpetada. Margherita Ulrychi tõlkeõppekavade uurimusest selgub, et kõige enam pakutakse maailmas kergemini tõlgitavate tekstitüüpide kursuseid (2005: 14). Kõige levinumad on tehnika-, majandus- ja õigustõlke kursused, millele järgnevad teadus- ja meditsiinitõlke kursused, ilukirjandus- ja multimeediakursused, sotsiaalteaduste ja turismi kursused ning kõige harvem pakutakse reklaamtõlke-, lokaliseerimis- ja arvutitõlkekursuseid (*Ibid.*). Uuringust ilmnes ka, et 53% ülikoolides, kus pakutakse nii tarbe- kui ilukirjandustekstide tõlkeõpet, on tegu eri õppekavadega, kuna teoreetilisest küljest on ilukirjanduse tõlkimine seotud võrdleva kirjandusteadusega, tarbetekstide tõlkimine aga lingvistilise ja terminoloogilise lähenemisega (*Ibid.*). Samas ei ole õige väita nagu pakutaks maailmas enam tarbetekstide tõlkekursuseid vaid selle tõttu, et neid tekstitüüpe on kergem õpetada, pigem on põhjus ikka selles, et tarbetekstide tõlkenõudlus ületab märgatavalt ilukirjandustekstide või muude õpetamisel suuremat vaeva nõudvate tekstitüüpide tõlkenõudlust.

Ilukirjanduse tõlkimise õpetamise üle arutleb pikemalt Clifford E. Landers teoses "*Literary Translation: A Practical Guide*" (2001). Tema järelduste kohaselt on ilukirjanduse õpetamine nii Ühendriikides kui ka Euroopas kehval järjel, kuna võimalusi ilukirjanduse tõlkimise õpetamiseks ei ole piisavalt ja keskendutakse pigem tõlkide ja tarbetekstide tõlkijate õpetamisele (2001: 28). Landersi sõnul ei jää algajatel ilukirjanduse tõlkijatel muud üle, kui amet ise endale selgeks teha (*Ibid.*). Samas ei näe ta sellises lahenduses midagi probleemset, sest "väga vähesed edukad ilukirjanduse tõlkijad on ameti ülikooliõpingutega selgeks saanud." (*Ibid.*).

Mida see aga tähendab, et ülikooliõpingutega on ilukirjanduse tõlkimise vaid vähesed selgeks saanud? Kas tõesti tuleb tõdeda, et ilukirjanduse tõlkijaks sünnitakse, mitte ei õpita? Landersi arvates on selles väites tõtt, kuid õppimist ilukirjanduse tõlkijaks saamisel ta ei välista (2001: 28). Pigem rõhutab ta tõlkija isiklikele soodumustele keeletundmise ja tekstimõistmise osas, mis koos õpitud tõlkeoskustega võimaldavad ilukirjandust tõlkida (*Ibid.*). Mõistmaks paremini arusaamu tõlkija isiklikest soodumustest, siis käsitlebki järgmine alapeatükk lähemalt ilukirjanduse tõlkimist õppijaid, isiklikku annet ja ameti nõudmisi.

1.3.1 Ilukirjanduse tõlkimist õppijad

Kes on siis ilukirjanduse tõlkimist õppijad? Marilyn Gaddis Rose'i hinnangul on tegu eliidiga, kellelt eeldatakse, et neil on edasijõudnud keeleteadmised ning kõrge intelligentsitase, hea mälu ja küpsus, mis on omandanud tänu privileegsele haridusele (2008: 18). Ta lisab veel, et tõlkeõpinguteks on õpilane valmis alles siis, kui hakkab tajuma, kuidas tema mõttemaailm kohandub võõrkeele mõttemaailmaga (*Ibid.*: 21).

Tõlkeõpilaste teadmistest räägib pikemalt Wolfram Wilss, kelle arvates vajavad õpilased nii deklaratiivseid kui ka töötluslikke teadmisi (*declarative and processing knowledge*), millest esimene esindab õppija mälus juba eksisteerivaid teadmisi (keeleoskus, siht- ja lähtekultuuri laiem tundmine), teine aga tõlkeprotsessi kulgu juhtivaid laiahaardelisi heuristilisi teadmisi, st kuidas vastavalt olukorrale tõlkida ja missuguseid tõlkemeetmeid kasutada (2008: 91). Mõlemad teadmised on Wilssi sõnul olulised, puudused ühes tuleb kompenseerida teise teadmise arvelt (*Ibid.*). Võimalikult laiade teadmistega õpilaste leidmiseks soovitab Gouadec karmistada tõlkeõppesse astujate vastuvõtutingimusi (2007: 341). Tema arvates peaksid erinevate taustadega magistriõppesse pürgijatel olema keeleõpingud juba lõpetatud ning mittekeeleteaduslikelt erialadelt tulnutelt nõutaks väga häid keeleteadmisi ja keeleteaduslikelt erialadelt tulnutelt laia teadmiste baasi (*Ibid.*).

Ilukirjanduse tõlkijatelt nõutavate laiaulatuslike teadmiste kõrval on õpingutes edu saavutamise oluliseks osaks õppija isikliku ande olemasolu. Landers kirjutab, et kui tõlkimine seisneks ainuüksi spetsiifiliste oskuste selgeks saamises, siis saaks igast keeletundjast teha tõlkija, kahjuks või õnneks see aga nii ei ole (2001: 28). Ta toob näiteks, et paljud tarbetekstide tõlkijad jäävad ilukirjanduslike tekstidega silmitsi sattudes hätta ja kuigi neid saab aidata ilukirjanduse tõlkimise tehnikate õpetamisega, siis ei saa neile ikkagi õpetada talenti ega annet (*Ibid.*: 28–29). Ainult loomulikust andest tõlkimine on imetlusväärne, kuid kehtib väga väheste puhul, samamoodi on ebatõenäoline saada edukaks ilukirjanduse tõlkijaks ainult tänu õppele. Landersi järeldus on, et ilma andeta ei tee ükski tunnistus ega diplom kellestki ilukirjanduse tõlkijat (2001: 30) ning sama võib väita ka suunamata jäänud ülima ande kohta. Loogiliseks tulemuseks on, et vaja on nii loomulikku annet kui ka õpetust ning julget pealehakkamist tõlkimist proovides. Landersi sõnul ei ole olemas mingit võlutrikki, kuidas ühest inimesest saab ilukirjanduse tõlkija,

pigem saab teha algust just nimelt algust tehes, sest ujuma ei saa õppida ilma veeta ja ega tõlkijaks saa muul viisil kui tõlkides, sest "tõlkimine teeb inimesest tõlkija" (2001: 13).

Ilukirjanduse tõlkija talendist ja oskustest, mis seotud stiili, tundlikkuse, loomingulisuse ja esteetiliste tunnetega, kirjutab ka Gouadec, kelle sõnul räägitakse kõige tunnustatumate tõlkijate puhul pigem loomulikust andest, mitte õpitud oskustest, kuna tegu on peaaegu et "loominguliste geenistega" (2007: 29). Bernardini on püüdnud neid geeniusale omistatud oskusi lahti seletada ja leidnud, et edukal tõlkijal on vaja teadlikkust (*awareness*), reflekteerimisoskust (*reflectiveness*) ja leidlikkust (*resourcefulness*) (2004: 20). Teadlikkuse all peab ta silmas tõlkija võimet näha kaugemale tekstist ja sõnadest, näha keelt kui kultuurist mõjutatud; reflekteerimisoskuse all tõlkija võimet harjutada, koguda ja kasutada rohkem või vähem spetsiifilisi strateegiaid ja protseduure; ning leidlikkuse all tõlkija võimet kasutada lõpmatult juba olemasolevaid ja kindlaid allikaid uute probleemide lahendamisel (*Ibid.*: 20–21). Ilukirjanduse tõlkija saab seega oma ande puudujääke täiendada õpingute, rohke praktika ja hea analüüsivõimega, et liikuda müstiliseks geniaalseks tõlkijaks saamise poole.

Ilukirjanduse tõlkimise õppijatest saavad loodetavasti kord päris tõlkijad, kelleks Gouadeci sõnul on kas professionaalid või valgustatud amatöörid, kelle hulgast võib leida autoreid (kirjanikke, luuletajad jne), ning kogenud või algajaid tõlkijaid (2007: 29–30). Osad neist on tõlkimise juurde sattunud juhuse tahtel, vajadusel, hea õnne korral või hoopis kogemata ja seda olenemata nende eelnevast haridusest; tõlkimist õppijate puhul on aga tegu selliste inimestega, kes on otsustanud tõlkijaks saada (*Ibid.*: 159). Tõlkija ameti kasuks otsustanute arengus on Gouadeci arvamusel neli etappi: kindla valdkonna valimine, tõlkekoolitus, ametistaatuse kindlaks määramine ja tõlketöö (*Ibid.*). Huvitav on nende etappide puhul see, et tõlkevaldkonna valik toimub esimesena, olgu selleks siis ilukirjanduse tõlkimise,

väljaannete tõlkimise, meedia (audiovisuaalse) tõlkimise, spetsiifilise valdkonna tõlkimise (teadus-tehnilise, õiguse, meditsiini, lokaliseerimise jne) valimine (*Ibid.*), sest tõlkeõpetuse raamides toimub spetsialiseerumine alles viimasena ning tõlketööga tehakse algust tavaliselt juba koolituse käigus või isegi varem. Järeldada võib, et antud etapid kirjeldavad ideaali, mis on iseenesest loogiline ja teostatav, kuid mis ei pruugi reaalses maailmas väga edukalt toimida.

1.3.2 Miks õppida just ilukirjanduse tõlkimist?

Tõlkevaldkondi, mille hulgast valida, on väga palju, samuti on tõlkimist õppijate kontingent väga kirju. Siiski leidub piisavalt neid, kes tunnevad tõmmet just ilukirjanduse tõlkimise poole. Miks aga eelistada just ilukirjanduse tõlkimist ning selle õppimist näiteks tarbetekstide tõlkimisele?

Ühest küljest eristab ilukirjanduse tõlkimist tarbetekstide tõlkimisest olemuslik subjektiivsus, mis seotud ilukirjanduse kui kunstiiliga ja tõlkija võimalus saada osa loomingulisest protsessist (Landers 2001: x, 4–5). Teisalt päästab ilukirjanduse tõlkimine tõlkija anonüümsusest, mis tarbetekstide tõlkijale tihtipeale osaks langeb (*Ibid.*: 5). Ilukirjanduse tõlkimise motivaatorina toob Landers esile veel intellektuaalsed preemiad, milleks on mõistatuste lahendamine (kõnekäänud, släng, kultuurivihjed jne), ning millest johtuv rahuldus paigutub tema sõnul "kuskile šokolaadi ja seksi vahele" (*Ibid.*). Oluliseks peab ta veel tõlkija panust millegi uue tutvustamisel oma kultuuri ja ka prestiiži, mida saab saavutada näiteks Nobeli laureaadi teose tõlkimise või vanade klassikute kaasajastamisega (*Ibid.*: 5, 11). Kindlasti aga välistab Landers võimaluse, et ilukirjandust tõlgitakse raha pärast ja usub, et tegu on pigem armastusest tehtava tööga (*Ibid.*: 6).

Kokkuvõtlikult pakuvad ilukirjanduse tõlkimise pea lõputud valikud, püüe viia ühest keelest teise nii teksti tähendus kui ka tunne ja stiil ning pidev kompromisside leidmine (Landers 2001: 7, 10) heale tõlkijale võimalust pühenduda tõlkele ja seda nautida ning tunda sisemas, et oma tööga antakse kasvõi väikenegi panus kultuuride vahelise mõistmise laiendamiseks (*Ibid.*: 29). Landersi tõekspidamistest saab järeldada, et soov just ilukirjandust tõlkida tuleneb tõlkija eneseteostuse vajadusest ning sisemisest sunnist jagada teiste kultuuride ideid ja kirjandust oma keeleruumiga. Meelitavaks lisaväärtuseks on ka keerukate tõlkeprobleemide lahendamisest saadav rahuldus.

1.4 Ilukirjanduse tõlkimisest Eestis

Tänapäeva ilukirjandustõlke õppevõimaluste analüüsimiseks on esmalt mõttekas vaadelda, kuidas on ilukirjanduse tõlkimine Eestis arenenud, ning mida on minevikus ilukirjanduse tõlkimise õpetamiseks/õppimiseks tehtud ja avaldatud.

Eesti kirjanduslugu poleks saanud sündida ilma tõlgeteta, on ju nii esimeseks eestikeelseks osaliselt säilinud tõlkeks kui ka raamatuks Wanradti ja Koelli katekismus (1535). Tõlked olidki eestikeelse kirjasõna peamisteks avaldusteks kuni 19. sajandini, mil hakkas kasvama algupärand (Soosaar 1996: 6). Ka algupärandi kasvu hoogustudes ei kadunud tõlked kuskile, sest nende roll meie väikeses kirjaruumis oli ja on hoopis teine kui suurtel kirjandusmaastikel (*Ibid.*). Enn Soosaar kirjutab samas (*Ibid.*):

Meil ei muuda tõlkeraamatud valikut mitte ainult mitmekesisemaks ning rikkamaks, vaid nende kanda jääb tihtipeale osa sellestki rollist, mis peaks eeldatavalt kuuluma näiteks eesti romaanile. Nii mõnigi kord on just tõlked avardanud uute kirjanduslike väljendusvahendite kasutamisevõimalusi eesti keeles ja avanud algupärandile perspektiivseid liikumisteid.

Tõlked on meile seega alati olulised olnud, nii eestikeelse kirjasõna sünnist kuni tänapäevani. Teadlikkus tõlgetest ja nende mõjust ning panusest omakirjanduse arengule tekkis aga alles 1920. aastate algul, kui tõlgete abil üritati tõlgetest pärit uudsete ideedega tugevdada oma kultuuri ja selle arengut (Soosaar 1996: 7). Teadlikkus tõlgetest ja nende mõjust väljendus sellega, et enam ei mugandatud tekste ja ei esitatud neid tõlkija omaloomingu nime all, vaid märkimist leidsid nii originaali autor ja teose tähtsus maailmakirjanduses. Lisaks hakkas ilmuma tõlkekriitikat ning soovitusi ja juhiseid tõlgete kvaliteedi edendamisel ning filosoofilisi mõtisklusi tõlkija omaduste kohta.

1920ndatel kehtinud tõlkearusaamade kohaselt sobisid ideaalis luulet tõlkima ainult luuletajad (Saar 1927: 755) ning parimateks tõlkijateks olid "kirjanikud ja esteetilised asjaarmastajad", kuna "nad tõlgivad järeelloojatena, mitte filoloogidena" (Palm 1930: 449) ja neil on "hea keelemaitse ning sisemise vahekorraga tõlgitava aine ja selle loojaga" (Palm 1932: 124). Kõige olulisemaks peeti aga ilukirjanduslike teoste tõlkija teadlikkust "oma ande, kalduvuste ja oskuste kandvusest, sest ta kui töö kaasautor peab teotsema loojana, mitte aga hauakaevaja ja surnumatjana" (Saar 1927: 755–756).

Nähtavasti olid taolised idealistlikud aated vajalikud, sest juhutööna tehtavate tõlgete ja kutseliste ilukirjanduse tõlkijate puudumisel suudeti sellegipoolest 1918.–1940. aastatel tõlkimise taset märgatavalt tõsta (Liivaku ja Meriste 1975: 20). Samas ei tulenenud paranenud kvaliteet mitte ainuüksi kriitika teravatest nooltest, vaid ka tõlkijatest, kelleks olid paljud eesti kirjanduse suurnimed, näiteks keeleuuendaja Johannes Aavik, A. H. Tammsaare, Friedebert Tuglas, Gustav Suits, Johannes Semper ja Ants Oras.

Hoogsalt arenenud ilukirjanduse tõlkimisele Eestis andis tugeva löögi Teine maailmasõda, mille tagajärjel vähenes tõlkijate arv – kes sai hukka, kes põgenes – ja seega jäi tõlketöö Liivaku ja Meriste andmetel "igasuguste eeldusteta" inimestele (1975: 23). Tõlgete

kvaliteedile hakati enam tähelepanu pöörama alles 1960ndatel, kuna välja oli kujunenud nn taidetõlkijate püsikaader (*Ibid.*: 25), kelle hulka kuulusid Georg Meri, Enn Soosaar, Henno Rajandi jpt. Taolise püsikaadri väljakujunemine ei olnud ühegi konkreetse õppeasutuse töö, sest puudus ilukirjanduse tõlkimise eriala. Eelmainitud tõlkijate hariduskäike uurides selgub aga, et nii Soosaar kui Rajandi olid filoloogid, esimene inglise, teine prantsuse ning ehk tuleneb nende huvi tõlkimise vastu just filoloogia õpingutest. Georg Meri puhul on tegu aga iseõppijaga, kelle tõlkija andesse on panustanud tema õigusteaduse- ja filosoofiaalne haridus ning ajakirjanikutöö.

Ilukirjanduse tõlkimise tõusu soodustas ka selle probleemide ja aluste põhjalikum uurimine (kui võrrelda tarbetekstide tõlkimisega) ning kindlad tõlgete tellijad, eelkõige Eesti Raamat ja Loomingu Raamatukogu, kes said valida tõlkijaid ning neid harida (Liivaku ja Meriste 1975: 25). Loomulikult polnud Nõukogudeaegne ilukirjanduse tõlkimine vaid positiivne nähtus, kvaliteetsete ja oluliste tõlgete kõrval tuli arvestada tsensuuriga ning vene ja teiste vennasrahvaste kirjanduste eelistamisega. Ideoloogiliste piirangute kiuste suudeti aga tõlkida märkimisväärne osa maailma draama- ja romaaniklassikast; Soosaare sõnul on meil tänu toonastele tõlkijatele ja toimetajatele olemas "Beowulf", seitsmeköiteline Shakespeare'i kogumik ning korralik 19. sajandi inglise romaani valik (1996: 8). Nõukogude ajal arenes välja ka Eestis siiani toimiv kirjandusteoste väljaandmise kord, mille kohustuslikuks osaks sai tõlgete toimetamine ning arenes välja ka tõlkijate õiguste eest seisev autorikaitse (Liivaku ja Meriste 1975: 27). Meie tänapäevane tõlkekultuur on saavutatud seega paljugi tänu Nõukogudeaja äärmuslikumale tõlkepoliitikale, kus ideoloogiliste teoste kõrval sai ilmuda ka kvaliteetselt tõlgitud maailmakirjanduse klassika.

Taasiseseisvumise järgselt muutus ilukirjanduse tõlkimise olukord taaskord, tuues kaasa tõlkeilukirjanduse ja eriti kommertskirjanduse buumi, mis Enn Soosaare sõnul ei ole

"halvem ega parem nõukogudeaegsest ideoloogilisest makulatuurist" (1993: 689). Vene keele tõukas tõlgitavate keelte liidrikohalt jõuliselt inglise keel ning tõlgete arvu tohutu kasv viis alla tõlgete kvaliteedi. Toonase tõlkeilukirjanduse suurimaks puuduseks peab Soosaar tõlgete "võimetust ajaga kaasas käia," sest tõlgitakse vanu raamatuid ja tehakse palju korrigeerimata kordustrukke (1993: 692).

Praeguseks on ilukirjandustõlgete peamisteks murelasteks saanud langenud tiraažid, vähenenud ostuvõime ning langenud nii tõlketeoste endi kui nende tõlgete kvaliteet (Kaer 2012). Tõlketeoste valik on tänapäeval küll äärmiselt suur, kuid sellega kaasnevad probleemid nagu pidev uute ja veel kogenematute tõlkijate palkamine ning tõlgitavate teoste küsitav (kirjandus)väärtus vähendavad selle osatähtsust (Kaer 2012). Arenguruumi ilukirjanduse tõlkimise valdkonnas seega veel jätkub, kuigi läbitud on juba pikk ja vaevarikas tee.

1.4.1 Ilukirjanduse tõlkimise erialane kirjandus

Varasemalt ei ole vähemalt autori andmetel Eestis ilukirjanduse tõlkimise erialast õpet pakutud ja ilukirjanduse tõlkijad on saanud eriala valikuks tõuke filoloogia õpingutest või isiklikust huvist, mille täpsem uurimine nõuaks väga ekstensiivseid vanade õppekavade uuringuid ning tegevõtlikjate seas läbiviidavat küsitlust, mida antud magistritöö maht ei võimaldaks. Seetõttu on järgnevalt vaadeldud ilukirjanduse tõlkimist käsitlevat kirjandust, mille kaudu on võimalik saada aimu varasemate õppevõimaluste kohta isegi kui õppevõimaluseks ongi needsamad eriala tekstid.

Ilukirjanduse tõlkimise erialase kirjanduse hulk Eestis ei ole just ülemäära suur. Enamjaolt on tegu erinevates ajakirjades ilmunud artiklitega, kuigi ülikoolide keeleosakondade kaudu

on ilmunud ka mõned pikemad teosed. Järgnevas ülevaates ilukirjanduse tõlkimise erialase kirjanduse kohta on alustatud kõige varasematest kirjutistest, mis pärinevad 1920.–1930. aastatest, ning lõpetatud viimati ilmunutega.

Üks põhjalikumaid ilukirjanduse tõlkimist käsitlevaid varajasi kirjutisi on August Palmi artikkel "Kuidas meil tõlgitakse ja kuidas peaks tõlkima?", mis on ilmunud kahes osas 1932. aastal Eesti Kirjanduses. Huvitava sissejuhatusena artikli teise osasse teeb Palm ettepaneku, et see, kes tahab teada, kuidas tõlkida, peaks võtma kätte ühe hästi tõlgitud teose ja seda ise proovima tõlkida ning siis tulemust ilmunud tõlkega võrdlema (1932: 123). Kui tõlkida soovija aga seesugust katsumust läbida ei taha, siis pakub Palmi artikkel ka muid kasulikke mõtteteri. Palm alustab artiklit ilukirjandusliku tõlke põhi- ja päevaküsimuste kirjeldamisega, puudutades tõlkeprobleemide arutelu teemat, tõlkekriitika vähesust ning madalat tõlkekvaliteeti, mis väljendub eelkõige sõnavara väiksuses, ebakindlas keeletundes ning maitse- ja stiilitundmatuses (*Ibid.*: 20, 22–24). Ta on arvamusel, et tõlkimine eesmärgiga "ligineda maksimaalse läheduseni" on võimalik ja kohustuslik, heites tõlkevastastele ette suutmatust mõista, et "võõrkeelsele tekstile pääseb lähemale tõlkes kui originaalis." (*Ibid.*: 20–21).

Artikli teises pooles esitleb Palm oma arusaama ideaalsest tõlkijast, tema ideaalseid isikulisi eeldusi, vaimseid omadusi ja oskusi, mida ta kirjeldab järgnevalt (*Ibid.*: 125):

Tõlkija peab tundma hästi, parem otse põhjalikult emakeelt, iseäranis kirjanduslikku keelt, elava rahvakeele ütluste ja käändude vara, ning iseajajärkude stiili. Ta sõnavara peab olema rikas. Ta peab omama head intelligentsi ja üldharidust ning tundma rahuldavalt ka erialade oskussõnu. Ta peaks agaralt jälgima jooksvat kirjandus- ja kultuurielu.

Idealiseerimisest hoolimata annab artikkel aimu sellest, mida peaks üks hea tõlkija teadma ja oskama ning koputab tõlkija südametunnistusele, kes tänu antud kirjutisele ehk oma tõlkijaoskusi märkab parandada.

Palm esitab artiklis ka kolm põhireeglit ilukirjanduse tõlkimise kohta: esiteks ei tohi originaali kärpida ega sinna midagi lisada, teiseks tuleks originaali rütmi ja stiili tajumiseks teksti enne tõlkimist, tõlkimise ajal ja ka pärast tõlkimist valju häälega ette lugeda ning kolmandaks ei tohi langeda võõrkeele grammatilise mõju alla (1932: 125). Tõlkijatele paremate juhendite väljatöötamiseks esitab Palm plaani, et kõik tõlkimisega tegelejad paneksid kirja oma kogemustest tulenevaid veakohti ja keelte iseärasusi, lisaksid juurde oma arvamused ning nõuanded ja koondaksid oma teadmised ühtede kaante vahele, et nende kogemus saaks algajaid tõlkijaid aidata (*Ibid.*: 126). Kokkuvõtlikult on Palmi artikli puhul tegu küllaltki ratsionaalse kirjutisega, millest võis tolleaegsetele tõlkijatele ehk abigi olla. Antud artikkel ei ole muidugi ainukene vabariigi esimese kahekümne aasta jooksul ilmunud ilukirjanduse tõlkimist kajastav kirjutis, teemat on tõstatanud veel Gustav Saar, Marta Sillaots, Ilmar Reiman, Johannes Silvet jt (Sütiste 2009: 912). Siiski jäid arutelud artiklitepõhisteks, kus tihtipeale vaieldi vaid konkreetsete tõlgete tõlkevigade üle ja ei suudetud luua midagi üldisemat ning konstruktiivsemat, mis oleks võimaldanud tõlkijatel erialateadmisi efektiivsemalt omandada.

Esimene pikem tõlkealane käsiraamat ilmus Eestis alles 1962. aastal ja selleks oli Elsa Tiikmaa koostatud "Inglise keele raskemate grammatiliste konstruktsioonide tõlkimine eesti keelde". Tegu on Eduard Vilde nimelise Tallinna Pedagoogilise Instituudi (nüüdse Tallinna Ülikooli) keelte kateedri väljaandega, mis on ilmselgelt mõeldud inglise keele filoloogia tudengitele õpikuna kasutamiseks. Õpik annab kindlapiirilisi näpunäiteid nii ilukirjanduslike kui ka ajakirjandus- ja teaduslik-tehniliste tekstide tõlkimise osas. Teaduslik-tehniliste tekstide puhul märgitakse, et "tõlkimisel peab hästi tundma vastavat distsipliini ja vastavat võõrkeelset ja emakeelset terminoloogiat," ilukirjanduslike tekstide puhul aga rõhutakse selle keerukusele, mis johtub rasketest grammatilistest

konstruktsioonidest, pikkadest lausetest ja idioomide rohkusest (Tiikmaa 1962: 4–5, 8). Õpik on jaotatud üheksaks peatükiks, milles käsitletakse erinevate ingliskeelsete konstruktsioonide tõlkimist, olgu tegu siis umbisikuliste asesõnade, modaalsete verbide, passiivi, tingimuslausete, infinitiivi, gerundiumi, kesksõnade või abisõnade tõlkimisega. Ohtralt on näiteid ning iga peatükk lõpeb käsitletud teemaga seotud harjutusülesannetega, mis koosnevad eraldiseisvatest nummerdatud lausetest. Kahjuks ei ole õpikus märgitud, kas tegu on mõne konkreetse kursuse ainematerjalidega või õppekava raames laiemalt kasutatava teavikuna, kuid antud õpiku olemasolu kinnitab tõlkeõppe võimaluste pakkumist filoloogia õppekavade sees ning näitab, kust ilukirjanduse tõlkija võis erialast õpetust leida.

Sama väidet kinnitab ka järgmine juba otseselt ilukirjanduse tõlkimist käsitlev teos, milleks on 1972. aastal ilmunud U. Lehtsalu ja G. Liiva "Ilukirjanduse tõlkimisest inglise keelest eesti keelde". Tegemist on Tartu Ülikooli (tollal veel Tartu Riikliku Ülikooli) inglise keele kateedri poolt välja antud inglise filoloogide erikursuse materjaliga, mille eesmärgiks on peale tudengite harimise ka võitlus "tõlkepraagi vastu, millest meie tõlkekirjandus ei ole veel kaugeltki vaba" (Lehtsalu ja Liiv 1972: 2). Õpikuna kasutatav väljaanne püüab veel lapsekingades olevat tõlketeadust arendada, aidates "tõlkijat peamiselt praktiliste nõuannetega, puudutades ka vastavaid tõlketeoreetilisi probleeme leksika, stilistika ning grammatika valdkonnast" (*Ibid.*). Sissejuhatavast tekstist võib järeldada, et tõlkimist peeti filoloogide üheks tegevusalaks, seda kas siis keeleõpingute või reaalse tõlkimise raames. Õpik on jaotatud kolmeks peatükiks, esimeses käsitletakse leksikaalseid tõlkeprobleeme, teises ekspressiivsete väljendusvahendite ja stiilivõtete tõlkimise probleeme ning kolmandas grammatilisi tõlkeprobleeme.

Uno Liivaku ja Henno Meriste sulest 1975. aastal ilmunud "Kuidas seda tõlkida: järeltormatusest eestinduseni", mis tutvustab "populaarses vormis mõnesid tõlketeooria seisukohti üldse ning venekeelse tarbekirjanduse eestindamise põhi- ja päevaprobleeme eriti" (3) ei käsitle küll otseselt ilukirjanduse tõlkimist, kuid kirjeldab tõlketeooriat ning eesti keelde tõlkimise ajalugu, mis on mõlemad tihedalt seotud ilukirjanduse tõkelooga. Raamatu koostamise põhjendusena tuuakse tõlgitavate tarbetekstide pidevalt kasvavat tähtsust (eriti just vene keelest tõlkimisel) ja vajadust pöörata enam tähelepanu nende tõlgete keelele ja stiilile (*Ibid.*: 3). Ilukirjanduse tõlkimist või nn taidetõlkimist raamatus ei käsitleta, kui siis ainult mõnes näites (*Ibid.*). Kuna tegemist on esimese omataolise käsitlusega tõlkimisest, mille lugejaskond on selle tõttu küllaltki lai (nii kogunud kui ka algajad tõlkijad ning tõlkehuvilised), siis lahatakse pikemalt ka tõlkimise põhitõdesid (*Ibid.*: 4). Raamatu viiest peatükist on kolm esimest teoreetilist laadi. Esimene peatükk on pühendatud eesti keelde tõlkimise ajaloole (peamiselt küll tarbetekstide vaatenurgast), teine peatükk lahkab aga küllaltki põhjalikult tõlketeadust, selle ajalugu, teooriad ning kolmas tõlkija oskusi/teadmisi. Neljas ja viies peatükk annavad näpunäiteid vene-eesti tõlkesuunal ning raamatu lõpuks on vene-eesti sõnaraamatu lisa, kus on ära toodud viimasest puuduolevaid sõnu.

Järgmiseks ilukirjanduse tõlkimise eriala kirjanduse alla kuuluvaks teoseks on Ants Pihlaku ja Ly Kriikki 2000. aastal ilmunud "Inglisekeelsete tekstide tõlkimine: *Interpreter of Hard English Grammar Cases*". Tegu on õpikuga, mis väidetavalt "kirjeldab ammendavalt kõiki inglise keele grammatika põhiraskusi ja selgitab nende tõlkimise omapära" (Pihlak ja Kriikk 2000: 6). Õpik koosneb kahest osast, esimene ja lühem pakub tõlketeooria ülevaate toetudes J. C. Catfordi teosele "*A Linguistic Theory of Translation*" ning teise osa puhul on

tegemist "inglise keele grammatika põhikonstruktsioonide tõlkimise kursuse[ga]" (*Ibid.*: 7).

Õpiku esmamulje on positiivne, annab see ju ülevaate tõlketeooriast ja selgitab inglise keele grammatika tõlkimist. Kahjuks rikuvad juba sissejuhatuses ilmnevad eksimused teose üldmuljet. Esiti teatatakse, et õpiku teoreetiliseks alustalaks on Catfordi asemel kellegi "J .C. Cratfordi raamat" (*Ibid.*: 7). Kirjaviga kirjaveaks, kuid palju enam poleemikat tekitab teooriaosa pea sõna-sõnaline vastavus Catfordi originaalteosele. Põhimõtteliselt on tegu Catfordi raamatu veidi lühendatud tõlkega, mis vääriks omaette mainimist. Ebaselgust tekitab ka sissejuhatuse esimeses lõigus kirjeldatud tõlgi ja tõlkija definitsiooni puudumine eesti keeles ja väide, et "inglise ja vene keeles ei saa tõlkijat ja tõlki termini tasandil eristada". Vene keeles on tõepoolest nii tõlk kui tõlkija mõlemad *переводчик*, kuid inglise keele puhul on erievus ju selge, tõlk on *interpreter* ja tõlkija *translator*. Tõlkija ja tõlgi termini ebaselgust eesti keeles põhjendatakse EKSSi V köite 3. vihiku puudumisega, kus antud terminid olema peaksid, kuigi mõeldakse tõenäoliselt alles 2003. aastal ilmunud VI köite 3. vihikut, kuna alles selles leiduvad sõnad vahemikus 'tundma–unelus'. V köite 3. vihik ilmus 1999. aastal ja selle sõnadevahemik oli 'sentiment–sulforühm'. Lisaks oletatakse mitte millelegi toetumata, et sõna 'tõlk' on tulnud eesti keelde rootsi keele kaudu (Pihlak ja Krikk 2000: 5). Pietro U. Dini andmetel on tegu aga vanavene keelest tulnud sõnaga, tema väide toetub 1987. aastal ilmunud Max Vasmeri "Vene keele etümoloogilisel sõnaraamatul" (Dini 2009: 391). Ka Alo Rauni "Eesti keele etümoloogilises teatmikus" on sõna 'tõlk' päritoluks märgitud *vn* – vene keel. Küsimusi tekitab ka rohkete venekeelsete näidete kasutamine, kusjuures üks hetk kasutatakse ingliskeelseid näiteid ja siis hüpatakse ootamatult venekeelsetele näidetele, kuigi õpik peaks olema keskendunud ingliskeelsete tekstide tõlkimisele (Pihlak ja Krikk 2000: 6).

Vastsetele tudengitele sissejuhatava õppematerjalina on antud õpik ehk sobilik, kuid kuna teose teemaks on tõlkimine, siis võiks ju ausalt tunnistada, et Catfordi on tõlgitud, mitte ainult konspekteeritud. Loomulikult on hea, et tudengitele on antud võimalus Catfordi teooriad eesti keeles õppida ning inglise ja eesti keele grammatika tõlkevasteid võrrelda, aga kuna teos on ingliskeelsete tekstide tõlkimisest, mis eeldab inglise keele oskust, siis jääb arusaamatuks, miks ei saaks või ei peaks nad Catfordi originaali lugemisega hakkama saama.

Ilukirjanduse tõlkimise erialase kirjanduse hulka kuulub ka Anne Lange 2008. aastal ilmunud "Tõlkimise aabits", mille tagakaanelt võib lugeda, et teos on suunatud "tööpakkumise vastu võtnud tõlkijatele, keda praktika kibe vits on juba roosanud ja kes end tõlkija ametis ikkagi tahaksid leida." Teose vajalikkust põhjendatakse sellega, et suur nõudlus tõlkijate järele on toonud ala juurde palju kogenematuid tõlkijaid, keda üritatakse selle aabitsaga aidata.

"Tõlkimise aabits" on aabits sõna otseses mõttes, sest iga kirjatähe alla (välja arvatud võõrtähed) on paigutatud mõni tõlkimise suhtes oluline märksõna, mida on siis pikemalt või lühemalt lahatud. Näiteks A puhul räägitakse algupärandist (mida tõlkida), K juures kultuurikontekstist, P juures pärisnimede tõlkimisest ja U all universaalidest. Kõigi märksõnade juurest võib leida rohkesti näiteid ning ka teoreetilisi ja filosoofilisi mõtteavaldusi. Ilmselt saab selline teos veel algajat ilukirjanduse tõlkijat aidata, andes laiemat ülevaadet kogu ilukirjanduse tõlkevaldkonnast, selle põhimõtetest ning peamistest ohukohtadest.

Kokkuvõtlikult ei ole ilukirjanduse tõlkimist käsitlevaid teosed Eestis ilmunud just ülemäära palju, samas ei saa ka nende puuduse üle kurta. Kirjutatud on nii artikleid, käsiraamatuid kui ka õpikuid, milles on käsitletud nii tõlkimise päevaprobleeme, tõlkija

isikuomadusi, grammatiliste konstruktsioonide tõlkimist, tõlkeajalugu ja -teooriat, ning kus leidub rohkelt praktilisi näpunäiteid. Raske on täpselt hinnata, kui palju neist teostest on reaalsele ilukirjanduse (või tarbetekstide) tõlkijatele abi olnud, kuid juba erialase kirjanduse olemasolu tõestab, et tõlkimise probleeme on teadvustatud ja neile on üritatud leida lahendusi.

2. Ilukirjanduse tõlkimise õpetamine Eestis ja Euroopas

Kõikide õppekavade ning ainekursuste loomisel on tähtsad nii õpilaste kui ka õpetajate eelnevad teadmised, isikuomadused, ootused, motiveeritus ning õppimis- ja õpetamisstiilid (Kelly 2005: 42). Oluline on määratleda ka õppe parameetrid, st kas tegu on akadeemilise haridusega bakalaureuse- või magistriõppes või hoopis ametikoolitusega, kas õpe on keskendunud mõnele kitsale tõlkevaldkonnale või on tegu üldise tõlkeõppega ning millised on õppe eesmärgid (*Ibid.*: 62–63). Järgnevalt kirjeldatud Eestis ja mujal Euroopas pakutavate ilukirjandustõlke õppevõimaluste juures on tähelepanu keskmes just needsamad parameetrid, mille kirjeldustele toetudes on võimalik kolmandas peatükis õppevõimalusi võrrelda ning nende eesmäärke ja teisi parameetreid analüüsida.

2.1 Ilukirjanduse tõlkimise õpetamine Eestis

Ilukirjanduse tõlkimise õpetamine Eestis on suhteliselt uus nähtus. Esimeseks tõlkealast õpet pakkuvaks asutuseks Eesti pinnal võib pidada Tartus 1585. aastast töötanud jesuiitide tõlkijate seminar (Miller 1972: 110–111), kuid nii varast tõlkeõpet ei ole siiski võimalik võrrelda tänapäevase tõlkeõppega, isegi kui selle kohta oleks võimalik leida täpsemaid andmeid.

Eelnevalt selgus, et mitmed Eesti hinnatuimad ilukirjanduse tõlkijad on võõrkeele filoloogide haridusega või on tegu iseõppijatega ja asjaarmastajatega. Ilukirjanduse erialase kirjanduse ülevaatest ilmnes ka, et filoloogiateaduskondade ainekavades on tõlkimise temaatikat käsitletud juba 1960. ja 1970. aastatel. Samas tuleb tunnistada, et ilukirjanduse tõlkijaks kujunemise teel on olnud suur rõhk juhuslikkusel ja asjaolude kokkulangemisel,

mis ei ole muidugi ka tänapäevalgi kuskile kadunud. Muudatuse on aga kaasa toonud võimalus õppida ilukirjanduse tõlkimist ja seda mitmel erineval moel.

Kõige põhjalikumaid ilukirjanduse tõlkimisele keskenduvald ainekursuseid on pakkunud Tallinna Ülikool ja seda kahe erineva kõrvalaine moodulina, mille pikem kirjeldus järgneb alapunktis 2.1.1. Ilukirjanduse tõlkimise ainekursuseid on võimalik võtta ka Tartu Ülikoolis, kusjuures Tartu Suveülikooli raames on kahel aastal pakutud ka ilukirjanduse tõlkimise kursusteprogrammi. Kõige ulatuslikuma ilukirjanduse tõlkijatele ja toimetajatele suunatud koolitusprogrammi korraldas aga 2008.–2009. aastal Eesti Kirjanike Liit. Järgnevalt vaadeldaksegi lühidalt Tartu Ülikooli ja Tartu Suveülikooli pakutavaid kursuseid, Eesti Kirjanike Liidu koolituse kava ja vastset lõppenud Tallinna Ülikooli pakutud Ilukirjandusliku teksti ja filmi tõlkimise koolitust.

Tartu Ülikoolis pakutakse ilukirjanduse tõlkimise õppimiseks ainet Ilukirjandustõlge FLGR.01.170 (3 EAP), mida loeb Ene-Reet Soovik (ÕIS). Õppeaine üldandmete kohaselt kuulub kursus Inglise keele ja kirjanduse õppekava koosseisu alates 2002/2003 õppeaastast, kuid käesolevast õppeaastast (2011/2012) kuulub aine ka Tõlkeõpetuse õppekava alla. Varasemalt toimus kursus eelistatult bakalaureuseõppe tudengitele, käesoleval õppeaastal aga magistriõppe tudengitele. Elin Sütistele esitatud küsimustiku vastustes oletab ta, et põhjuseks miks Tartu Ülikoolis pole loodud ilukirjandustõlke kõrvalainet ja on jäädud üksikute kursuste juurde, on see, et puudub piisavalt tugev mõjugrupp, kes sellega tegeleks (Sütiste 2011).

Kursuse eesmärgiks on tutvustada üliõpilastele ilukirjanduslike tekstide inglise keelest eesti keelde tõlkimise spetsiifikat praktiliste tõlkeülesannete kaudu. Kursuse läbinu on õppeaine üldandmete kohaselt saanud harjutada iganädalaselt erinevate ilukirjandus žanrite tõlkimist, on teadlik vaatepunkti, jutustajahääle ja kirjandusliku aegruumi mõistetega ning

analüüsinud teksti stiili. Kursuse käigus tegelevad üliõpilased praktiliste tõlkeülesannetega ja tõlkeanalüüsiga, mis on keskendunud just narratoloogiale ning stilistikale. Erinevaid proosa, luule ja draama tõlkeülesandeid arutatakse seminarides. Ainekursuse käigus pakutakse seega tudengitele võimalikult laiaulatuslikku sissejuhatust ilukirjanduse tõlkimisse ja võimaldatakse tõlkida erisuguseid ilukirjandustekste.

Akadeemilise ainekursuse kõrval on Tartu Ülikooli Suveülikooli raames pakutud ka kahel korral (aastatel 2009 ja 2010) ilukirjanduse tõlkimise alast koolitust. Esimene neist, 2009. aastal 10.–12. augustini toimunud koolitus kandis nime Ilukirjanduse tõlkimine ning kursuse läbiviijaks oli Kersti Unt (Unt). Koolitus oli suunatud ilukirjanduse tõlkijatele, filoloogiatudengitele, tõlkehuvilistele, kirjandusõpetajatele jne, eesmärgiga "tutvustada ilukirjanduse tõlkimise spetsiifikat ja probleemistikku" (*Ibid.*). Koolituse käigus käsitleti ilukirjanduse tõlkimise seisukohti, praktika olulisust, "tõlkija lõkse" ja tõlkevalikuid (*Ibid.*). Järgmisel aastal (2010. aasta 23.–24. augustini) toimus TÜ Suveülikooli raames analoogne koolitus, mida luges Ene-Reet Soovik, ning mille nimeks oli Ilukirjandustõlge (Soovik). Sarnaselt esimese koolitusega oli ka see suunatud kogenumd või algajatele tõlkijatele, kirjandusõpetajatele ja muidu tõlkehuvilistele, eesmärgiga "[t]eadvustada ilukirjanduse tõlkimisega seonduvaid spetsiifilisi probleeme; vaadelda erinevate kirjandusžanride tõlkimise eripära" loenguosa ja seminaride abil (*Ibid.*). Mõlemad koolituskavad olid suunatud võrdlemisi laiale huvitatute ringile, kuid eesmärkide osas võib nende vahel täheldada mõningast erisust, kuna esimese koolituse puhul oli tegu pigem sissejuhatusega ilukirjandustõlke põhiprobleemidesse, teise puhul aga juba veidi enam süvitsi mineva koolitusega.

Kõige laiahaardelisema ilukirjanduse tõlkijatele ja toimetajatel mõeldud koolituse korraldas 2008. aasta novembrist kuni 2009. aasta maini Eesti Kirjanike Liit (EKL).

Koolituse sihtgrupiks olid märgitud nii tegevad kui ka algajad tõlkijad-toimetajad. Koolitus oli jagatud nelja moodulisse, millest igaüks kestis kolm päeva: esimesel päeval toimusid loengud ning järgnevatel päevadel praktilised seminarid. Loengutel said osaleda kõik soovijad, seminaridel osalemiseks tuli esitada proovitõlge.

Igal moodulil oli oma teema ja sellekohaselt valitud lektorid. Esimese mooduli (10.–12. november 2008) teemaks oli "Eesti tõlkelugu ja tõlkimise-toimetamise põhialused", lektoriteks olid Kristiina Ross, Ave Mattheus, Hille Saluäär, Krista Kaer ja Kätlin Kaldmaa. Räägiti nii Piiblitõlkest, Eesti tõkeloost üldisemalt, bürokraatitõlkest ning filosoofilisematel teemadel nagu arutlus tõlkimise põhjuste ja tõlkimise-toimetamise vahekorra üle. Teise mooduli (19.–21. jaanuar 2009) keskmes olid "Eri keeltest tõlkimise iseärasused", olgu need siis seotud prantsuse, inglise või mõne muu maa kirjanduse tõlkimisega. Lektorite hulka kuulusid Anu Saluäär, Tiina Leemets, Jüri Talvet ja Kersti Unt. Kolmandas moodulis (16.–18. märts 2009), pealkirjaga "Erinevad tõlkemeetodid ja tõlkeliigid," said sõna Mihkel Mõisnik, Krista Kaer, Triinu Pakk, Doris Kareva, Mati Soomre ja Indrek Koff. Juttu tehti raamatu saamisloost, erinevate žanrite tõlkimisest (fantaasia- ja filosoofiakirjandus, luule) ja toimetajatööst. Neljas ja viimane moodul (26.–28. mai 2009) keskendus teemale "Tõlkija kui kirjanik ja teksti autor" ja selle raames räägiti tõlkija kohast, tõlkijast kui kirjanikust ja inimesest, luuletõlkest ning prantsuse keelde ja saksa keelest tõlkimisest. Lektoriteks olid kutsutud Anne Lange, Kätlin Kaldmaa, Arvi Tavast, Maria Kristiina Lotman, Jean Pascal Ollivry ja Mati Sirkel.

Koolituse esimese mooduli toimumise järel Eesti Päevalehes ilmunud Mari Kleini artiklis "Tõlkijaks saab õppida ainult ise tõlkides", põhjendas üks ürituse eestvedajatest, Kätlin Kaldmaa, et koolitusmoodulite loomise põhjuseks oli pidevat kõneainet pakkuv tõlgete halb kvaliteet ja seega otsustatigi midagi selle parandamiseks ette võtta. Osalejate suurt

huvi põhjendas Kaldmaa tõlkekirjanduse rohkusega meie kirjanduseturul (90% ilmuvatest kirjandusest on tõlked), mis nõuab väga palju tõlkijaid, kelle tase ning kogemused kõiguvad märgatavalt (Klein). Lisaks on artiklis pikemalt käsitletud Krista Kaera loengut tõlkija ja toimetaja suhetest ning hulk koomilis-traagilisi tõlkevigu (*Ibid.*).

Juhtusin ka ise antud koolituse kahe mooduli loengutele ja jäin kuulatuga rahule. Ainult loengute kuulajana ei oska ma väga konkreetset koolituse kasutegurit hinnata, kuid usun, et neile, kel õnnestus ka praktilistest rühmatöödest osa võtta, oli antud koolitusest rohkem kasu. Koolituse üheks nõrgaks küljeks võikski nimetada seda, et praktilistele seminaridele sai registreeruda vaid enne esimest moodulit, hiljem jätkasid tööd samad rühmad ja rohkem sinna soovijaid juurde ei võetud. Üldiselt tuleb aga tunnistada, et tegu oli väärt ettevõtmisega, kas või selles mõttes, et koondas mõnekski päevaks Eesti tõlkijaid, kes muidu üksinda arvutiekraani taga istudes ei kohtukski üksteisega.

Kõige hiljutisem ilukirjandustõlke alane koolitus toimus aga Tallinna Ülikoolis, kus 2012. aasta aprillis ja mais pakuti Ilukirjandusliku teksti ja filmi tõlkimise koolitust (TLÜ koolitus). Koolituse viisid läbi TLÜ Germaani-Romaani Keelte ja Kultuuride Instituudi lektorite tiim, kelleks olid dotsent Anne Lange, Evelin Banhard, Marge Pihlapuu, professor Ülar Ploom ja Kaia Sisask. Koolituse õppemeetoditena kasutati nii loenguid, diskussioone, praktilisi töid kui ka harjutusülesandeid. Koolituse eesmärgiks on "[õ]ppida mõistma ilukirjandusliku teksti tõlkimise spetsiifikat, kujundada ja arendada oskusi ilukirjandusliku proosa, näidendite ja filmide tõlkimiseks ja subtitreerimiseks." (TLÜ koolitus). Koolitus oli mõeldud kõigile, kes soovida õppida ilukirjanduslike tekstide tõlkimist, kusjuures koolitusele pääsemiseks oli eelduseks inglise, prantsuse, itaalia või hispaania keele oskus vähemalt tasemel B2.

Koolitus koosnes neljast kontaktõppe päevast, millest esimesel tegeleti ilukirjandusliku teksti tõlke lingvistiliste eripärade, olemasolevate tõlgete analüüsi ja praktiliste tõlkeharjutustega, lisaks tutvustati iseseisvat tööd. Teisel kontaktõppe päeval räägiti filmi tõlkimise eripäradest ja subtitreerimisest ning tehti vastavaid harjutusülesandeid. Teise ja kolmanda kontaktõppe päeva vahele jäi nädal iseseisvatöö jaoks (proosa tõlkimine). Kolmandal kontaktõppe päeval toimus vastavalt keelegruppidele iseseisva töö analüüs ja uue iseseisva töö tutvustus (näidendi tõlkimine), millele järgnes samuti nädal iseseisvat tööd. Neljandal kontaktõppe päeval toimus iseseisva töö analüüs ja lühiülevaade romaani maade tõlgitud kirjandusest. Koolituse tulemusena peaks osaleja olema omandanud ilukirjanduslike tekstide tõlkimiseks vajalikke teoreetilisi ja praktilisi teadmisi/oskusi, oskama valida konkreetsele tekstile sobiva tõlkemeetodi ja tundma subtitreerimise baasteadmiste ja vastava tarkvaraga.

On selge, et ilukirjanduse õpetamise vallas on toimunud märgatav edasimineku, võrreldes varasemate filoloogia õppekavade juures pakutavate üksikute kursuste, väheste õpikute ning ülevaatlike artikkelitega pakutakse tänapäeval ilukirjanduse tõlkimiseks mitmeid õppevõimalusi. Tartu Ülikooli tõlkeõppekavasse kuuluv ilukirjandustõlke kursus tutvustab pidevalt teemat uutele tudengitele, Tartu Suveülikooli õppekursus täiendas huviliste teadmisi ning Eesti Kirjanike Liidu põhjalikum koolitus ja hiljutine TLÜ koolitus juhendas juba tõlke vallas edasijõudnumaid. Selliste kursuste ja koolituste olemasolu tõestab, et ilukirjanduse tõlkimine ja just tõlgete kvaliteetsus on sattunud suurema tähelepanu alla. Ka Tallinna Ülikoolis on ilukirjanduse tõlkimise õpe esile kerkinud ja seda kahe erineva kõrvalaine kujul, millest varasemat küll enam õppekavas ei ole, hilisem aga küll.

2.1.1 Tallinna Ülikooli ilukirjandustõlke kõrvalained

Tallinna Ülikoolis on pakutud kahte erinevat ilukirjanduse tõlkimise kõrvalainet. Esimeseks neist on Eesti Keele ja Kultuuri Instituudi poolt pakutav Ilukirjandustekstide tõlkimine ja toimetamine (mahuga 24 EAP-d), mida loeti õppeaastatel 2006/2007 ning 2007/2008. Kõrvalaine eesmärgiks oli "anda põhilised teadmised ja oskused ilukirjanduslike tekstide tõlkimiseks ja toimetamiseks" loengute, seminaride, praktikumide ja iseseisva töö vormis (TLÜ kõrvalaine 1). Vastuvõtutingimuste kohaselt sobis kõrvalaine kõigile üliõpilastele. Magistritöö kirjutamise lõpufaasis ilmnis, et antud kõrvalainet on ka varem TLÜs loetud (TLÜ kõrvalaine varasem) ja seda õppeaastal 2004/2005. Ainsateks erinevusteks kahe kõrvalaine vahel oli nende struktuuriline kuuluvus (varasem kuulus filoloogiateaduskonna alla, hilisem EKKI alla) ning õppekava juhiks oli määratud professor Tiina Aunini asemel professor Jüri Viikberg. Kuna aga nii varasema kui hilisema kõrvalaine õppe-eesmärgid ja pakutavad ainekursused on identsed, siis ei ole seda eraldi käsitletud.

Kõrvalaine Ilukirjandustekstide tõlkimine ja toimetamine koosnes kuuest kursusest: Keeleline toimetamine ja korrektuur, Tõlketeooria alused, Võõrkeelse teksti semantiline analüüs, Tõlkesemiootika, Kirjandusliku teksti praktiline tõlkimine (inglise, saksa või hispaania keelest) ja Kirjandusliku toimetamise põhialused. Kõrvalaine läbinult oodati korrektse eestikeelse teksti koostamise ning ilukirjanduslike tekstide keelelise ja sisulise toimetamise oskust.

Reili Arguse loetava Keelelise toimetamise ja korrektuuri (FEE6029) eesmärgiks oli kujundada õpilastes oskus toimetada eri liiki tekste nii keeleliselt kui sisuliselt. Aine kirjelduse kohaselt tutvustati õpilastele toimetamise põhimõtteid, erinevate tekstide (nt

tarbetekstid, ajalehe-, ajakirja-, ilukirjandus-, teadustekstide) sisulise ja keelelise toimetamise spetsiifikat, koostööd teksti autori ja küljendajaga, samuti toimus õppetöö käigus tekstide praktiline toimetamine.

Ave Tarrendi loetava Tõlketeooria aluste (FEK6300) eesmärgiks oli anda ülevaade tõlketeooria põhimõistetest ja tõlketeaduse distsipliinidest ja põhimõistetest (tõlkimise olemus ja funktsioon ühiskonnas, tõlk ja tõlkija ning nende roll tõlkeprotsessis, suuline ja kirjalik tõlge, subtiitertõlge, masintõlge jt tõlgete eritüübid, tõlkimine ja tekstiliik, tõlkimise erinevad meetodid, keelefilosoofia tõlketeoorias, ekvivalents ehk tõlke adekvaatus, tõlkenormid, tõlke eesmärk ehk skopos, tõlke dominant jne) ning arendada üliõpilastes oskusi iseseisva ning kriitilise tõlkeanalüüsi läbiviimiseks. Lisaks anti ülevaade Euroopa ja Eesti tõlkeloost.

Kõrvalaine nelja ülejäänut ainekursust luges kõiki Elin Sütiste. Võõrkeelse teksti semantilise analüüsi (FEK6302) eesmärgiks oli kujundada oskust tajuda teksti kui tervikut ja tema seoseid kontekstiga, lugeda teksti süsteemselt, ka üle leksikaalse ja narratiivse tasandi; arendada ilukirjandusliku teksti lähilugemisega detailitaju ja oskust tunda ära kirjutamistehnilisi võtteid. Kursuse käigus vaadeldi kirjandusteksti kultuurikontekstis ja osalejana kommunikatsioonis. Võõrkeelse teksti tõlgitavust silmas pidades osundati kultuurikonteksti muutumisega kaasnevatele teksti omaduste teisenemisele, samuti vaadeldi teksti ülesehitust, stiili, troope, intertekstuaalsust.

Tõlkesemiootika (FEK6309) eesmärgiks oli arendada oskust arvestada teksti tõlkimisel semiootilise sidususega ja mõista tõlkimist kultuuri funktsioneerimise ühe põhimehhanismina. Ainekursus keskendus tõlkimise semiootilistele aspektidele. Loengute ja seminaride käigus analüüsisid tudengid iseseisvalt tõlketekste ja täitsid teoreetiliste kontseptsioonide näitlikustamiseks mõeldud ülesandeid.

Kirjandusliku teksti praktiline tõlkimine (inglise, saksa või hispaania keelest) (FEK6304) eesmärgiks oli arendada vilumust jõuda kahe keele vahel liikudes veenva emakeelse tekstini. Kursuse käigus tutvustati olulisemaid tõlkepõhimõtteid, tõlkijaid, tõlgitava tekstiga tehtavat tööd, kirjandusliku teksti tõlkimise eripära võrreldes tarbeteksti tõlkimisega ja tõlgitavuse piire. Iseseisvat tõlketööd analüüsi ja toimetati koos, et saavutada eesti keele pärasem sõnakasutus ja süntaks.

Kirjandusliku toimetamise põhialused (FEK6305) eesmärgiks oli tutvustada kirjandusliku toimetamise eripära ning anda toimetajale teksti spetsiifikast lähtuvaid juhtnööre. Kursusel õpiti teksti toimetamist lähtuvalt teksti tüübist, selgitati autori-toimetaja-korrektori rolle ja eri toimetamistasandeid. Lisaks toimus praktiline kirjanduslike tekstide toimetamine ning analüüs.

Kõrvalaine kirjeldust analüüsisides ilmneb, et tegu oli küllaltki mitmekesise kursuseprogrammiga. Esindatud olid nii teooria kui praktika ning käsitletud mitmeid tõlkeprotsessi tahke, alustades võõrkeelse teksti analüüsimisest kuni tõlke kirjandusliku ja keelelise toimetamiseni, mis kõik täitsid oma osa saavutamaks kõrvalaine eesmärgi anda tudengitele põhilised ilukirjanduslike tekstide tõlkimise ja toimetamise oskused ja teadmised. Püüdsin kõrvalaine loomise ja kursuste valiku osas täpsemat infot saada küsimustikuga, mille saatsin esiti õppekava juhile Jüri Viikbergile, kes aga ei soostunud küsimustikule vastama, kuna antud kõrvalaine on likvideeritud ja teemaga tegeletakse GRKKIs mitte enam EKKIs. Seega küsitlesin hoopis Elin Sütistet, kes luges nelja kõrvalaine kuuest kursusest.

Kõrvalaine loomise ajendit ei oska Elin Sütiste täpselt öelda, kuna ta ei töötanud kõrvalaine loomise ajal veel TLÜs, kuid ta oletab, et tajuti vajadust ilukirjandustekstide tõlke ja toimetamise kvaliteedi parandamiseks ning seega loodigi taoline kõrvalaine

(Sütiste 2011). Kursuste valikut kõrvalaine koosseisu ei oska Sütiste samuti samadel põhjustel täpsemalt põhjendada, ainult tõlkesemiootika kohta vastab ta, et see loodi vastavalt tema profiilile ja haridusele (*Ibid.*). Kordamisele antud kõrvalaine Sütiste arvates tõenäoliselt ei tule, kuna ilukirjanduse tõlkimine on viidud EKKIst üle GRKKIsse, kus tegeleb teemaga Anne Lange (*Ibid.*). Samas on üksikud ained Ilukirjandustekstide tõlkimise ja toimetamise kõrvalainest säilinud, näiteks Reili Arguse Keeleline toimetamine ja korrektuur (*Ibid.*).

Teine Tallinna Ülikoolis pakutav ilukirjanduse tõlkimise kõrvalaineks on Germaani-Romaani Keelte ja Kultuuride Instituudi poolt pakutav Ilukirjanduslik tõlge (mahuga 24 EAP), mida loeti esimest korda õppeaastal 2009/2010 ning mida korratakse ka käesoleval õppeaastal 2011/2012. Kõrvalaine juhiks on Anne Lange ning vastuvõtutingimuseks ühe võõrkeele (inglise, itaalia, prantsuse, saksa või vene keele) oskus Euroopa keelemapi C1 tasemel. Kõrvalaine koosneb viiest ainek: Ilukirjanduse tõlkimine 1, Ilukirjanduse tõlkimine 2, Tõlkelingvistika, Tõlkepoeetika ja Eriseminar tõlkeuuringutest. Kõike aineid annab Anne Lange (TLÜ kõrvalaine 2).

Ilukirjanduse tõlkimine 1 (GRT6011) eesmärgiks on kujundada ilukirjandusliku proosa tõlkimise oskusi. Kursuse raames tõlgitakse ja toimetatakse katkendeid erinevaid poetikareegleid järgivatest ilukirjandustekstidest ning kursuse lõpuks on üliõpilane omandanud ilukirjandusliku teksti tõlkimise vilumused ja tunneb väljundkultuuri tõlkenorme. Jätkukursus Ilukirjanduse tõlkimine 2 (GRT6012) arendab edasi ilukirjandusliku proosa tõlkimise oskusi ning kursuse lõpuks peaks olema üliõpilane praktikaga kinnistanud ilukirjandusliku teksti tõlkimise vilumused.

Tõlkelingvistika (GRT6013) eesmärgiks on anda ülevaade tõlkimise lingvistilistest aspektidest ja võtetest, mida kasutatakse tõlkimisel. Kursuse raames käsitletakse

lingvistilisi tõlketeooriaid, mis lähtuvad äratundmisest, et tõlkimine on keeltel sooritatav operatsioon ja järelikult peab tõlketeooria lähtuma üldisest keeleteooriast. Analüüsitakse J.C. Catfordi klassikalist tööd "*Linguistic Theory of Translation*" kui olulist nihet teoreetiliselt sidusa tõlkemudeli suunas. Tõlgitavuse probleeme vaadeldakse abstraheeritud keeletasandite kaupa, pöörates tähelepanu tõlkimisel grammatika kui suletud süsteemi tasandi tõlkimisele. Lingvistilise tõlgitavuse seost kultuurilis-psühholoogilise tõlgitavusega käsitletakse kognitiivse lingvistika kontekstis.

Tõlkepoetika (GRT6014) eesmärk on kujundada oskust tajuda tõlketeksti poetikat, s.o teksti kui terviku ehitust ja kujundusvõtteid; juhtida tähelepanu tõlkepoetika traditsioonide lingvistilisele ja ajaloolisele tingitusele. Tutvustatakse poetika mõistet, kunsti keelt, vastasseisu poetika *versus* teooria, tõlkepoetikat seotud kõnes, rütmi seotud ja sidumata kõnes ning poetika ajaloolisust ja individuaalsust. Õppetöö toimub nii loengute kui ka seminaridena.

Eriseminar tõlkeuuringutest (GRT6015) eesmärgiks on anda ülevaade tõlketeaduse kui distsipliini uusimatest arengutest ja arendada kriitilise analüüsi oskust. Eesmärgiks on üliõpilaste süvendatud teadmised tõlkeloo suundumustest (postkoloniaalne tõlge, *gender* ja tõlge, jmt). Konkreetsetest tekstidest lähtuvalt analüüsitakse tõlketeaduses hetkel aktuaalseid teemasid maailmas ja Eestis.

Sarnaselt varasemale kõrvalainele on ka Ilukirjandusliku tõlke kõrvalaine puhul esindatud nii teooria kui praktika, keskendutud on aga enam keelekasutuse analüüsile tõlgetes ja seminariaruteludele teoreetiliste tekstide üle. Kõrvalaine üldiseks eesmärgiks vastavalt eri ainekursuste eesmärkidele on kujundada ja arendada ilukirjandusliku proosa tõlkimise oskusi ja tõlketeksti poetika tajumist ning anda ülevaade tõlkimise lingvistilistest aspektidest, võtetest ja tõlketeadusest (TLÜ kõrvalaine 2). Küsimustiku vastustes (Lange

2011) selgitab Anne Lange pikalt teekonda antud kõrvalaine loomiseni, milles sai peamiseks ajendiks tõsiasi, et ühe üleülikoolilise aine lugemine (Tõlketeooria) ei täitnud tema õpetamiskoormuse nõuet (*Ibid.*). Seega soovitati Langel taotleda ilukirjandusliku tõlke magistriõppekava avamist, mis kiideti heaks GRKKI kolleegiumis, kuid hääletati maha ülikooli senatis, põhjendusega, et RE kohtade puudumisel ei tuleks seda keegi õppima (*Ibid.*). Lahenduseks jäigi seega bakalaureuse tasemel üleülikoolilise kõrvalaine loomise võimalus, mille poole kallutas Langet ka isiklik taust "autodidaktina" ning kogemus toimetajate tühimusest "lihtsate tõsiasjade õpetamisel" (*Ibid.*).

Kõrvalaine kursuste valikuks luges Lange teoreetilist kirjandust ja arvestas tõlkepraktiliste vajadustega, lisaks mõjutasid tema otsuseid varasema ilukirjanduse tõlkimise kõrvaleriala struktuur, mida loeti Võrdleva kirjandusteaduse õppetoolis (*Ibid.*). Kuna Ilukirjandusliku tõlke kõrvalaine puhul on tegu ühe õppejõu etteastega, siis ei olnud Lange sõnul võimalik ka kopeerida analoogilisi kursuseid välisülikoolides, kuna need oleksid ühele inimesele üle jõu käivad (*Ibid.*). Kõrvalaine kordamise suhtes antud kujul ei osanud Anne Lange küsimustikule vastamise ajal midagi kindlat väita, kuna on palju temast sõltumatuid otsustajaid (nii ülikool kui ka ETF grandi saamine) (*Ibid.*). Põhimõtteliselt peaksid kõrvalaine kursused järgneval õppeaastal toimuma, ebaselge on ainult kas neid loetakse sama kõrvalaine struktuuri alusel või erinevate õppekavade valikainetena.

2.2 Ilukirjanduse tõlkimise õpetamine Euroopas

Kirsten Malmkjær järeltab raamatu "*Translation in Undergraduate Degree Programs*" sissejuhatuses, et erinevate ülikoolide tõlkeõppekavad rõhutavad nii üldisele haridusele, koolitusele, teadustöö võimalustele ning ametioskustele ning need kõik on üksteisega tihedalt läbipõimunud (2004: 2). Põhimõtteliselt tähendab see seda, et kõik tõlkeõppekavad

on omamoodi, isegi juhul kui nende loomise aluseks on ühtsed põhimõtted. Peamine erinevus, mis ilmnes 1998. aasta POSI konverentsil (*Praxis-orienterte Studieninhalte / Practice-oriented study content for the training of translators*), on see, et erinevatest arusaamadest tulenevalt eelistatakse osades riikides tõlke bakalaureuseõpet, teistest magistriõpet (González Davies 2004: 70).

Järgnevalt on vaadeldud Euroopa erinevates ülikoolides pakutavaid ilukirjanduse tõlkeõppe võimalusi, mille valiku peamiseks printsiibiks oli ligipääsetavus õppekavadele ning nende kirjeldustele. Lõpptulemusena on järgnevalt kirjeldatud 16 õppevõimalust üheksast eri riigist, kusjuures ühest riigist on valitud maksimaalselt kaks õppekava.

2.2.1 Kataloonia (Hispaania)

Hispaania on üks juhtivaid tõlkeriike maailmas, ilukirjandustõlked moodustavad ilmuvast kirjandusest 1998. aasta andmetel 43% ning peamiselt tõlgitakse inglise ja prantsuse keelest (Pym 1998: 559). Seetõttu on arusaadav, miks Hispaanias on tõlkeõppe väga levinud, ning miks õppekavad on riiklikul tasandil vähemalt osaliselt ühtlustatud (Kelly 2005: 64–65). Nimelt on tõlkimise bakalaureuseõppe kohustuslikud ained 40% ulatuses seadustega määratletud (*Ibid.*). Õppe iseloomulikuks tunnuseks on rohke klassiruumis veedetud aeg (nädalas 25 tundi), mis teeb Hispaania tõlkeõppe muu Euroopa võrreldes väga õpetajakeskseks (*Ibid.*). Ka María González Davies kirjeldab oma artiklis pikemalt Hispaania väga tsentraliseeritud kõrgema hariduse korda, lisades et 2004. aasta andmetel oli Hispaanias 19 erinevat bakalaureuse tõlkeõppekava, 11 magistriõppekava ja 9 doktoriõppekava (2004: 68).

Hispaanias pakutava ilukirjanduse tõlkimise õppe näiteks on juhuse tahtel langenud Kataloonias asuv Barcelona Pompeu Fabra ülikooli all tegutsev IDEC – *Instituto de Educación Continua* (täienduskoolituse instituut, hisp. k.) (IDEC). Antud õppekava moodustab osa Audiovisuaalse ja ilukirjandusliku tõlke magistriõppekavast (Barcelona). Lõpetades saab üliõpilane Ilukirjanduse tõlkimise diplomi (*Diploma de postgrado en Traducción Literaria*). Õppekava eesmärgiks on arendada tõlkija oskuseid tõlkeprotsessi analüüsimisel, laiendada kultuuri- ja keeleteadmisi, valgustada tõlkija olemust ja arvestada oma tegemistes turu nõudmistega. Eesmärgi täitmiseks pakutakse kolmest moodulist koosnevat õppekava, millest esimene keskendub tõlkimisele, kirjandusele ja meediale, mille jooksul käsitletakse teemasid nagu ideoloogia ja tõlkimine, intertekstuaalsus, teksti ja filmi suhted ning audiovisuaalse tõlkimise alused. Teises moodulis keskendutakse praktilistele harjutustele, tegeletakse loova kirjutamise ja toimetamisega ning erinevates keeltes kirjandusteoste analüüsile. Kõige olulisem teise mooduli osa on praktiline tõlkimine kas hispaania või katalaani keelde (või vastastikku), mida arendatakse erinevate teemade, näiteks huumori, gooti kirjanduse või hoopis autobiograafiate tõlkimise abil. Kolmandas moodulis haritakse üliõpilasi tõlkijatöö ametliku ja õigusliku poole pealt, tutvustatakse seaduseid, lepingute sõlmimist, tõlkija kohustusi ja õigusi.

2.2.2 Soome

Soomes pakutavatest ilukirjandustõlke õppevõimaluste puhul keskendun Tampere ja Turu ülikoolides pakutavale. Tampere ülikoolis pakutakse tõlkekursuseid vastavalt keelesuundadele, valida saab nii inglise, rootsi, saksa, vene kui soome keele vahel (Tampere). Tõlkeõppes on ühendatud nii kirjaliku kui suulise tõlke õppeained, lisaks kultuuri- ja keeleõpingud. Tõlkeõppekava (suunal inglise-soome) hulka kuulub kolm

ilukirjanduse tõlkimist käsitlevat kursust: Sissejuhatus ilukirjanduse tõlkimisse, Ilukirjanduse tõlkimise põhikursus ja Audiovisuaalse või ilukirjanduse tõlkimise eripärad. Õpe toimub loengute ja seminaridena, kus arutletakse eri žanrite tõlkimise, tõlkija-toimetaja suhete ning audiovisuaalsete vahendite mõju üle.

Audiovisuaalse või ilukirjanduse tõlkimise eripärade ainekursusel on eesmärgiks seatud omandada põhjalikumad teadmised kas audiovisuaalsete või ilukirjanduslike tekstide tõlkimisest.

Ainekursuse Sissejuhatus ilukirjanduse tõlkimisse eesmärgiks on tutvustada üliõpilastele ilukirjandustõlke eripärasid ja ilukirjandusteksti esteetilist lugemisviisi. Ilukirjanduse tõlkimise põhikursuse eesmärgiks on tutvustada üliõpilastele ilukirjanduslike tekstide praktilist tõlkimist, harjutades erinevate tekstide tõlkimist ja arutades tõlkevalikuid seminarides. Lisaks peavad üliõpilased tõlkima pikema ilukirjandusliku teksti ning seda ka kommenteerima. Audiovisuaalse või ilukirjanduse tõlkimise eripärade kursuse eesmärgiks on laiendada seminaride abil üliõpilaste teadmisi audiovisuaalse või ilukirjanduse tõlkimise eripäradest. Kuna kursuse sisu muutub aasta-aastalt, siis võidakse selle raames tegeleda filmide, koomiksite, ilukirjanduse, kodulehekülgede, teatri vms.

Tampere ülikoolis pakutav ilukirjandustõlke õpe sarnaneb paljuski Tartu ülikoolis pakutavale, kuna mõlemas moodustab ilukirjanduse tõlkimine ühe väikese osa õppekavast, olles esindatud vaid ühe või paari kursusega. Teistsugune pilt avaneb aga Turu ülikoolis, kus kirjaliku ja suulise tõlke magistriõppes (suunal inglise-soome) pakutakse spetsialiseerumise ühe valikuna ka ilukirjanduse tõlkimise moodulit (Turu).

Mooduli alla kuulub kolm kursust: Stiil ilukirjanduse tõlkimises, Tõlgitud ilukirjandusteose analüüs ja Soomendamine. Esimese kursuse eesmärgiks on lasta

üliõpilastel analüüsida ilukirjandusteoste stiile ja tõlkimist silmas pidades neid tundma õppida. Teise kursuse sisuks on üliõpilase teadmiste proovilepanek, sest eesmärgiks on analüüsida mõnda tõlgitud ilukirjandusteost kindlast vaatenurgast ja kirjutada tulemuste põhjal 20-leheküljeline essee. Soomendamise kursuse eesmärgiks on teha üliõpilastele selgeks soomendamise normid ja probleemsed valdkonnad, mille lahendamiseks oskavad nad kasutada õigeid strateegiaid. Kursuse läbimiseks peavad üliõpilased tõlkima/soomendama kogenud tõlkija juhendamisel terve romaani.

Antud moodul on iseloomult väga praktiline ja on selge, et kursus ei ole mõeldud algajatele. Pigem sobib see kogu tõlkealaste õpingute (eriti just nende, mis seotud ilukirjanduse tõlkimisega) kinnistamiseks, sest tõlkeanalüüsi ning reaalse tõlkimise puhul läheb tarvis kõike varem omandatud.

2.2.3 Rootsi

Rootsis õpetatakse tõlkimist magistriõppe vormis Uppsala ülikoolis, kusjuures ilukirjandus- ja tarbetekstide tõlkimine on mõlemad õppekavas sees (Uppsala). Nelja moodulisse jagatud õppekava alguses tegeletakse teksti- ja stiilianalüüsi, võrdleva kirjandusteaduse, stiili normatiivsuse, tõlketeaduse ja praktilise tõlkimisega. Õpingute teises pooles tuleb üliõpilastel valida ilukirjanduse ja/või tarbetekstide tõlkimise vahel ning viimane moodul kulub magistritöö kirjutamisele. Käesoleval õppeaastal (2011/2012) saab keskenduda nii inglise, prantsuse, kui hispaania keelest tõlkimisele.

Kuna prantsuse ja hispaania keelest tõlkimise kallaku kursustega alustati alles käesoleval aastal ja käivad esimesed moodulid, siis ei ole ka nende raames pakutavat ilukirjanduse tõlkimise kursust. Inglise keelest tõlkimise puhul on aga ilukirjanduse kursus täiesti olemas

(Uppsala kursus) ja selle eesmärgiks on arendada üliõpilastes erinevate stiilide ja ajastute tekstide tõlkimise võimekust. Tudengid peavad selgitama ja kirjeldama oma tõlkevalikuid, olema teadlikud kõigist infoallikatest ning oskama neid kasutada. Kursuse oluliseks osaks on praktilised tõlketööd, mida arutatakse loengutes.

2.2.4 Prantsusmaa

Tänapäeval ilmuvad Prantsusmaal uute teoste tõlked originaalidega pea samaaegselt, enim tõlgitakse loomulikult inglise keelest (Salama-Carr 1998: 414). Tõlgete hulk võrreldes prantsuskeelse algupärandiga on väike, kuid prantslased on sellegipoolest tõlgete problemaatilisusest teadlikud (*Ibid.*). Põhjuseid on sellel mitmeid, esiteks tõstatatakse ajakirjandused pidevalt tõlke teemalisi küsimusi, teiseks premeeritakse häid tõlkeid mitmete erinevate tõlkeauhindade kaudu (*Ibid.*).

Ilukirjanduse tõlkimist õpetatakse Prantsusmaal mitmetes ülikoolides, näiteks Denis Diderot' nimelises ülikoolis Pariisis (Pariis), kus inglise keele ja kirjanduse magistriõppe raames on võimalik spetsialiseeruda ilukirjanduse tõlkimise õppimisele. Õppida on võimalik kolmel eri tasemel: M1, M2Pro ja M2 *recherche*. M1 programm koosneb seminaridest ja tõlkimise praktilist tööd selgitavatest loengutest (tõlkija töövahendid, kultuuride erisused, tüpograafia) ning 50-leheküljelisest kommenteeritud tõlkest. M2Pro keskendub enam praktilisele tõlketööle erinevate seminaride ja õpitubade raames, loengutes antakse ülevaade tõlkijatest, kirjastajatest, kirjandusagentidest ja subtiitrite tõlkimisest. Õpingute hulka kuulub ka tõlkepraktika kogenud ilukirjanduse tõlkija juhendamisel ning praktika kirjastuses, lisaks tuleb tudengil esitada 100-leheküljeline kommentaaridega tõlge. M2 *recherche* taset on võimalik omandada samaaegselt Pariisi 5. või 3. ülikoolis (*Université Paris Descartes* või *Université Sorbonne Nouvelle*) tõlkimist

või tõlketeadust õppides. M2 *recherche* programmi raames saavad õpilased lisateadmisi lingvistikast ning lõpetamiseks on vajalik kirjutada uurimustöö tõlkimisest (näiteks tõlke kriitiline analüüs või tõlkestrateegiate uuring). Üldistatult õpetatakse M1 tasemel ilukirjanduse tõlkimise algtõdesid, M2*Pro* tasemel saavad õpilased tundma õppida kirjastusmaailma ja tegeleda süvitsi praktilise tõlkimisega kogenud juhendaja käe all ning M2 *recherche* tasemel saavad õpilased spetsialiseeruda ilukirjanduse uurimisele ja teadustööle.

Ilukirjanduse tõlkimise ja kriitilise toimetamise magistriõpet pakub Prantsusmaal Lyonis asuv Lumière'i ülikool (Lyon), mille puhul on tegu M2 tasemel õppega. Õppe jooksul pakutakse tudengitele eelkõige praktilist kogemust nii tõlkija kui ka kirjastuse töös, mille kõrvalt tutvustatakse ka ainevaldkonna teoreetilist tausta ja seega on õppe eesmärgiks ühe või mitme keele professionaali välja õpetamine, kelle tegevusalaks võib olla tõlkimine, kirjastamine või tõlkeuuringud. Kursusele on oodatud M1 taseme haridusega keele, võrdleva kirjandusteaduse või ka üldiste humanitaarteaduste üliõpilased. Õpingute alla kuuluvad tõlkimise ja toimetamise probleemide käsitlemine, loovkirjutamine ja tõlkimine, valikkursused, magistritöö ja praktika.

2.2.5 Saksamaa

Kittel ja Poltermann kirjutavad, et paljudes Saksamaa ülikoolides ja ka ülikoolivälistes instituutides pakutakse ilukirjandustõlke õppevõimalust, õpete tase on aga varieeruv, kuna erinevad õppekavad ei ole riiklikul tasemel ühtlustatud (1998: 425). Saksamaal pakutavate ilukirjandustõlke õppekavade illustreerimiseks on järgnevalt kirjeldatud Münchenis asuva Ludwig Maximiliani ülikooli ja Düsseldorfis asuva Heinrich Heine ülikooli õppekavu.

Müncheni ülikoolis saab ilukirjanduse tõlkimist õppida magistriõppe raames kahe semestri pikkuse lisaerialana (München). Õpingute eesmärgiks on anda kirjanduse ja keele vallas andekatele õpilastele alus töötada edaspidi ilukirjanduse tõlkijana. Õppe käigus tutvustatakse ilukirjanduse tõlkimise eripärasid, suur rõhk on praktilisel tõlkimisel. Lisakursuste käigus tutvustatakse üliõpilastele tõlketeooriat, ingliskeelsete tekstide analüüsi, inglise ja saksa keele stilistilist võrdlemist, eri ilukirjanduse žanrite tõlkimist, tõlkekriitikat ja tõlkimise abivahendeid. Õpe toimub loengute, seminaride ja praktiliste tööde abil.

Heinrich Heine nimelises ülikoolis Düsseldorfis on ilukirjandustõlke õpingutest moodustatud omaette magistriõppekava. Ingliseelse kokkuvõtte kohaselt (Düsseldorf) on tegu kaheaastase õppekavaga, mille jooksul käsitletakse võrdselt nii teooriat kui praktikat. Kursused on jagatud vastavalt erinevatele valdkondadele kuude moodulisse, mille käigus tutvustatakse tõlkimist ja loovkirjutamise aluseid, keele-, kirjandus- ja kultuuriteadust, ilukirjanduslike tekstide tõlkimist, kultuurikontekste, tõlkimise teoreetilisi mudeleid ja tõlkija elukutset (Düsseldorf, õppekorraldus: 3). Lisaks tuleb tudengitel läbida praktika, magistrikursus ja kirjutada magistritöö (*Ibid.*). Õpingud toimuvad peaaesjalikult seminaride kaudu ning lõpetamiseks on vajalik sooritada moodulite lõpueksamid ja kirjutada magistritöö (Düsseldorf). Õppekava kirjelduses ei ole välja toodud konkreetset õppe-eesmärki, kuid rõhutatakse ilukirjandustõlke tähtsale rollile kultuuris ja pidevalt kasvavale vajadusele õpetada välja kvalifitseeritud akadeemilise haridusega ilukirjanduse tõlkijaid, kelle keeleteadmised oleksid võrdväärased kultuuride vaheliste erisuste tundmisega.

Heinrich Heine ülikoolis pakutakse ilukirjanduse tõlkeõpet ka suveülikooli raames (Düsseldorf, suveülikool), mis on suunatud vabakutselistele ilukirjanduse tõlkijatele,

kirjanduse, lingvistika ja ilukirjanduse tõlkimise üliõpilastele. Koolituse eesmärgiks on tuua kokku asjast huvitunud ja käsitleda koolituse raames tõlkijatel ja kultuuridevahelisel suhtlusel ja vahendamisel tekkivaid probleeme, lisaks üritatakse erinevate õppemeetoditega lähendada ülikooli ja neid, kes on huvitatud tõlkimisest ning tõlkija rollist kultuuris ja ühiskonnas. Programm koosneb ettekannetest, tõlkeanalüüsides, aruteludest ja õpitubadest, mille abil üritatakse koondada ülikooli ja tõlkimisest huvitatuid. Eelmisel suve (2011. aasta) koolitus toimus 2.–4. augustini ja selle jooksul toimusid õpitoad prantsuse, inglise ja hispaania keelest tõlkimisest, ettekanded Bollywoodi filmide tõlkimisest ning subtiitrite tõlkimise teooriast ja praktikast, loeng tõlketeooriast ja -praktikast ning maailma keelte tõlkimisest ning lõpetuseks arutelu raamatu lugemise ja tõlkimise erisuse üle.

2.2.6 Itaalia

Duranti väidab *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*'i Itaaliat käsitlevas artiklis, et tõlkijate viletsa olukorra (madal töötasu, lühikesed tähtajad, prestiiži puudumine) põhjuseks nii Itaalias kui ka pea kõigis teistes riikides on tohutu potentsiaalsete tõlkijate hulk, kelle seast on alati võimalik kedagi teist valida (1998: 482–483). Eriti kehtib see väide ilukirjanduse tõlkijate suhtes ja lahendusena pakub Duranti ilukirjanduse tõlkimise õppekavade vähesust ja ehk seetõttu pakuvad Itaalias ilukirjanduse tõlkimist vaid mõned ülikoolid (Rooma Sapienza, Veneetsia, Bologna, Siena ja Viterbo ülikoolid) (*Ibid.*: 483). Järgnevalt on lähemalt vaadeldud Pisa ja Siena ülikooli ilukirjanduse tõlkimise õppekavu.

Pisa ülikool (Pisa) pakub ilukirjandustõlke õpet magistriõppekava Ilukirjanduse ja mitteilukirjanduse tõlkimise raames. Võimalik on keskenduda inglise, prantsuse, portugali, rumeenia, vene, hispaania ja saksa keelest tõlkimisele. Õppekava eesmärgiks on arendada veelgi sisseastumistingimustes nõutud keele- ja kultuuriteadmisi, millele lisanduvad

praktilised ja teoreetilised teadmised ilukirjandustekstide ja mitteilukirjandustekstide tõlkimisest ning kirjastusmaailma tundmaõppimine. Õppetöö on jagatud kolme osasse: keeled A ja B koos nende kirjanduse ja kultuuriga ning itaalia keel. Kogu õppe jooksul toimuvad läbivalt mõlemast võõrkeelest tõlkimise ning nende keelte kirjanduse kursused. Esimesel aastal toimuvad kursused itaalia kirjandusest ja lingvistikast ning teisel aastal hermeneutikast, retoorikast või ikonograafiast, millele lisandub üks vabaaine või praktika.

Siena ülikoolis (Siena) on võimalik õppida magistriõppekava Ilukirjanduslik tõlge ja toimetamine, mille käigus õpetatakse peale praktilise tõlkimise ka tõlketeooriat ning -ajalugu, võrdlevat kirjandusteadust, toimetamist ning võimaldatakse praktikat mõnes kirjastuses. Õppe eesmärgiks on õpetada välja erinevate keelte ilukirjandustõlkijaid, kusjuures ilukirjanduse all mõeldakse võimalikult laia valdkonda. Õppeained on jaotatud järgmiselt: valitud keelekursus ja tõlkimine antud keelest, ilukirjanduse tõlkimise ajalugu ja teooria, tekstide toimetamine, praktika, magistritöö. Keelekursustest saab valida prantsuse, inglise (Anglo-Ameerika), portugali (brasiilia), hispaania (Lõuna-Ameerika) ja saksa keele vahel.

2.2.7 Holland

Siiani kirjeldatud ilukirjanduse tõlkimise õppevõimalused on olnud suhteliselt sarnased, sest tegemist on olnud peamiselt akadeemiliste õppekavade või ainekursustega. Hollandis on ilukirjandustõlke õpetamisele lähenetud aga veidi erinevalt. Nimelt toimib Amsterdamis Tõlkijate kutsekool, mis on keskendunud just ilukirjanduse tõlkijate koolitamisele, lisaks korraldab ilukirjanduse tõlkijate väljaõpet ja täiendusharidust Ilukirjandustõlke erialakeskus, *The Expertisecentrum Literair Vertalen* (ELV).

Tõlkijate kutsekooli kodulehelt ilmneb, et kogu riigi raames pakutakse küll erinevaid tõlkekursuseid, millest mõned keskenduvad ka ilukirjanduse tõlkimisele, kuid ükski neist ei võimalda eriala pikema aja jooksul tundma õppida (Amsterdam). Selles mõttes ongi Tõlkijate kutsekool ainulaadne, sest ilukirjanduse tõlkijate enda loodud koolis on võimalik omandada väga põhjalikud teadmised ilukirjanduse tõlkimisest. Õppe eesmärgiks on koolitada ilukirjanduse tõlkijaid, keskendudes praktilisele tõlkimisele ja ametioskustele ning käsitledes kõiki ilukirjanduse tõlkimise valdkondi (luule, proosa, draama, esseed, lastekirjandus jne) ja seda tõlkijatest õpetajate käe all.

Kaheaastase õppeperioodi esimesel aastal omandatakse seminaride ja loengute käigus tõlkimise alusteadmised. Teisel aastal tegeletakse enam praktilise tõlkimisega, seda nii õpitubades, seminarides kui ka mentori juhendamisel. Tõlkimise lähtekeelte valikusse kuuluvad saksa, inglise, prantsuse, hispaania, itaalia ja vene keel, samuti saab arendada hollandi keele taset. Õpe toimub maksimaalselt 10-liikmelistes töörühmades. Konkreetsetest õppeainetest on nimetatud tõlkeõpitubasid, hollandi keelt, sissejuhatust tõlketeadusesse, kultuuri ja kirjandust, retoorikat, žanreid ja stilistikat, idioome, kirjastamist ja toimetamist.

Täiendharidust pakkuv Ilukirjandustõlke erialakeskus (ELV) loodi 2001. aastal. Keskuse asutas Hollandi Keele Ühing ja tegu on koostööprojektiga Hollandi Utrechti ülikooli ja Flandrias asuva Antwerpeni Lessiuse ülikooli vahel. Keskuse eesmärgiks on parandada tõlkevaliteeti nii hollandi keelde kui ka sellest tõlkides ning selle saavutamiseks pakutakse soovijatele mitmeid erinevaid tõlkekursuseid ja töötube, võimaldatakse mentorite juhendamist ning tegeletakse teabejagamisega. Kursuste ja õpitubade raames korraldatakse suveülikooli kursuseid, intensiivseid kursuseid ja süvakursuseid. Õpitubasid korraldatakse ka riigist väljaspool, et propageerida hollandi keelest tõlkimist.

Intensiivkursuste kestvuseks on kaks nädalat ja üldise struktuuri kohaselt toimuvad hommikuti keelegruppide tõlketunnid, neile järgneb loeng ja pärastlõunal tõlkeõpituba, mida juhivad kogenud tõlkijad (ELV, intensiivkursus). Tänavuse aasta (2012) loengutes käsitletakse erinevate žanrite tõlkimist, tutvustatakse ametitõdesid, kohtutakse kirjastajate, kogenud tõlkijate ning toimetajatega.

Mentorluse programmi raames pakutakse kahte lahendust, millest üks on suunatud algajatele, teine juba kogenenumatele tõlkijatele (ELV, mentorlus). Algajatele tõlkijatele on antud võimalus tõlkida oma esimene (või siis esimene keerukam) teos kogenud tõlkija juhendamisel, kusjuures tõlkija au jääb ikkagi noortõlkijale, mentori ülesandeks on algaja tõlkija töö kontrollimine ja soovitude andmine. Kogenumatele tõlkijatele pakutakse samuti juhendamise võimalust, kuid mitte enam terve teose ulatuses, pigem soovitatakse juhendajat siis, kui tegu on äärmiselt keeruka tekstiga (luule, murded) või võõraste teemadega (vähe tuntud ajastud, usundite või paigad jne).

Hollandis pakutavad ilukirjandustõlke õppevõimalused eristuvad märgatavalt antud töös käsitletud teiste riikide õpetamisstrateegiatest. Tõlkijate kooli ning Ilukirjandustõlke erialakeskuse (ELV) pakutavad alg- ja täiendkoolitused ning mentorluse programmid kujutavad endast igal tasemel tõlkijatele omamoodi tugiraamistikku, mis võimaldab peale põhiteadmiste omandamist ka koostööd teiste tõlkijatega ja oma ande pidevat arendamist.

2.2.8 Venemaa

Nagu paljudes teistes riikides, nõnda arenes ka Venemaal ilukirjanduse tõlkimine 18. ja 19. sajandi vahetusel õilsa eesmärgi nimel parandada oma kultuuri ja kirjanduse puudujääke (Komissarov 1998: 543). Tänu sellele ülesandele saavutas ilukirjanduse tõlkimine vene

kultuuriruumis positsiooni kui üks loovkirjutamise vormidest, mis oli pea sama väärtuslik ja au sees, kui originaalkirjandus (*Ibid.*: 543–544). Ilukirjanduse tõlkimise arengut hoogustas ka Nõukogudeaegne vajadus eelkõige vennasrahvaste keeltest tehtud tõlgete järele, mille tulemusena loodi mitmeid tõlkeharidust pakkuvaid asutusi ning tõlkekursuseid erinevate erialade kõrvale (*Ibid.*: 546). Selliseks näiteks saab tuua Moskva Lingvistilise Ülikooli, kus tõlkeõpe kuulus erinevate võõrkeeleinstituutide õppekavadesse ja osati on selline tendents siiani tuntav (Caminade ja Pym 1998: 282). Nõukogude Liidu lagunemise järel on tõlkimise olukord muutunud; kõige enam tõlgitakse sarnaselt muu maailmaga inglise keelest ja märgatavalt on suurenenud tõlkenõudlus, mis tähendab aga ka seda, et tõlkijate tähtsajad on lühenenud ja tihe konkurents toob turule palju ebapädevaid tõlkijaid ning viletsaid tõlkeid (Komissarov 1998: 546). Sellest hoolimata on Venemaal võimalik õppida ilukirjanduse tõlkimist vägagi kõrgel tasemel.

Väidetavalt alustati A. M. Gorki nimelises kirjandusinstituudis 1955. aastal esimestena maailmas ilukirjanduse tõlkijate õpetamist (Moskva). Instituut ise on loodud 1933. aastal kirjandustöötajate (kirjanikud, luuletajad, kriitikud jne) õpetamiseks (Moskva, ajalugu). Õppida ongi võimalik põhimõtteliselt kahel erialal: kirjandustöötaja (loovkirjutamine) ja ilukirjanduse tõlkija (*Ibid.*). Ilukirjanduse tõlkimist vaadeldakse kui kunsti ja seetõttu on õppe eesmärgiks pakkuda andekatele tõlkimisest huvitatutele kõikvõimalikke teadmisi nii tõlkimisest, keeltest, kultuuridest, ajaloost jne, et selle abil arendada õpilaste annet ja loovust (Moskva). Sisseastujatele esitatavad nõudmised on kõrged, osa tuleb võtta omaloomingu konkursist, sooritada vene keele ja kirjanduse eksam, kirjutada essee ja avaldada muljet intervjuul (Moskva, ajalugu).

Instituudis valmistatakse püsivalt ette inglise, itaalia, saksa ja prantsuse keelest tõlkijaid, aeg-ajalt korraldatakse ka teistest keeltest tõlkijate kursuseid (nt hispaania, soome, hiina,

korea, albaania) (Moskva). Õpe on väga mitmekesine ja laiaulatuslik, iseloomulik on ka individuaalne lähenemine – iga kahe üliõpilase kohta on üks õppejõud (Moskva, ajalugu). Ilukirjanduse tõlkijate õpe toimub üldise kirjanduseriala raames, mis on jagatud mooduliteks (õppetsükliteks) (Moskva, õppekava). Kuna tegu on viieaastalise diplomiõppekavaga, siis on õppe amplituud äärmiselt lai; üliõpilastele pakutakse humanitaar-, sotsiaal- ja majandusteaduste üldaineid, üldiseid erialaaineid kirjandusest, ajaloost ja lingvistikast ning erialaaineid stilistikast, toimetamisest, luule-, proosa- ja draamateooriast, kirjanduskriitikast ja ilukirjanduse tõlkimisest (*Ibid.*). Kõigele sellele lisanduvad veel akadeemiline praktika, tööpraktika ning lõputöö (*Ibid.*).

A. M. Gorki nimeline instituut ei ole ainukene ilukirjanduse tõlkimist pakkuv õppeasutus Venemaal, küll aga õpetatakse seal loomingulises mõttes kõige andekamaid tõlkijaid, kuna nii sisseastumine kui ka lõpetamine on ilma kirjutamisandeta võimatud. Õpe seisnebki kirjutamiskunsti valdajate ande ja loovuse arendamises ning täiendamises.

2.2.9 Suurbritannia

Routledge Encyclopedia of Translation Studies andmetel on tõlkimine Suurbritannias hästi organiseeritud – palju on tõlkebüroosid ning pidevalt tekib juurde akadeemilisi kursuseid ja ametikoolitusi, mis pakuvad vastavat õpetust (Ellis ja Oakley-Brown 1998: 343). Samuti leidub mitmeid ametiorganisatsioone, näiteks *Institute of Translating and Interpreting*, autoriteliidu poolt loodud *Translators' Association*, mis esindab ilukirjanduse tõlkijaid ja *The British Centre for Literary Translation*, mille eesmärgiks on pakkuda ilukirjanduse tõlkijatele stipendiume ja korraldada erinevaid kohtumisi ja töötube (*Ibid.*). Kõigest sellest hoolimata on tõlkimise positsioon Briti ühiskonnas äärmiselt madal, tihtipeale märgatakse seda alles siis, kui midagi on väga valesti läinud (Malmkjær 2004: 5–6). Prestiži

puudumise kõrval on probleemiks ka vähene võõrkeelteoskus ning motivatsioonipuudus keeleõppes (*Ibid.*: 6). Kuna aga tõlkeid on vaja, siis on Malmkjæri sõnul Suurbritannia tõlkemureks saamas see, et tõlketööd teevad inimesed, kelle emakeel polegi inglise keel (*Ibid.*). Sellegipoolest pakutakse Suurbritannias mitmeid tõlkeõppevõimalusi, millest nii mõnigi on keskendunud ilukirjanduse tõlkimisele.

Üheks selliseks õppevõimaluseks on East Anglia ülikoolis (East Anglia) pakutav ilukirjandustõlke magistriõppekava, mille eesmärgiks on ühendada praktika ja teooria ning nendevahelised seosed ja anda professionaalsetele tõlkijatele akadeemiline haridus. Õpet korraldab Kirjanduse, Draama ja Loovkirjutamise teaduskond, tänu millele on tegu integreeritud õppega, kus on esindatud nii kirjanduse, tõlkimise, loovkirjutamise ja draamaõpingute temaatika.

Ilukirjandustõlke õppekava koosneb neljast moodulist: stilistika tõlkijatele, tõlketeooria, tõlkeanalüüs (*case studies*) ning tõlkeprotsess ja -produkt. Esimesel semestril tehtud tõlgetest tuleb tudengitel koostada õpimapp, jooksvalt toimuvad ka mitmed tõlkeõpitoad, mis tegelevad erinevate teemadega nagu toimetamine, koostöö kirjastustega jne. Tõlgitavate keelte valik on väga lai, kuna ülikoolis leidub palju erinevate keelte spetsialiste, kes saavad tõlketöid juhendada. Moodulite läbimist hinnatakse esseedega ning lõputööks on 15 000 – 20 000 sõnaline kommentaaridega tõlge või kriitiline essee. Õpet iseloomustab otseste lähtekeelest sihtkeelde tõlkimise ainete puudumine, kuna eeldatakse, et võõrkeeleoskus on õppima asudes juba pea ideaalne ning selle tõttu keskendutakse tõlkeprobleemidele, -küsimustele ja -tehnikatele. Võimalik on edasi minna ka doktoriõppesse.

Swansea ülikoolis Walesis (Swansea) pakutakse ilukirjanduse tõlkimist samuti magistriõppes, mis on mõeldud nii kogenud lingvistidele (iseseisev õpe), tõlkijaks

soovijatele (praktilis-teoreetiline väljaõpe), kui ka akadeemilist haridust soovivatele algajatele tõlkijatele. Õppe eesmärgiks ongi anda praktilis-teoreetilist koolitust neile, kes tahavad ilukirjandustõlkega tegeleda või võimaldada juba kogenumatele keeletundjatele iseseisvat õpet. Õppekava sobib ka tegevtoolkijatele, kes soovivad ametlikku kutsetunnistust. Õppe käigus tuleb keskenduda tuleb või kahele võõrkeelele ja inglise keelele, võõrkeelte valikus on katalaani, prantsuse, saksa, hispaania ja uelsi keel. Õppekava koosneb kohustuslikest ainemoodulitest (tõlketooria, tõlkeajalugu, keel 1, ilukirjanduslik tõlge mõlemal suunal ja magistritöö või kommentaaridega tõlge) ning valikulistest ainemoodulitest (keel 2, ilukirjanduslik tõlge mõlemal suunal, sissejuhatus kriitilisse teooriasse ning võõrkeele ja inglise keele kirjandus ja kultuur). Kirjanduse ja kultuuri valikmooduli all on võimalik võtta väga erisuguseid aineid nii inglise, ameerika, šoti, uelsi kui ka iiri kirjandusest, erinevate ajaperioodide kirjandusest või ajastutest, žanritest või autoritest. Ka võõrkeele kirjanduse ja kultuurimoodulis leiduvad ainekursused on põnevalt fookuseeritud, näiteks saab valida kursust saksa naiskirjanikest või hispaania draamakirjandusest.

Tõlkimise madalast ühiskondlikust positsioonist ja leigest võõrkeelte huvist hoolimata pakutakse Suurbritannias küllaltki põhjalikke ilukirjandustõlke magistriõppekavasid, mis keskenduvad akadeemilise haridusega professionaalide väljaõppele.

3. Ilukirjanduse tõlkimise õppe eesmärkide analüüs

Eelmises peatükis kirjeldatud erinevate ilukirjandustõlke õppevõimaluste pilt on küllaltki kirju. Üldistuste tegemiseks oli vajalik määrata ühtsed parameetrid, mis hõlbustaksid laialivalguvate kirjelduste võrdlemist. Väljavalituks osutusid kolm peamist parameetrit, milleks on: õppe eesmärk, õppeliik (bakalaureuse- või magistriõpe ning koolitus) ja kasutatavad õppemeetodid (seminar, loeng vms). Lisaks on vaadeldud, kuidas jagunevad erinevate õppevõimaluste raames pakutavad teoreetilised ja praktilised ainekursused ning kas tegu on tõlkespetsiifiliste või laiema tausta ainekursustega. Võrreldud on ka ilukirjandustõlke akadeemiliste õppekavade struktuuri vastavalt Kelly ja Martini kolmele struktuurimudelile. Mõningate andmete puudumise tõttu on osade õppevõimaluste üksikud parameetrid jäänud märkimata, kuid kuna tegu on üksikute juhtumitega, siis ei tohiks need olla üldistuste tegemiseks määrava tähtsusega.

Antud peatükis on analüüsitud esiteks Euroopas pakutavaid ilukirjandustõlke õppevõimalusi (alapeatükk 3.1) ja siis Eestis pakutavaid õppevõimalusi (alapeatükk 3.2), mida on jooksvalt võrreldud Euroopas pakutavatega, ning millele järgneb lühike ülevaade kõrvalaineid võtnud tudengite ootuste ja rahulolu teemal. Alapeatükis 3.3 mõtiskletakse ilukirjanduse tõlkimise õpetamise ja õppimise võimalikkuse üle, võttes arvesse nii Anne Lange, Elin Sütiste kui ka TLÜ kõrvalaineid võtnud tudengite arvamusi ning tehakse järeldusi ilukirjanduse tõlkimise õppimise võimalikkuse suhtes.

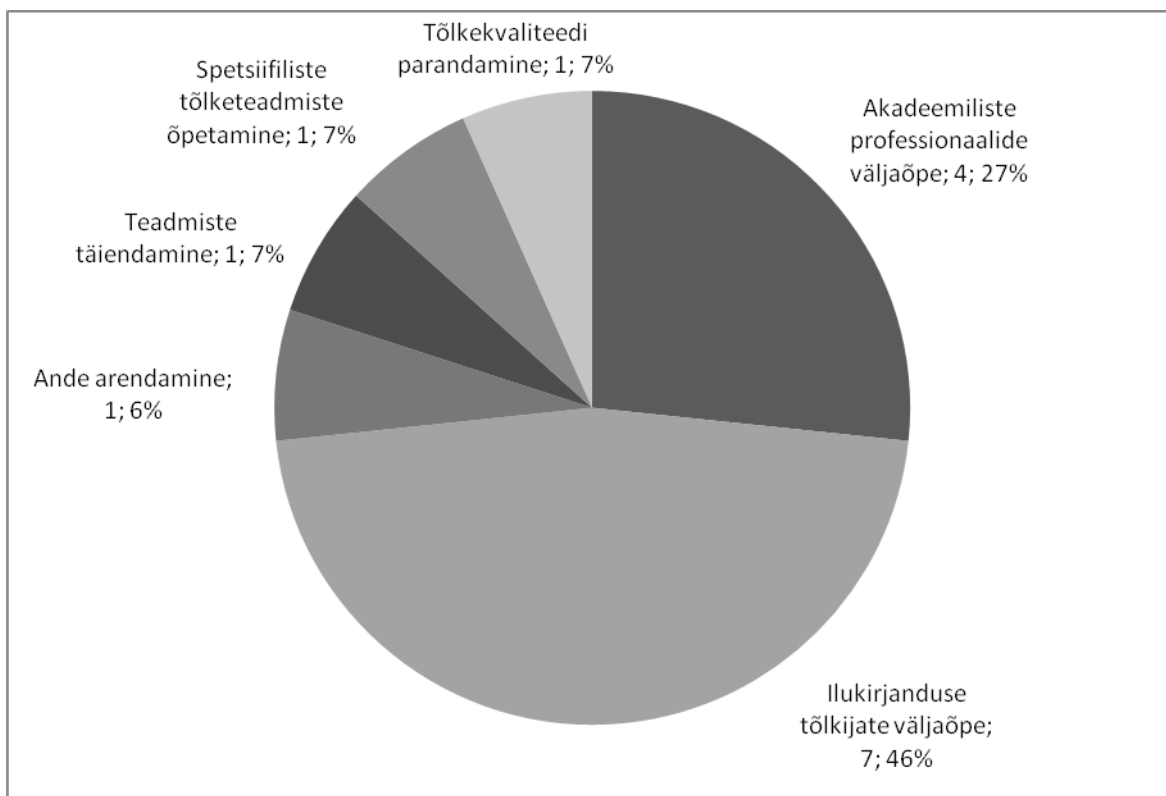
3.1. Euroopas pakutavate ilukirjandustõlke õppevõimaluste analüüs

Õppevõimaluste analüüsimisel on keskendunud õppe eesmärkidele, tausta huvides on vaadeldud aga ka teisi eelmainitud parameetreid ja andmeid.

Õppe eesmärgid

Õppe eesmärkide analüüsimisel on võimalusel kasutatud õppevõimaluste kirjeldustes nimetatud eesmärke, nende puudumisel on aga õppe sisu vaadeldes tehtud õppe eesmärkide osas üldistused. Näiteks Pariisi Denis Diderot' ülikooli ilukirjandustõlke õppekaval oli eesmärgi asemel kirjas õppima asumise motiveerimiseks, et õppekava sobib neile, kellele meeldib lugeda, sõnadega mängida, uurida kirjanike või kultuurilisi taustmaterjale, otsida allikaid või kirjutada (Pariis). Sellisest sissejuhatusest ja õppekava sisust sai aga järeldada, et tegeletakse ikkagi ilukirjanduse tõlkijate väljaõppega. Sarnaselt puudus A. M. Gorki nimelise kirjandusinstituudi kodulehel õppe konkreetne eesmärk, sisust johtuvalt saab aga väita, et õppe eesmärgiks on õpilaste ande arendamine ning kõikvõimalike taustteadmiste õpetamine.

Selliste üldistuste ja ka konkreetsete eesmärkide võrdlusel ilmnes, et Euroopas pakutavate ilukirjandustõlke õppevõimalused on eesmärgistatud kuuel erineval moel, milleks on: akadeemiliste professionaalide väljaõpe, õppijate ande arendamine, ilukirjandustõlke alaste teadmiste täiendamine, ilukirjanduse tõlkijate väljaõpe, spetsiifiliste tõlketeadmiste õpetamine ja tõlkekvaliteedi parandamine. Alljärgnev joonis kujutab nimetatud eesmärkide jagunemist:

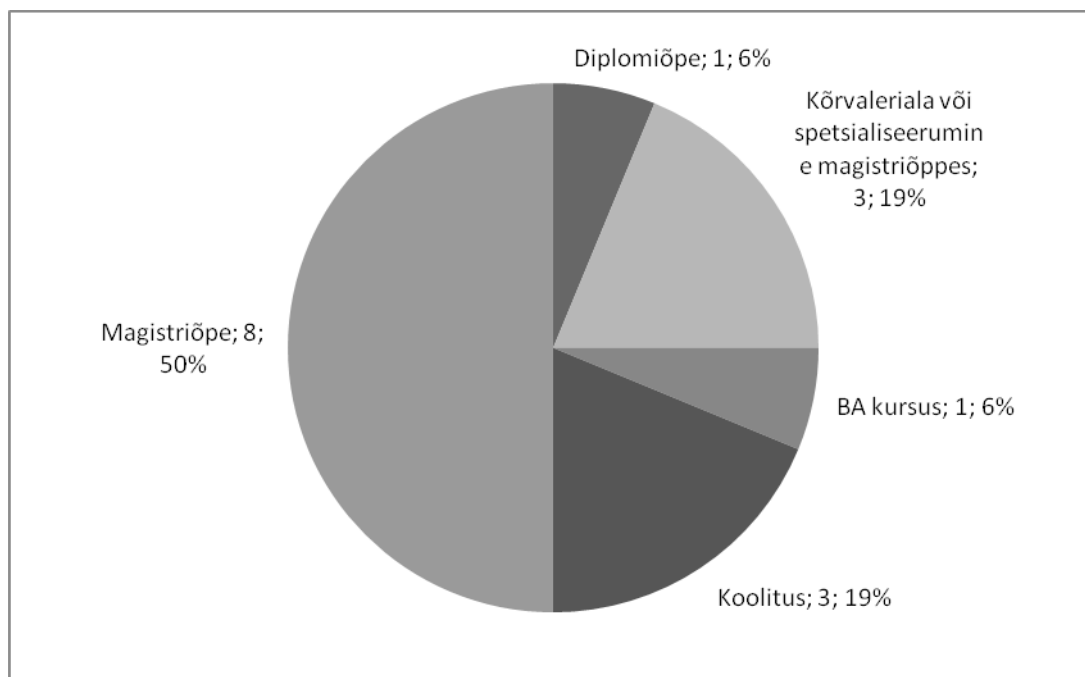
Joonis 1. Õppe eesmärgid

Kõige enam on ilukirjandustõlke õppevõimaluste eesmärgina nimetatud ilukirjanduse tõlkijate väljaõpet (46%), mille on püstitanud Amsterdami Tõlkijate kool, Müncheni ilukirjandustõlke lisaeriala ning Pariisi, Pisa, Siena, Swansea ja Uppsala ülikoolide õppekavad. 27% õppevõimalustest (Barcelona, Düsseldorf, East Anglia ja Lyoni ülikoolide õppekavad) on seadnud eesmärgiks akadeemiliste ilukirjandustõlke professionaalide väljaõppe. Ülejäänud õppe eesmärgid esinevad kõik vaid ühel korral, nendeks on A. M. Gorki nimelise instituudi eesmärk arendada õpilaste annet, Düsseldorf suveülikooli eesmärk täiendada õpilaste ilukirjandustõlke alaseid teadmisi, Tampere ülikooli eesmärk õpetada õpilastele spetsiifilisi tõlketeadmisi ja Hollandi Ilukirjanduse erialakeskuse eesmärk parandada tõlkevaliteeti.

Ilukirjandustõlke õppevõimaluste eesmärgiks on seega põhiliselt ikka ilukirjanduse tõlkijate õpetamine, vähematel puhkudel rõhutatakse ka akadeemiliste teadmistega professionaalsete tõlkijate õpetamist.

Õppeliik

Peatükis 2 kirjeldatud ilukirjandustõlke õppevõimaluste hulgas esineb põhimõtteliselt viit erinevat õppeliiki: magistriõpe, diplomiõpe, magistriõppe kõrvaleriala (või spetsialiseerumine magistriõppe jooksul), bakalaureuseõppes pakutavad kursused ja eraldiseisvad koolitused, nende jaotumist illustreerib järgnev joonis:

Joonis 2. Õppeliigid

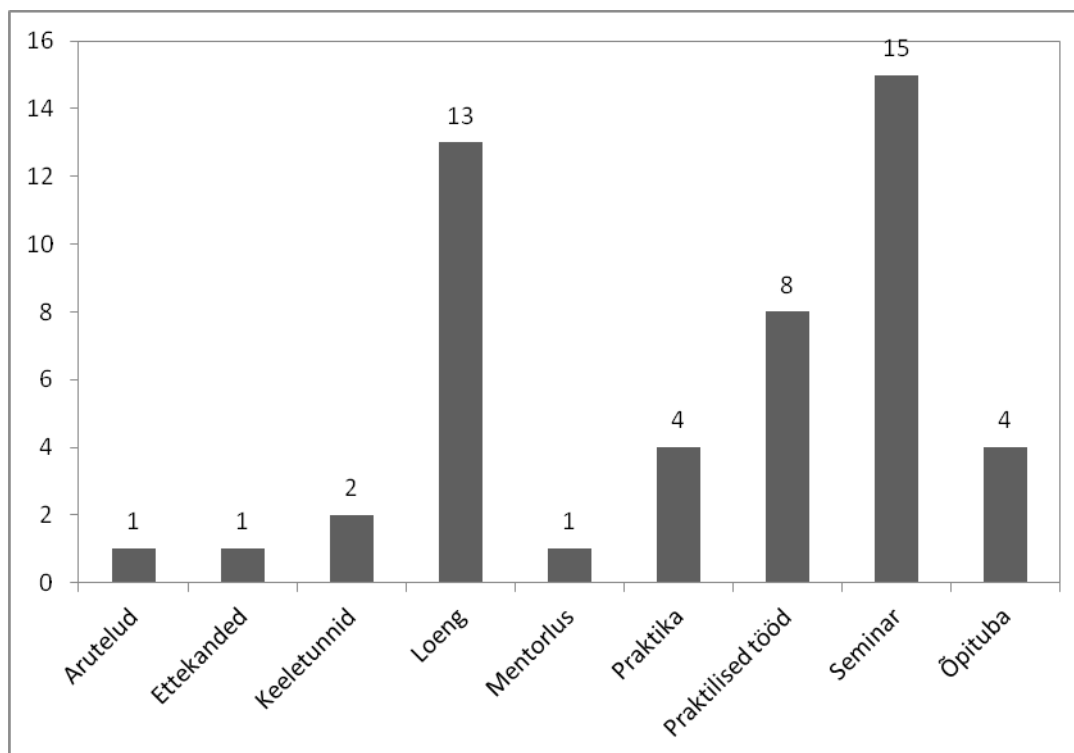
Ilukirjanduse tõlkimist õpetavad magistriõppes kaheksa ülikooli: Barcelona, Pariisi, Lyoni, Pisa, Siena, East Anglia, Swansea ja Düsseldorf ülikoolid. Põhimõtteliselt võiks magistriõppekavade alla sobitada ka Moskvas pakutava diplomiõppe, sest pikemast õppeajast hoolimata on saavutatav haridus võrdväärne magistrikraadiga. Üldiste

tõlkemagistrikavade raames on võimalik spetsialiseeruda ilukirjanduse tõlkimisele nii Turu kui ka Uppsala ülikoolis, Münchenis pakutakse ilukirjanduse tõlkimist aga kõrvalerialana. Bakalaureuseõppes saab üksikuid ilukirjandustõlke kursuseid võtta Tampere ülikoolis. Ilukirjandustõlke koolitustel saab käia Düsseldorfis suveülikoolis ning Ilukirjandustõlke (eriala)keskuses (ELV) Hollandis kui ka Amsterdami Tõlkijate koolis.

Joonisest 1 selgub, et kõige rohkem (50% kirjeldatud õppevõimalustest) õpetatakse ilukirjandustõlget Euroopas magistriõppe tasemel. Vähemal määral pakutakse võimalust spetsialiseeruda üldisema tõlkehariduse raames ilukirjanduse tõlkimisele ning käia erinevatel koolitustel. Valitud õppevõimalustest pakutakse ilukirjandustõlke õppimist kõige vähem bakalaureuseõppe üksikute ainekursustena. Reaalselt ei pruugi selline tulemus aga kehtida, sest antud uuringu valim oli küllaltki väike ning ei keskendunud üksikute ainekursuste leidmisele.

Õppemeetodid

Kõikide Euroopa ilukirjandustõlke õppevõimaluste raames kasutatakse kokku üheksat eri õppemeetodit, milleks on seminar, loeng, õpituba, praktiline töö, praktika, ettekanne, arutelu, keeletunnid ja mentorlus. Õppemeetodite kasutust kujutab ka järgnev joonis:

Joonis 3. Õppemeetodid

Kõige enam on kasutatud seminari õppemeetodit, seda on mainitud peaaegu kõigi õppevõimaluste kirjeldustes, ainsaks erandiks on Siena ülikool. Kasutatavuselt järgmisele kohale asetuvad loengud, mida mainiti 13 õppevõimaluse kirjelduses. Praktilised tööd on kasutusel kaheksal, praktika ja õpitoad neljal ja keeletunnid kahel korral. Vaid ühel korral esinevad õppemeetodid on ettekanded ja arutelud, mida kasutatakse Düsseldorfis suveülikooli raames ning ELVs kasutatav mentorluse süsteem.

Teoreetiliste ja praktiliste kursuste jagunemine

Teoreetiliste ja praktiliste ainekursuste jagunemise puhul on hinnatud õppevõimaluste kallutatust kas praktilisema või teoreetilisema õppesuuna poole. Magistriõppekavades on teooria-praktika jagunemine enam-vähem võrdselt esindatud Barcelona, Düsseldorfis, East Anglia ja Swansea ülikoolides, lisaks Moskva diplomioppes. Teoreetilist laadi kursused on

enamuses Pariisi M2*recherche* õppes ja Pisa ülikoolis, praktika poole on kallutatud Lyoni, ja Siena ülikoolide ilukirjandustõlke õppekavad.

Magistriõppe raames ilukirjandustõlkele spetsialiseerumist pakkuvate ülikoolide hulgas on Müncheni kõrvaleriala kursused jagunenud võrdselt teooria ja praktika vahel. Turu ja Uppsala spetsialiseeruvad kursused, Tampere bakalaureusekursused ning kõik koolitused on keskendunud pigem praktilistele tõlkeülesannetele.

Üldiselt kasutatakse magistriõppekavades enam praktikat ja teooriat ühendavaid kursuseid, kuigi esineb ka ühe või teise eelistamist. Koolituste ja üksikute ainekursuste puhul on aga enam tähelepanu pööratud praktiliste tõlkeharjutustele.

Tõlkespetsiifilised versus laiema tausta kursused

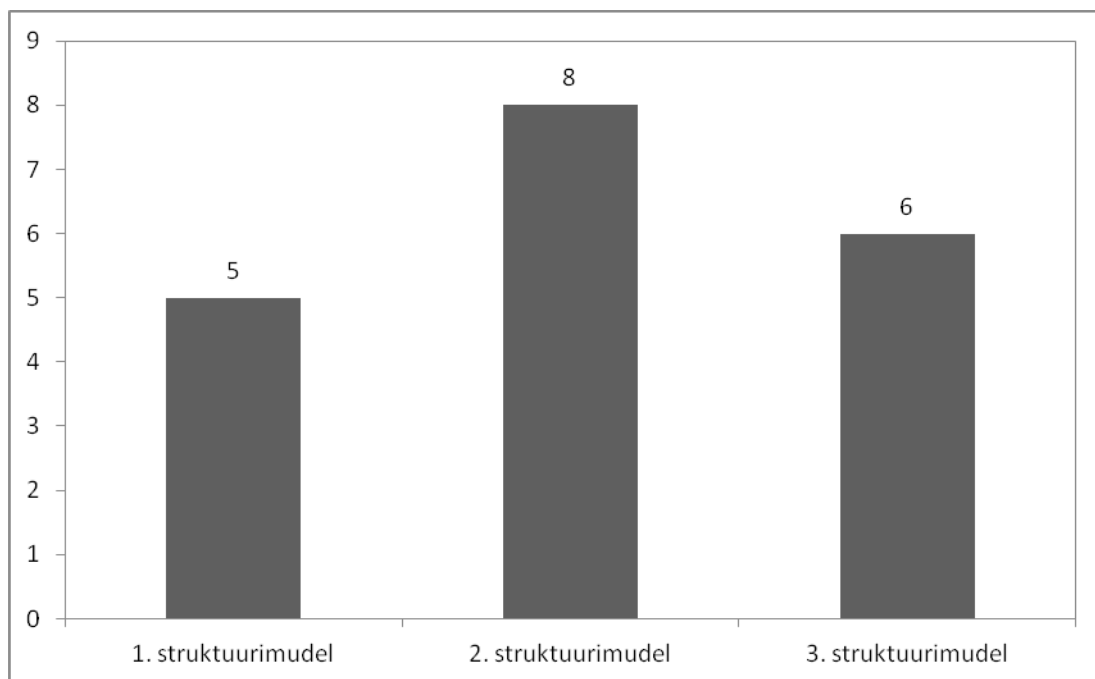
Tõlkespetsiifilisi kursuseid kasutatakse ilukirjandustõlke õpetamisel laiema tausta kursustest enam Turu, Pariisi ja East Anglia ülikoolides. Laiema tausta kursused prevaleerivad aga Pisa ja Swansea ülikoolides ning A. M. Gorki nimelises kirjandusinstituudis. Ülejäänud ilukirjandustõlke õpet pakkuvates õppeasutustes kasutatakse aga nii tõlkespetsiifilisi kui ka laiema tausta kursuseid korraga, mis on ka loogilisest küljest kõige mõistlikum, kuna tõlkijatöö ei sisalda ainult spetsiifiliste tõlkevastete leidmist, vaid ka kogu üldisemast taustinformatsioonist aru saamist.

Õppekavade struktuurimudelid

Kelly ja Martini (2009: 295) poolt esitatud õppekava struktuurimudelitesse on püütud paigutada ilukirjandustõlke akadeemilisi õppekavasid ja kõrvalerialasid. Võrdlusest on kõrvale jäetud üksikud ainekursused ja koolitused, kuna neid ei oleks mõttekas suruda akadeemiliste struktuurimudelite vormi.

Kelly ja Martini esimese struktuurimudeli kohaselt põhineb õppekava võõrkeeltel ja kursused valitakse vastavalt tudengite keeleoskusele. Kirjeldatud õppevõimaluste hulgast illustreerib seda õppemudelit Pisa ülikooli ilukirjandustõlke õppekava. Teine struktuurimudel esindab õppekavasid mille keskmes asuvad eri teemavaldkondade moodulid (keeled, kultuur, kirjalik ja suuline tõlkimine, tõlkeprogrammid, terminikorraldus). Taolise struktuuriga on Lyoni, Düsseldorfis, Moskva ja East Anglia ilukirjandustõlke õppekavad. Kolmanda struktuurimudeli tunnuseks on õppekava alguses toimuvad üldised kursused, mis asendatakse hiljem teemavaldkondade kaupa spetsiifilisemate kursustega. Sellele struktuurimudelile vastavad enim Turu, Pariisi, ja Müncheni ülikoolide õppekavad.

Mitmed kirjeldatud ilukirjanduse õppekavad sobituvad aga mitme õppekava struktuurimudeli alla. Näiteks Barcelona õppekava omab nii teise kui ka kolmanda struktuurimudeli tunnuseid, Uppsala õppekava võiks aga esindada kõiki struktuurimudeleid. Siena ja Swansea ülikoolide õppekavad täidavad nii esimese kui teise struktuurimudeli nõudmisi. Järgneval joonisel on ära toodud kõik struktuurimudelite esinemiskorrad, st kui õppevõimaluse ülesehitus meenutab mitut struktuurimudelit, siis on ka mõlemat varianti arvestatud:

Joonis 4. Struktuurimudelid

Kõige enam kasutatakse ilukirjandustõlke õppekavades eri teemavaldkondade moodulitest koosnevat teist struktuurimudelit. Vähem võetakse eeskuju kolmandalt struktuurimudelilt, mille raames alustatakse üldiste ja liigutakse spetsiifilisemate kursuste poole. Kõige vähem kasutatakse keelteoskustel põhinevat esimest struktuurimudelit. Üldiselt kasutatakse ja võetakse vastavalt vajadusele eeskujuks kõiki Kelly ja Martini esitatud struktuurimudeleid, mis näitab, et ilukirjandustõlke õppekavade ülesehitused on ühtlustumisest veel kaugel.

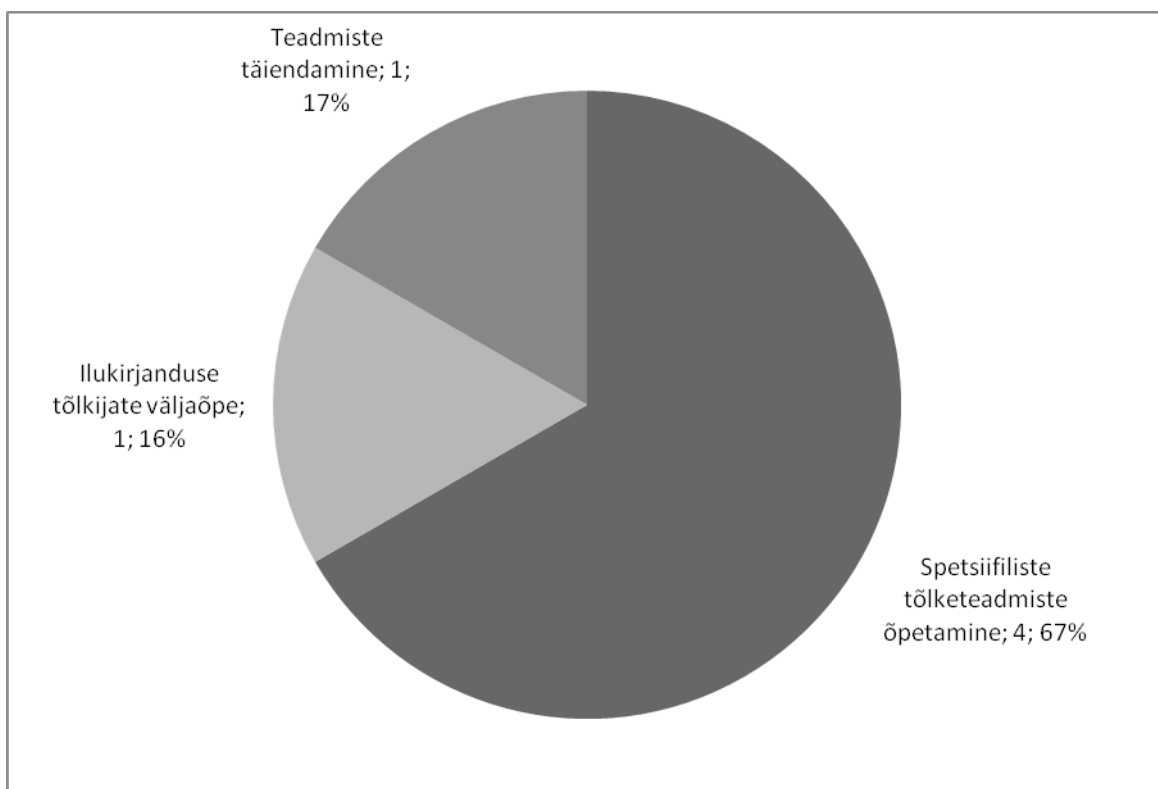
3.2 Eestis pakutavate ilukirjandustõlke õppevõimaluste analüüs.

Võrdlus Euroopas pakutavaga

Eestis pakutavate ilukirjanduse õppevõimaluste õppeliikideks on kõrvalained, bakalaureuseõppe ainekursus ning kolm erinevat koolitust. Võrreldes välisriikidega puudub meil ilukirjanduse tõlkimise magistriõppekava. Olemasolevate õppevõimaluste

osas saab õppeliike võrreldes paralleelse tõmmata Müncheni ülikooli kõrvalerialaga, Düsseldorfis suveülikooli ilukirjandustõlke koolitusega ja ELV pakutavate koolitustega.

Eestis pakutavate ilukirjandustõlke õppevõimaluste eesmärkide analüüsimisel on sarnaselt Euroopa omade analüüsimisele kasutatud võimalusel õppevõimaluste kirjeldustes nimetatud eesmärke, nende puudumisel aga õppe sisu vaadeldes tehtud üldistusi. Võrreldes Euroopa ilukirjandustõlke õppe eesmärkidega puuduvad Eestis akadeemiliste professionaalide väljaõppe, õppijate ande arendamise ja tõlke kvaliteedi parandamise eesmärkidega õppevõimalused. Esindatud on aga ilukirjanduse tõlkijate väljaõppe, spetsiifiliste tõlketeadmiste õpetamise ja teadmiste täiendamise eesmärgid ja seda proportsioonis, mida illustreerib järgnev joonis.

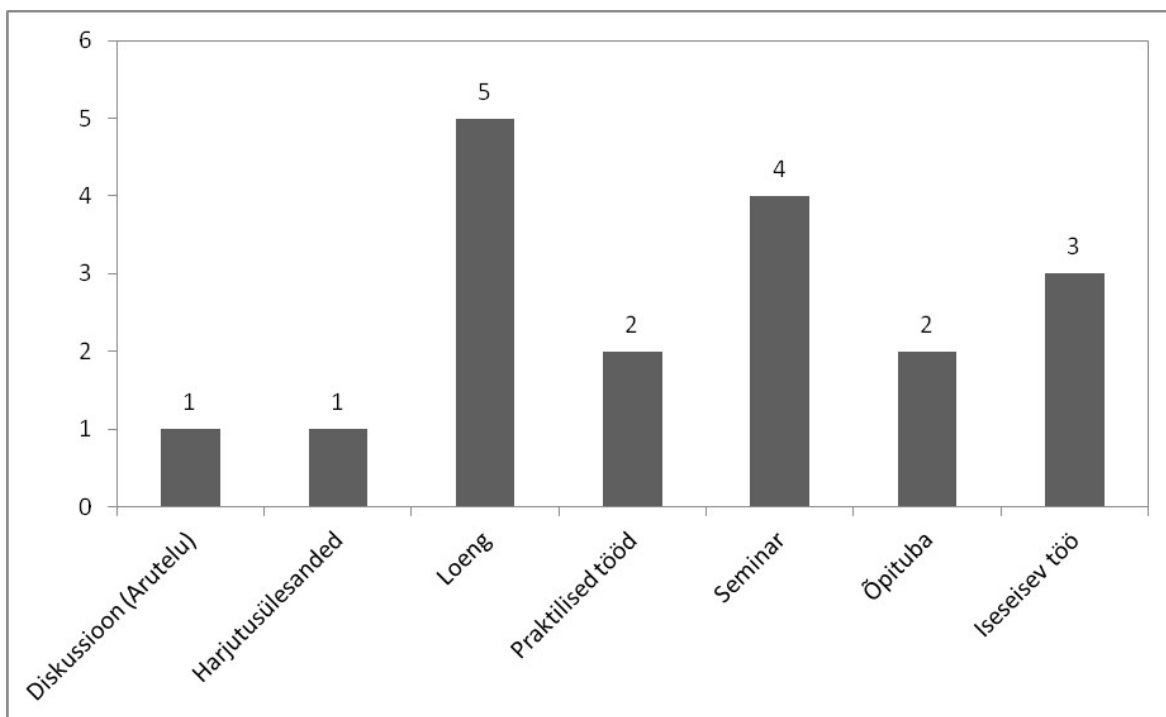

Joonis 5. Ilukirjandustõlke õppe eesmärgid Eestis

Kõige enam pakutakse Eestis selliseid ilukirjandustõlke õppevõimalusi, mille eesmärgiks on õpetada õpilastele spetsiifilisi tõlketeadmisi. Sellise eesmärgiga on TÜ bakalaureuseõppe ainekursus, Tartu suveülikooli koolitus, TLÜ kõrvalaine Ilukirjanduslik tõlge ja TLÜ Ilukirjandusliku teksti ja filmi tõlkimise koolitus. Ilukirjanduse tõlkijate (toimetajate) väljaõppe oli oma eesmärgiks seadnud TLÜ Ilukirjandustekstide tõlkimise ja toimetamise kõrvalaine ning EKLi koolituse eesmärgiks oli täiendada asjast huvitanute ilukirjandustõlke alaseid teadmisi.

Õppe eesmärkide eelistamise osas on Eestis ja Euroopas pakutavad ilukirjandustõlke õppevõimalused küllaltki erinevad. Kui Euroopas valitseb õppe eesmärkide osas arusaamine, et õppe tulemusena peaks õppija saama ilukirjanduse tõlkijaks (või isegi akadeemiliseks professionaaliks), siis Eestis ollakse märksa tagasihoidlikumad ja soovitakse õppijatele õpetada spetsiifilisi tõlketeadmisi. Osaliselt võib sellise jaotumise põhjuseks olla ka õppeliikide vahelised erinevused, sest pikemad ja suuremamahulised magistriõppekavad, mida pakutakse Euroopa ülikoolides, suudavad pakkuda laiemapõhjalist haridust, kui Eestis pakutavad, peamiselt täiendava õppega tegelevad õppevõimalused.

Õppemeetoditest on Eesti ilukirjandustõlke õppevõimaluste hulgas kasutatud enam seminare ja loenguid (Joonis 5). Järgmisel kohal on iseseisvad tööd, mida on kasutatud TLÜ mõlemate kõrvalaine ja ka TLÜ koolituse juures. Kahel korral on kasutatud praktilisi töid ja õpitube, esimesi TLÜ varasema kõrvalaine ja EKL koolituse jooksul ning teisi TÜ ainekursusel ja samuti EKL koolitusel. Vast lõppenud TLÜ koolituse raames on kasutatud õppemeetoditena ka diskussioone (arutelusid) ning harjutusülesandeid.

Joonis 6. Eesti õppemeetodid

Võrreldes Eestis kasutatud õppemeetodeid välisriikides kasutatutega, siis tuleb tunnistada, et kuigi Eesti õppevõimaluste puhul on nimetatud vähem õppemeetodeid, siis põhiliselt need kattuvad. Mõlemal puhul on kasutatakse kõige enam loenguid ja seminare, vähem praktilisi töid ja õpitubasid. Ainsaks suuremaks erandiks on Eesti puhul eraldiseisva õppemeetodina esile toodud iseseisev töö, mida Euroopa kontekstis ei nimetada ja mida võiks pidada praktiliste tööde alla kuuluvaks. Tegelikult on tegu aga kahe eraldiseisva õppemeetodiga. Kõrgharidusstandardi määruse kohaselt on praktiliste tööde ja iseseisva töö puhul tegu õppe kahe vormiga, millest esimene tähistab õppe eesmärgi saavutamist "õpitud teadmiste ja oskuste töös rakendamise kaudu" ning teine üliõpilase iseseisva tegevuse kaudu (Kõrgharidusstandard1, § 3 lg-d 3 ja 4).

Õppevõimaluste teooria-praktika jagunemise osas eelistatakse Eestis sarnaselt välisriikide õppevõimalustele praktikat ja teooriat ühendavaid kursuseid. Anne Lange kõrvalaine

koosneb kahest praktilisest ja kolmest teoreetilisemat laadi ainekursusest, samas kui kõrvalaine Ilukirjanduslike tekstide tõlkimine ja toimetamine koosneb neljast praktilisemast ja kahest teoreetilisemast kursustest. Ka EKLi ja TLÜ koolitustes on esindatud nii teoreetiline kui praktiline õpe, sest mõlemal juhul järgnevad teoreetilisele osale kas kolmepäevane tõlkeõpitubade tsükkel või nädal praktilise tõlkimise jaoks. Tartu üksik ainekursus ja Tartu suveülikooli koolitus on keskendunud aga pigem praktilistele tõlkeülesannetele.

Ainekursuste suunitlus on kõikide Eesti ilukirjanduse õppevõimalustes puhul tõlkespetsiifiline. Laiema tausta ainete puudumine on põhjustatud sellest, et ilukirjandustõlke õppevõimalused Eestis on juba oma olemuselt spetsiifilised ja laiemaid teadmisi täiendavad. Välisriikide õppevõimalused pakuvad ka laiema tausta ained, kuna magistriõppekavade puhul annab suurem maht võimaluse osa aega ka sellele pühendada, ent Eestis puudub selline võimalus.

Nii nagu välisriikides pakutavate õppevõimaluste puhulgi on struktuurimudeleid hindava parameetri alla arvatud ka Eesti omadest ainult akadeemilised õppevõimalused, milleks on kaks TLÜ kõrvalainet. Mõlemad kõrvalaineid on keerukas ideaalselt ühe struktuurimudeli alla paigutada, kuna tegu on kõrvalainetega, mitte täielike õppekavadega. Kõige enam sobib nende kirjeldamiseks aga Kelly ja Martini kolmas struktuurimudel, mille tunnuseks on õppekava alguses toimuvad üldised, hiljem spetsiifilisemad kursused. Struktuurimudeli osas sarnanevad TLÜ kõrvalained seega enim Turu, Pariisi ja Müncheni ülikoolide õppekavadega. Müncheni puhul on tegu lausa samamoodi kõrvalainega.

Eestis ja Euroopas pakutavate ilukirjandustõlke õppevõimaluste vahel võib leida nii mitmeidki erinevusi. Esiteks puuduvad Eestis Euroopas vägagi levinud magistriõppekavad, teiseks on õpete eesmärgid hoopis erineva suunitlusega. Tõenäoliselt soovitakse nii Eestis

kui Euroopas ilukirjandust õpetades saada juurde pädevaid ilukirjanduse tõlkijaid, kuid Euroopas sõandatakse selline eesmärk ka konkreetselt välja öelda. Samas võib suurem tõetera peituda tagasihoidlikema eesmärkide taga, kuna need ei väida, et teatud õpingute lõppedes saab maailmale esitleda täieõiguslikku ilukirjanduse tõlkijat.

Õppemeetodite poolest on nii Eestis kui Euroopas kasutatud sarnaselt seminari ja loengu vorme, vähemal määral praktilisi töid ning õpitubasid, Eesti iseärasuseks on praktiliste tööde ja iseseisva töö kindel eristamine. Praktiliste ja teoreetiliste ainekursused on Eestis sarnaselt Euroopa omadele jagunenud suhteliselt võrdselt, pisut enam on rõhutatud praktilistele tõlkeülesannetele. Ainekursused on Eestis aga kindlalt tõlkespetsiifilised, mis on ka mõistetav, kuna vastupidiselt välisriikide suuremamahulistele õppevõimalustele toimub ilukirjanduse tõlkimise õpetamine Eestis täiendava õppena (kõrvalained ja koolitused).

Kõige suuremaid paralleele Eesti ilukirjandustõlke õppevõimaluste ja välisriikide omade vahel saab tõmmata Müncheni ilukirjandustõlke kõrvalerialaga ja mõlema TLÜ kõrvalainega. Üksteisele sarnanevad veel Tartu ja Tampere üksikud ilukirjandustõlke kursused, Düsseldorfis ja Tartu suveülikoolide programmid ning EKLi, TLÜ ja ELV koolitused.

3.2.1 Tudengitele esitatud küsimustiku analüüs

Kõrvalaine Ilukirjanduslike tekstide tõlkimine ja toimetamine küsimustik esitati nii 2006/2007 kui ka 2007/2008 õppeaastal võtnud tudengitele. Vastanutest viis olid kõrvalainet võtnud õppeaastal 2007/2008, üks ei vastanud antud küsimusele. Kokku

saadeti küsimustik viieteistkümnele tudengile, kellest vastas kokku kuus, seega vastas 40% küsitletutest.

Vastajatest kaks olid kõrvalaine võtmise ajal keeleteoimetaja erialal, kolm eesti filoloogia erialal ning üks vastanu võttis kõrvalainet avatud ülikooli kaudu. Kõrvalainet võtma ajendasid tudengeid huvi ilukirjanduse tõlkimise vastu, selle kasutegur erialases töös (keeleteoimetajatel), kusjuures osad kõrvalaine kursused olid keeleteoimetajatele kohustuslikud. Lisaks märgiti, et kõrvalaine kursused sobisid ajaliselt tudengi tunniplaaniga ning kuna aineid oli vaja lisaks võtta, siis otsustatigi selle kõrvalaine poolt.

Enne kõrvalaine võtmist ei olnud tõlkimisega tegelenud kolm vastanut, kaks olid seda teinud koolitöö tarbeks ning üks oli kuulnud koduses keskkonnas pidevalt tõlkediskussioone. Ootused kõrvalaine suhtes olid ühest küljest kõrged, sooviti saada näpunäiteid tõlkimise kohta ja teadmisi tõlkimise teoreetiliste aluste ja praktiliste oskuste kohta, kuna aine kirjeldus oli huvitav ning ka õppejõud head. Teisest küljest ei oodatud kõrvalainelt eriti midagi, kui siis seda, et selle läbimine ei oleks liiga pingutav ega keeruline. Pärast kõrvalaine läbimist on pooled vastanutest tegelenud tõlkimise/toimetamisega, üks töötab subtiitrite tõlkijana, üks erivaldkondade tekstide tõlkimisega (eelistus ilukirjandustekstidel) ja üks on tegelenud toimetamisega.

Kõrvalainega rahulolu hindas üks vastanu väga kõrgeks, kolm olid üldiselt rahul, kusjuures eraldi mainiti õppejõudude head taset. Puudustena märkisid kaks vastanut praktiliste ülesannete vähesust ja liigset teoreetilisust, kuigi teiste jaoks oli praktilisi ülesandeid piisavalt ning üldine arvamus oli, et kõigist kursustest oli abi ning neist saadud teadmised "ei jookse mööda külgi maha". Kõrvalaine tugevaimaks küljeks oli ühe vastaja arvates selge teoreetilise raami andmine, tõlkimise põhimõtete õpetamine ja erinevate tõlkevõimaluste tutvustamine.

Kõrvutades tudengite ootusi kõrvalaine eesmärkidega selgus, et kõrvalaine üldiseks eesmärgiks nimetatud korrektse eestikeelse teksti koostaja (tõlkija) ning keelelise ja sisulise toimetaja väljaõpetamine, kellele antakse põhilised teadmised ja oskused ilukirjanduslike tekstide tõlkimiseks ja toimetamiseks, vastas tudengite enamasti kõrgetele ootustele, mille kohaselt sooviti saada tõlkealaseid näpunäiteid ning teoreetilisi-praktilisi teadmisi. Kõrvalainega rahule jäämisest rääkides ilmnes aga, et osade vastanute jaoks oli kõrvalaine liiga teoreetiline ja ei pakutud piisavalt praktilisi tõlkeharjutusi. Kui aga vaadata taaskord kõrvalaine eesmärke, siis ei olnudki esikohal praktiliste tõlkeharjutuste pakkumine, vaid ikka pigem teoreetilises laadis teadmiste edasiandmine.

Küsimustik kõrvalaine Ilukirjanduslik tõlge kohta, esitati ainet 2008/2009 õppeaastal võtnud tudengitele, käesoleva õppeaasta (2011/2012) tudengitele seda ei esitatud. Küsimustikule vastas 31% kõrvalaine tudengitest, mis tegelikkuses tähendab nelja inimest kolmeteistkümnest. Kõrvalainet võtnud vastajate peaõppesuund aine võtmise ajal oli ühel kirjalik tõlge, ühel saksa keel ja kultuur ning kahel inglise keel ja kultuur.

Kursuse võtmise ajendiks nimetati huvi tõlkimise ja tõlgete vastu ning soov tõlkija elukutseks võimalikult laiahaardeliselt valmistuda olukorras, kus oma eriala ilukirjandustõlke alaseid kursuseid ei pakkunud. Enne kõrvalaine võtmist ei olnud ükski vastaja varem tõlkimisega tegelenud, sellegipoolest olid ootused kõrvalaine suhtes kõrged. Ootustena nimetati soovi laiendada oma teadmisi nii tõlkimise praktilise kui teoreetilise külje pealt ja loodeti saada praktilisi tõlkenippe, et parandada oma tõlkekiirust. Pärast kõrvalaine võtmist on tõlkimisega tegelenud kolm vastanut, üks praktika raames, teine on tõlkinud ilukirjanduslikke tekste ning kolmas tehnilisi tekste.

Üks vastanutest jäi kõrvalainega väga rahule, teised ei olnud nii positiivselt meelestatud. Kõrvalaine läbimine oli ühe vastanu jaoks keeruline, kuna eesti keel ei olnud tema emakeel

ja seega oli raske esseesid kirjutada. Teised märkisid, et kõrvalaine sisu oli liiga teoreetiline ja täidetud liigselt filosoofiliste arutlustega tõlkimise kohta ning ei keskendunud praktilistele tõlkeülesannetele ega tõlkimise põhiteadmistele.

Tudengite ootused võrreldes kõrvalaine eemärgiga õpetada spetsiifilisi tõlketeadmisi ning kujundada/arendada ilukirjanduse tõlkimise oskusi ja anda ülevaade poetikast, tõlketeadusest ning tõlkevõtetest, on üksteisega osalises vastavuses. Tudengite soovi laiendada oma teadmisi nii tõlkimise praktilise kui teoreetilise külje pealt lubab arendada ka kõrvalaine eesmärk. Samas ei ole eesmärkides esile tõstetud tudengitele huvipakkuvate praktiliste tõlkenippide tutvustamist ega midagi, mis võimaldaks parandada tõlkekiirust. Ootuste ja eemärkide erinevusest tulenevalt ei ole tudengid ka kõrvalainega väga rahule jäänud, mis ei tähenda aga, et kõrvalaine oleks mingis mõttes halb, vaid et tudengid ei ole oma soove nimetades arvesse võtnud õppe eesmärke.

Kokkuvõtvalt võtsid mõlemad TLÜ kõrvalaineid humanitaarteaduste tudengid, kõige enam oli vastanute seas erinevate keelte filolooge ja keeleteoimetajaid. Mõlema kõrvalaine juurde tõid tudengeid huvi tõlkimise ja tõlgete vastu ning ootused kõrvalainetel olid enamjaolt kõrged, sest sooviti laiendada oma teadmisi nii tõlkimise praktilise kui teoreetilise külje pealt ning saada praktilisi näpunäiteid. Mõne vastanu jaoks täitis kõrvalaine aga ainepunktide tühimikku ja ootusteks oli aine kerge läbimine. Enne kõrvalainete võtmist olid vaid üksikud tudengid tõlkimisega tegelenud ja sedagi koolitöö tõttu, pärast kõrvalainete võtmist olid aga üle pooled vastanutest ka reaalselt tõlketööd teinud. Ilukirjanduse tõlkimisega on tegelenud kümnest vastajast kaks, lisaks üks subtiitrite tõlkimisega.

Vastanud hindasid kõrgemalt praktilisemaid ainekursuseid, mis näitab, et tudengid on enam huvitatud reaalsetest tõlkeülesannetest, kui teoreetilisemast taustast, kuigi pakutavate

kõrvalainete eesmärgid ei pruugi seda ette näha. Sama tulemust väljendab ka vastajate rahulolu kõrvalainete suhtes ning seega saab järeldada, et tudengite üldised ootused ja kõrvalainete eesmärgid ei pruugi tihtipeale ühtida.

3.3 Ilukirjandustõlke õppimise/õpetamise võimalikkusest

Emakeelepäeval ilmunud artiklis ütleb Krista Kaer, et "[t]õlgitud kirjandus on juba eesti kirjandus ja see on meie kõigi asi" (2012). Kaer usub, et meil on üsna palju häid tõlkijaid, kui ka neid, kelle tööd rikuvad tõlkimise mainet (2012). Kas sellise seisuga põhjus seisneb madalas tasustamises, tõlkijate enda suhtumises või hoopis väheses hariduses? Madala töötasu kohta ütleb Kaer, et kohusetundlikud tõlkijad teevad ka minimaalse tasu eest korralikku tööd, samas kui hoolimatud tõlkijad ei hakkaks isegi suurema palganumbri eest enam pingutama (2012). Seega põhjustavad viletsaid tõlkeid kas tõlkijate suhtumine oma töösse või teadmatuse.

Kui tõlkija ei hinda ennast kui teksti kaasautorit, kellel lasub vastutus panna teos eesti keeles toimima nii nagu see toimib originaalis ja teda ei innusta ka miski oma töö kvaliteeti parandama, siis on äärmiselt raske hakata tema suhtumist muutma (Kaer 2012). Teadmatuse osas saab aga nii tõlkija ise, kui ka välised abitegurid (ülikoolid, kursused jne) tõlke kvaliteedi paranemise nimel oma panuse anda.

Tõlkimine kui oskus on ilmselgelt õpitav (treenitav) ja õpetatav. Ilukirjanduse tõlkimise õppe puhul eksisteerib aga kahtlus, kas see ikka on võimalik. Üheks põhjuseks on erinevus eri ilukirjandustekstide vahel, kuna "iga teksti puhul algab kõik otsast peale, isemoodi on A ja erinev B, sest tõlkija elab linnas, mille nimeks on Paabel, ja teab, et ei saa ehitada torni, mille tipp oleks taevas, sest keelelisest ühtlusest saadud konstrueerimisjõud on taevaste

hinnangul ohtlik." (Lange 2008: 5). Ilukirjanduse tõlkija ei saa mõne spetsiifilise ainevaldkonna tõlkija kombel pöörduda ühe uuesti ja uuesti samade terminite ja andmebaaside juurde, vaid peab arvestama, et iga ilukirjanduslik tekst on omamoodi. Selles suhtes on ilukirjandustekstide tõlkimine elukestva õppe musternäidiseks, sest "iga raamat on uus maailm, millega tõlkija peab ennast kohandama, millesse ta peab sisse elama." (Kaer 2012). Teiseks ilukirjandustõlke õppimise võimalikkusele kahtlust toovaks väiteks on ilukirjanduse tõlkimise sidumine sõnakunsti ja loomingulise andekusega, mille järgi ei suuda ilma andeta tõlkija keerulisi ilukirjandustekste vastavalt nõudmistele tõlkida.

Ilukirjanduse tõlkimise õpetamise ja õppimise võimalikkuse kohta esitasin küsimuse nii TLÜ kõrvalainete õppejõududele kui ka kõrvalainete tudengitele, millele sain üksmeelse vastuse, et ilukirjanduse tõlkimise õpetamine ja õppimine on võimalikud ning ka vajalikud. Elin Sütiste ütleb, et ilukirjanduse tõlkimist on võimalik õpetada, "nagu teisigi looverialasid, milles ühendatud nii kunst kui käsitööoskus." (Sütiste 2011) Ka Anne Lange kinnitab õppe võimalikkust, kui selles on kombineeritud praktika ja õpetussõnad ning panustatud individuaalsele õpetusele (Lange 2011). Mõlema kõrvalaine tudengid nõustuvad, et ilukirjanduse tõlkimist saab õppida/õpetada, kuigi lisavad juurde hulgaliselt tingimusi. Näiteks on osade tudengite arvates vaja algteadmistele lisada juurde palju praktilist tõlkimist, sest meistriks saab ainult harjutades ja oma (või teiste) vigadest õppides. Teised rõhutavad lisaks praktilisele tõlkimisele veel originaali ja juba ilmunud tõlgete põhjaliku analüüsi vajadusele. Oluliseks peavad tudengid ka tõlkija keelevalisust, tõlkeandi, kutsumust, loomingulisust, sisemist vajadust tõlkida, elukogemust, lugemishuvi ja analüüsivõimet edastada tõlkes originaali funktsiooni. Selliste lisatingimuste esitamise tulemusena ilmneb tudengite arvamustest, et peale õppimise on heaks tõlkijaks saamisel

vajalik ka ande olemasolu, mis võimaldaks suhestuda ilukirjandusliku teose kunstilise ja loomingulisuse aspektiga.

Tundub, et ilukirjandustõlke õpetamise probleem ei seisne selles, kas õppimine või õpetamine on võimalikud, pigem tekitab poleemikat see, kas ilukirjanduse tõlkimist üldse tasub õpetada või õppida. Ilukirjanduse tõlkimise võimalikkuse küsimusele vastab Anne Lange, et õpetamine on võimalik teatud piirini, pidades silmas seda, et kui ameti nõudmised muutuvad võrreldes sealt saadavate hüvedega liiga kõrgeks, siis ei tule keegi seda õppima, ega jaks ka keegi õpetada (Lange 2011). Lange lisab veel, et ilukirjandust tõlgitakse Eestis küll palju, aga ilukirjanduse tõlkija ametit, nagu ka ilukirjaniku ametit, ei õpetata (*Ibid.*). Sama mõtte toob esile ka Elin Sütiste, kes küll arvab, et ilukirjanduse tõlkimise õppe laiendamine ei tooks kahju, kuid toob vähese õpetamise põhjuseks kultuurilise müüdi, mille kohaselt saadakse nii kirjanikuks kui ka ilukirjanduse tõlkijaks iseõppimise teel, "kuna kirjutamist *resp.* tõlkimist õieti ei saagi õpetada" (Sütiste 2011). Sellest müüdist üle saamiseks aitab Sütiste sõnul vaid see, kui ka meil hakkaks enam levima arusaamine, et loovkirjutamist on võimalik ja vajalik õppida ning ehk suureneks siis ka tõlkekursuste arv (*Ibid.*). Lange arvates ei saa aga kedagi sundida rohkem ilukirjanduse tõlkimist õpetama ja pakub, et ehk ei peaks nii palju tõlkima, kui meil seda praegu tehakse (Lange 2011). Tõlkija õppimissoovi pooldab ta aga täielikult, kinnitades, et kui tõlkija tunneb, et tal oleks vaja midagi juurde õppida, kas siis enda või toimetaja huvides, siis peaks ta kindlasti leidma endale kas või eraõpetaja, kes tema esimesi tõlkesamme juhendaks või sobiva õppekava, mille abil saab selgust tõlkimise teoreetilistest põhipunktidest (*Ibid.*).

A. M. Gorki nimelise kirjandusinstituudi kodulehel teadvustatakse, et ilukirjanduse tõlkimine ei ole niisama ühest keelest teise panemine, vaid kunstivorm ja omamoodi

loovkirjutamine (Moskva). Küsimusele, kas ilukirjanduse tõlkimist saab õppida ja õpetada, on vastus nii jah kui ei, sest individuaalset talenti ei saa õpetamisega muuta, samas on võimalik andega inimest suunata, aidata ning arendada (Moskva). Sellest vastusest järeldub, et kõigist ilukirjanduse õppijaist ja praktikuist ei saa väga häid tõlkijad, kui neil puudub selleks piisav anne.

Kuidas aga saadakse ilukirjanduse tõlkijaks? Elin Sütiste sõnul on selleks vajalik pidev ja rohke tõlkepraktika ning oma tööst õppimine, olgu selleks siis toimetaja parandused, erialane kirjandus või kogenud tõlkijate näpunäited ja tõlked (Sütiste 2011). Anne Lange arvates saadakse aga ilukirjanduse tõlkijaks "[j]uhuste kokkulangemise tagajärjel" (Lange 2011). Tõlkijaks saamise motivatsioonina nimetab ta omakirjanduses puuduva lünga tajumist, lähtekultuuri suurt austamist või hoopis tarvidust (soovi) teha tööd omaette (*Ibid.*). Lange arvamust kinnitab ka Kadi Esloni magistritöö, milles ilukirjanduse tõlkijad on selgitanud oma erialani jõudmist ja kus pea võrdselt on ilukirjanduse tõlkimise juurde satunud juhuslikult või on sinna juhatanud huvi keele, kirjanduse ja/või tõlkimise vastu või "soov jagada head võõrkirjandust eestikeelsete lugejatega" (2012: 41). Esimene kokkupuude tõlkimisega toimub Lange sõnul tihtipeale "toimetajast lähituttava või sugulase" pakutud tõlketöö kaudu (Lange 2011). Ilukirjanduse tõlkimine on Lange arvates atraktiivne kuna võlub (*Ibid.*):

oma (sise)dialogi intensiivsuse ja ... diplomaatilisusega; tõlkimise ajal mängitakse teist, hoopis vanemat või nooremat, targemat või rumalamat, teisest soost, rikutumat või süütumat teist, ja õpitakse nii tundma ennast, saadakse üle eneseks olemise kas abitusest või igavusest või ühekülgsusest, taibatakse, kui sõltuvad ollakse keelest ja kultuurist, mis ka terendaks justkui vabamaid võimalusi.

Tõlkimist, nagu iga teist oskust on seega võimalik õppida ja õpetada. Õpetuse edukus ning tõlkija tase sõltub juba aga indiviidist endast. Loova ande olemasolul ja õigete oskuste omandamise järel on võimalik saavutada ilukirjanduse tõlkija kõrgtase, ande puudumisel

ning vajaka jäävate teadmiste korral jäävad aga ka tõlked viletsateks. Talendi ja oskuste tasakaal võib küll varieeruda, üks võib katta teise puudujääke ja *vice versa*, kuid heale tõlkijale on vaja mõlemaid. Põhimõtteliselt on seega võimalik mõne õppekava või koolituse läbimisel saada ilukirjanduse tõlkijaks.

3.4 Järeldused

Käesoleva töö tulemuste põhjal saab esiteks järeldada, et Eestis pakutavad ilukirjandustõlke õppevõimalused erinevad nii mitmeski mõttes Euroopas pakutavatest. Erinevad on nii enim levinud õppeliigid kui ka õppe eesmärgid. Eestis õpetatakse ilukirjandustõlget kõrvalainete, üksikute ainekursuste ja koolituste kaudu, mille peamiseks eesmärgiks on õpetada huvitatutele spetsiifilisi tõlketeadmisi. Euroopas aga on enim levinuks õppeliigiks magistriõpe, mille eesmärgidena üritatakse peamiselt pakkuda ilukirjanduse tõlkijate või akadeemiliste professionaalide väljaõpet. Analüüsi tulemusena saab järeldada, et Eestis tahetakse ilukirjandustõlke õpetamisega täiendada tõlkijate/tudengite/jt teadmisi, Euroopas aga on õppe sihiks eriala professionaalide väljaõpetamine.

Teiseks saab järeldada TLÜ kõrvalaineid läbinud tudengitele esitatud küsimustiku vastuste analüüsist, et kõrvalainete eesmärgid ei vastanud täielikult tudengite ootustele. Mõlemad pooled soovisid anda/saada terviklikku õpet, milles sisalduksid nii teoreetilised kui praktilised teadmised, kuid kui õppe eesmärkide järgi olid prioriteediks eelkõige teoreetiliste teadmiste omandamine, siis tudengite arvates oleks pidanud enam tähelepanu pööratama praktilistele teadmistele.

Töö ühe eesmärgina nimetatud küsimuses, kas ilukirjanduse tõlkijaks on võimalik saada mõne akadeemilise või mitteakadeemilise õppe läbimisel, ei saa väga konkreetseid järeldusi teha. Põhjus ei seisne nii väga ilukirjandustõlke õppevõimaluste ülesehituses vaid hoopis tõlkijaks pürgija isiklikus andes ja motivatsioonis, sest ilma andeta pole võimalik ilukirjandust tiip tasemel tõlkida ning ilma motivatsioonita ei tule ka kõige andekam potentsiaalne tõlkija eriala õppima ega hakka selles vallas tegutsema. Seega ei saa kindlalt järeldada, kas mõne õppe läbimisel on võimalik saada ilukirjanduse tõlkijaks, sest vastus oleneb liiga palju välistest teguritest (õppija anne, motivatsioon, õppe ülesehitus jne).

Töö lõpetusena võiks aga ikkagi nentida, et ilukirjanduse tõlkimise õppimine ükskõik millisel kujul ja olenemata õppija andekusest, on tänuväärne ning vajalik tegevus, sest ilukirjanduse tõlke kvaliteedi parandamine tuleb kõigile kasuks.

Kokkuvõte

Magistritöö "Ilukirjanduse tõlkimise õpetamise eesmärgid. Õppides ilukirjanduse tõlkijaks?" keskendus Eestis ja Euroopas pakutavate ilukirjandustõlke õppevõimaluste tutvustamisele ja analüüsimisele.

Tööd võib nimetada õnnestunuks, sest püstitatud eesmärgid täideti. Töö tulemusena selgus, et Eesti ja Euroopa ilukirjandustõlke õppevõimalused erinevad üksteisest nii ülesehituse kui ka eesmärkide osas. Eestis pakutavate õppevõimaluste (kõrvalainete, üksikute ainekursuste ja koolituste) peamiseks sihiks on anda täiendavaid ilukirjanduse tõlkimiseks vajalikke teadmisi, samas kui Euroopa õppevõimalused (peamiselt magistriõppekavad, aga ka spetsialiseeruvad ainemoodulid ning koolitused) on suunatud ilukirjanduse tõlkijate väljaõppele. TLÜ kõrvalainete õppejõududele ja tudengitele esitatud küsimustiku analüüsist ilmnes, et tudengid ootavad ilukirjandustõlke õppimisel pigem praktiliste oskuste selgitamist, samas kui õpete eesmärgid rõhutavad enam teoreetilist teadmiste jagamisele. Küsimustike analüüsist oli võimalik ka järeldada, et ilukirjanduse tõlkimise õppimine on võimalik, kuid õppe edukus, st kas õppijaist saab ilukirjanduse tõlkija, oleneb õppija individuaalsetest näitajatest (anne, motivatsioon) ja seega ei pruugi igast tõlkeõppe läbinust saada ilukirjanduse tõlkija.

Töö panuseks võib pidada Eesti (ja Euroopa) ilukirjanduse tõlkimise õppevõimaluste tutvustamist, mis võiks huvi pakkuda kõigile ilukirjanduse tõlkeõppega tegelejatele ning ka oma tõlketeadmisi arendada soovivatele tõlkijatele ning tõlkijaks pürgijatele. Ilukirjandustõlke õppijate ootuste ja pakutavate õppevõimaluste eesmärkide erinevusest saab teha järeldusi, mida võiks hetkel Eestis pakutavate õppevõimaluste juures muuta.

Magistritöö teemat saab ka mitmeti laiendada ja edasi arendada. Põhjalikumalt võiks uurida näiteks Eestis pakutavate ilukirjandustõlke õppevõimaluste kujunemislugu või keskenduda hoopis mõne muu tõlkevaldkonna õppevõimaluste analüüsimisele.

Summary

The main subjects of this master's thesis are the options for studying literary translation in Estonia and in Europe and the teaching objectives used by them. The aim of the study is to analyse what options exist in Estonia and Europe for studying literary translation and what objectives do they attempt to achieve. Additionally, the thesis attempts to answer questions whether the students' expectations coincide with the objectives of their study and whether it is possible to become a literary translator simply by completing a literary translation study programme.

The thesis has been divided into three chapters. The first chapter provides an overview of the development and essence of translation teaching and literary translation teaching and explains who are the individuals who want to study literary translation and what are their reasons. The end of the chapter provides a short overview of the history of literary translation in Estonia and what has been written on the subject. The second chapter consists of the descriptions of literary translation study options first in Estonia (with an emphasis on the two minor study programmes from Tallinn University) and then in Europe.

The different study options and their objectives have been analysed in the third chapter by highlighting certain parameters (study structure, objectives, course content etc.). Additionally, a questionnaire was sent to the teachers and students of the two minor study programmes offered by Tallinn University, which enabled to analyse the students' expectations in relation with the objectives of these programmes and give an insight into the question whether it is possible to become a literary translator in the course of studies.

The results of the study show that literary study options in Estonia and in Europe differ from one another in their structure and objectives. In Estonia literary translation is taught using minor study programmes, academic courses and different training programmes, while in Europe the majority of study options are masters programmes, specialisation modules within master's programmes and different training programmes. The main objective of literary translation studies in Estonia is to improve the necessary skills and knowledge to translate literary texts. In Europe the main objective is to train literary translators. The analysis of the questionnaire showed that students' expectations and study options' objectives did not fully coincide. Students expect more practice-oriented course content while the study objectives state a more theoretically based content. Based on the answers from the questionnaire it is also possible to say that literary translation can be learned through different study programmes. It is, however, very difficult to speculate how successful these programmes are, i.e. is it possible to become a literary translator just by passing a course, because it depends heavily on the individual's talent and motivation.

This master's thesis provides an overview of the study options and objectives concerning literary translation studies in Estonia. It can be used by students who wish to improve their knowledge in literary translation study options and translator educators who wish to improve the quality of literary translation by making changes to their curricula. The research could be further developed by studying more closely the history and development of literary translation teaching in Estonia or analysing another area of translation teaching.

Kasutatud kirjandus

Amsterdam. Tõlkijate kutsekool. <<http://www.vertalersvakschool.nl/>>. 05.03.2012.

Anderman, Gunilla ja Margaret Rogers. 2000. *Translator Training between Academia and Profession: A European Perspective*. Christina Schäffner, Beverly Adab (Toim.). *Developing Translation Competence*. Amsterdam: John Benjamins. Lk. 63–73.

Baker, Mona (Toim.). 1998. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London, New York: Routledge.

Baker, Mona, Gabriela Saldanha (Toim.). 2009. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies. 2nd edition*. New York: Routledge.

Barcelona. Pompeu Fabra ülikool. <<http://www.idec.upf.edu/programa-de-postgrado-de-traduccion-literaria>>. 14.11.2011.

Bernardini, Silvia. 2004. "The theory behind the practice: Translator training or translator education". – *Translation in Undergraduate Degree Programmes*. Kirsten Malmkjær (Toim.). Lk. 17–29.

Caminade, Monique ja Anthony Pym. 1998. *Translator-training institutions*. Mona Baker. 1998: 280–285.

CIUTI. www.ciuti.org. 29.09.2011.

Columbia. Columbia ülikool. <<http://arts.columbia.edu/LTAC>>. 15.02.2012.

Delisle, Jean. 1998. *Canadian tradition*. Mona Baker. 1998: 356–363.

Dini, Pietro U. 2009. "'Translation' and Theories of Literary Translation. The Contribution of Comparative Historical Semantics". *Interlitteraria* 14, vol. 2.

Duranti, Riccardo. 1998. *Italian tradition*. Mona Baker. 1998: 474–483.

Düsseldorf. Heinrich Heine ülikool. <<http://www.literaturuebersetzen.uni-duesseldorf.de/en/anglist5/m-a-literaturuebersetzen/profile/>>. 21.11.2011.

Düsseldorf, suveülikool. Heinrich Heine ülikool. <<http://www.literaturuebersetzen.uni-duesseldorf.de/anglist5/m-a-literaturuebersetzen/veranstaltungen/summer-school-literaturuebersetzen/>>. 21.11.2011.

Düsseldorf, õppekorraldus. Heinrich Heine ülikool. <http://www.literaturuebersetzen.uni-duesseldorf.de/fileadmin/Redaktion/Institute/Anglistik/Anglistisches_Institut/Dokumente/LUE/Studienordnung_Studienplan_LUE.pdf>. 21.11.2011.

East Anglia. East Anglia ülikool. <<http://www.uea.ac.uk/lit/courses/ma-literary-translation>>. 12.03.2012.

EKL. Eesti Kirjanike Liit. <<http://www.estbook.com/index.php?id=124>>. 08.09.2011.

Ellis, Roger, Liz Oakley-Brown. 1998. *British tradition*. Mona Baker. 1998: 333–343.

Eslon, Kadi. 2012. Austria, Saksa ja Šveitsi saksakeelse ilukirjanduse eestindajatest ning nende koostööst kirjastustega aastail 2001–2010. Magistritöö.

ELV. *The Expertisecentrum Literair Vertalen*. <http://literairvertalen.org/over_ons>. 05.03.2012.

ELV, intensiivkursus.

<<http://www.uu.nl/faculty/humanities/NL/Actueel/Agenda/Pages/20110411-mastercurus-literair-vertalen.aspx>>. 05.03.2012.

ELV, mentorlus. <http://literairvertalen.org/mentoraten_coaching>. 05.03.2012.

Gaddis Rose, Marilyn. 2008. "Must Translator Training Remain Elitist?" – *Translator and Interpreter Training and Foreign Language Pedagogy*. Peter W. Krawutschke (Toim.). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 2008: 18–25.

Gonzáles Davies, María. 2004. "Undergraduate and postgraduate translation degrees: Aims and expectations". – *Translation in Undergraduate Degree Programmes*. Kirsten Malmkjær (Toim.). Lk 67–82.

Gouadec, Daniel. 2007. *Translation as a Profession*. Amsterdam: John Benjamins.

- Holmes, James S. 1988. *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi.
- IDEC. *Instituto de Educación Continua*. <<http://www.idec.upf.edu/barcelona-universidad-pompeu-fabra>>. 14.11.2011.
- Jones, Francis R. 2009. *Literary translation*. Mona Baker, Gabriela Saldanha 2009: 152–157.
- Kaer, Krista 2010. "Tõlkida või tõlkimata jätta?" – Varraku raamatublogi. 19.06.2010. <<http://blog.varrak.ee/?p=3218>>. 05.09.2011.
- Kaer, Krista 2012. "Tõlkekirjandus on juba eesti kirjandus ja meie kõigi asi". – Maaleht. 16.03.2012. <<http://www.maaleht.ee/news/uudised/kultuur/tolkekirjandus-on-juba-estee-kirjandus-ja-meie-koigi-asi.d?id=64074275>>. 20.03.2012.
- Kelly, Dorothy 2005. *A Handbook for Translator Training: A Guide to Reflective Practice*. Manchester & Northampton: St. Jerome Publishing.
- Kelly, Dorothy ja Anne Martin. 2009. *Training and education*. Mona Baker, Gabriela Saldanha 2009: 294–300.
- Kittel, Harald, Andreas Poltermann. 1998. *German tradition*. Mona Baker. 1998: 418–426.
- Klein, Mari. 2008. "Tõlkijaks saab õppida ainult ise tõlkides". 14. november. Eesti Päevaleht. <<http://www.epl.ee/news/kultuur/tolkijaks-saab-oppida-ainult-ise-tolkides.d?id=51148738>>. 08.09.2011.
- Komissarov, Vilen N. 1998. *Russian tradition*. Mona Baker 1998: 541–549.
- Kõrgharidusstandard1. 2002. Vabariigi Valitsuse 13. augustil 2002. a määrus nr 258. Riigi Teataja 2002, 70, 426. <<https://www.riigiteataja.ee/akt/191521>>. 12.05.2012.
- Lambert, José. 1998. *Literary translation: research issues*. Mona Baker. 1998: 130–133.
- Landers, Clifford E. 2001. *Literary Translation: A Practical Guide*. Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney: Multilingual Matters Ltd.

Lange, Anne. 2008. Tõlkimise aabits. Valgus.

-----, 2011. Küsimustiku vastused. 11.11.2011.

Lehtsalu, U. ja G. Liiv. 1972. Ilukirjanduse tõlkimisest inglise keelest eesti keelde. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, inglise keele kateeder.

Liivaku, Uno ja Henno Meriste. 1975. Kuidas seda tõlkida: järeltormatusest eestinduseni. Tallinn: Valgus.

Lyon. Lumière ülikool. <http://www.univ-lyon2.fr/master-2-traduction-litteraire-et-edition-critique-261526.kjsp?RH=WWW_FR>. 20.11.2011.

Malmkjær, Kirsten (Toim.). 2004. *Translation in Undergraduate Degree Programmes*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

Miller, V. 1972. Minevikust tulevikku: Artikleid ja ettekandeid 1940–1970. Tallinn: Eesti Raamat.

Moskva. A. M. Gorki nimeline kirjandusinstituut. <<http://www.litinstitut.ru/index.php?p=cheats&action=displaycheat&system=8&area=1&cheatid=144>>. 07.03.2012.

Moskva, ajalugu. A. M. Gorki nimeline kirjandusinstituut. <http://www.litinstitut.ru/index.php?area=1&p=static&page=history_of_lit>. 07.03.2012.

Moskva, õppekava. A. M. Gorki nimeline kirjandusinstituut. <http://www.litinstitut.ru/index.php?area=1&p=static&page=new_std2011>. 07.03.2012.

München. Ludwig Maximiliani ülikool. <http://www.anglistik.uni-muenchen.de/studium_lehre/studiengaenge/lituebers1/index.html>. 19.11.2011.

Palm, August 1930. LUB 1929 – Eesti Kirjandus, nr 9, lk 435–450.

Palm, August. 1932. "Kuidas tõlgitakse meil ja kuidas peaks tõlkima?" Eesti Kirjandus, nr. 1, lk. 20–28, nr. 3, lk. 123–131.

- Pariis. Denis Diderot ülikool. <<http://www.univ-paris-diderot.fr/sc/site.php?bc=formations&np=specialite?ns=827>>. 20.11.2011.
- Pihlak, Ants ja Ly Krikk. 2000. Ingliskeelsete tekstide tõlkimine: *Interpreter of Hard English Grammar Cases*. Tallinn: TPÜ kirjastus.
- Pisa. Pisa ülikool. <http://www.humnet.unipi.it/traduzione_letteraria/corso/>. 07.03.2012.
- Pym, Anthony. 1998. *Spanish tradition*. Mona Baker 1998: 552–563.
- Raun, Alo. Eesti keele etümoloogiline teatmik. <http://www.eki.ee/dict/raun>. 20.09.2011.
- Roschester. Rochesteri ülikool. <<http://www.rochester.edu/college/translation/>>. 15.02.2012.
- Saar, Gustav 1927. "Kunstipärasest tõlkest". – Looming, nr 8, lk 751–757.
- Salama-Carr, Myriam. 1998. *French tradition*. Mona Baker. 1998: 409–415.
- Schäffner, Christina. 2000. "Running before Walking? Designing a Translation Programme at Undergraduate Level". – Christina Schäffner, Beverly Adab (Toim.). *Developing Translation Competence*. Amsterdam: John Benjamins. Lk. 143–156.
- Schäffner, Christina. 2004. "Developing professional translation competence without a notion of translation". – *Translation in Undergraduate Degree Programmes*. Kirsten Malmkjær (Toim.). Lk. 113–125.
- Siena. Siena ülikool. <<https://sites.google.com/a/unisi.it/master-in-traduzione-letteraria-e-editing-dei-testi/Home>>. 22.02.2012.
- Siena, õppekorraldus.
<http://www.unisi.it/postlaurea/BANDO_MASTER_TRADUZIONE_LETTERARIA_1112.pdf>. 22.02.2012.
- Soosaar, Enn. 1993. "Vabadus on vastutus: tõlkekirjandus 1992". Looming, nr. 5, lk. 688–692.

Soosaar, Enn. 1996. Eesti raamatulugu algab tõlgetega. Inglise kirjandus eesti keeles.

Raamatud. *English Literature in Estonian. Books*. Koost. K. Ellip. Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu. Lk. 6–9.

Soovik, Ene-Reet. Tartu Suveülikool. Koolituskursus Ilukirjandustõlge.

<[https://www.is.ut.ee/pls/ois/!tere.tulemast?](https://www.is.ut.ee/pls/ois/!tere.tulemast?kood=P2AV.TK.269&id_eelm_kontaktisik=3930&leht=OK.AY.VP&id_ay_programm=21122&id_ay_toimumine=24735&systeemi_seaded=4,1,12,1&sessioon=0&tegevus=otsi)

[kood=P2AV.TK.269&id_eelm_kontaktisik=3930&leht=OK.AY.VP&id_ay_programm=21122&id_ay_toimumine=24735&systeemi_seaded=4,1,12,1&sessioon=0&tegevus=otsi](https://www.is.ut.ee/pls/ois/!tere.tulemast?kood=P2AV.TK.269&id_eelm_kontaktisik=3930&leht=OK.AY.VP&id_ay_programm=21122&id_ay_toimumine=24735&systeemi_seaded=4,1,12,1&sessioon=0&tegevus=otsi)>. 15.10.2011.

Sütiste, Elin. 2009. "Märksõnu eesti tõlkeloost 1906–1940 : tõlkediskursust organiseerivad kujundid". Keel ja Kirjandus nr. 12, lk. 908–924. DIGAR:

<[http://digar.nlib.ee/digar/viewer?](http://digar.nlib.ee/digar/viewer?m=save&mode=save&o=57307&grp=2&p=20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,36&rnd=0.41454042587429285)

[m=save&mode=save&o=57307&grp=2&p=20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,36&rnd=0.41454042587429285](http://digar.nlib.ee/digar/viewer?m=save&mode=save&o=57307&grp=2&p=20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,36&rnd=0.41454042587429285)>. 28.08.2011.

-----, 2011. Küsimustiku vastused. 14.11.2011.

Swansea. Swansea ülikool.

<<http://www.swan.ac.uk/translation/postgraduate/mainliterarytranslation/>>.

12.03.2012.

Tampere. Tampere Ülikool.

<[https://www10.uta.fi/opas/opetusohjelma/opetusohjelma.htm?](https://www10.uta.fi/opas/opetusohjelma/opetusohjelma.htm?lvv=2011&ops=116&ots=TRSU&kieli=fi)

[lvv=2011&ops=116&ots=TRSU&kieli=fi](https://www10.uta.fi/opas/opetusohjelma/opetusohjelma.htm?lvv=2011&ops=116&ots=TRSU&kieli=fi)>. 14.11.2011.

Tiikmaa, Elsa. 1962. Inglise keele raskemate grammatiliste konstruktsioonide tõlkimine eesti keelde. Tallinn: Ed. Vilde nim. Tallinna Pedagoogiline Instituut, Keelte kateeder.

TLÜ koolitus. Ilukirjandusliku teksti ja filmi tõlkimine. <[http://www.tlu.ee/?](http://www.tlu.ee/?LangID=1&CatID=3323&ArtID=10425&action=article)

[LangID=1&CatID=3323&ArtID=10425&action=article](http://www.tlu.ee/?LangID=1&CatID=3323&ArtID=10425&action=article)>. 08.05.2012.

TLÜ kõrvalaine 1. Ilukirjandustekstide tõlkimine ja toimetamine.

<[http://webcache.googleusercontent.com/search?](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:6PWYS2MImBwJ:www.tlu.ee/files/arts/3965/KA_Il5ac96499cd7380cee1)

[q=cache:6PWYS2MImBwJ:www.tlu.ee/files/arts/3965/KA_Il5ac96499cd7380cee1](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:6PWYS2MImBwJ:www.tlu.ee/files/arts/3965/KA_Il5ac96499cd7380cee1)

3229e76804088c.rtf+Ilukirjandustekstide+t
%C3%B5lkimine+ja+toimetamine&cd=2&hl=en&ct=clnk&client=firefox-a >.
20.10.2011.

TLÜ kõrvalaine varasem. Ilukirjandustekstide tõlkimine ja toimetamine.

<[http://webcache.googleusercontent.com/search?](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:KL9JjWPBIJ0J:www.tlu.ee/files/arts/4100/LE_ila9db74e88b187c66ba2fc191e52c7f05.rtf+Ilukirjandustekstide+t%C3%B5lkimine+ja+toimetamine&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=firefox-a)
[q=cache:KL9JjWPBIJ0J:www.tlu.ee/files/arts/4100/LE_ila9db74e88b187c66ba2fc191e52c7f05.rtf+Ilukirjandustekstide+t](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:KL9JjWPBIJ0J:www.tlu.ee/files/arts/4100/LE_ila9db74e88b187c66ba2fc191e52c7f05.rtf+Ilukirjandustekstide+t%C3%B5lkimine+ja+toimetamine&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=firefox-a)
[%C3%B5lkimine+ja+toimetamine&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=firefox-a](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:KL9JjWPBIJ0J:www.tlu.ee/files/arts/4100/LE_ila9db74e88b187c66ba2fc191e52c7f05.rtf+Ilukirjandustekstide+t%C3%B5lkimine+ja+toimetamine&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=firefox-a)>.
08.05.2012.

TLÜ kõrvalaine 2. Ilukirjanduslik tõlge. <[http://webcache.googleusercontent.com/search?](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:r1qjjgPmJpsJ:www.tlu.ee/files/arts/631/Ilukibeb7736c8c41a399025147c5192a2a18.rtf+Ilukirjanduslik+t%C3%B5lge&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=firefox-a)
[q=cache:r1qjjgPmJpsJ:www.tlu.ee/files/arts/631/Ilukibeb7736c8c41a399025147c5192a2a18.rtf+Ilukirjanduslik+t](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:r1qjjgPmJpsJ:www.tlu.ee/files/arts/631/Ilukibeb7736c8c41a399025147c5192a2a18.rtf+Ilukirjanduslik+t%C3%B5lge&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=firefox-a)
[%C3%B5lge&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=firefox-a](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:r1qjjgPmJpsJ:www.tlu.ee/files/arts/631/Ilukibeb7736c8c41a399025147c5192a2a18.rtf+Ilukirjanduslik+t%C3%B5lge&cd=1&hl=en&ct=clnk&client=firefox-a)>. 20.10.2011.

Turu. Turu Ülikool. <[https://nettiopsu.utu.fi/opas/opintoKokonaisuus.htm?](https://nettiopsu.utu.fi/opas/opintoKokonaisuus.htm?rid=9501&lang=fi&uiLang=fi&lvv=2011)
[rid=9501&lang=fi&uiLang=fi&lvv=2011](https://nettiopsu.utu.fi/opas/opintoKokonaisuus.htm?rid=9501&lang=fi&uiLang=fi&lvv=2011)>. 14.11.2011.

Ulrych, Margherita. 2005. "Training translators: Programmes, curricula, practices". –
Martha Tennent (Toim.). *Training for the New Millennium. Pedagogies for translation and interpreting*. Philadelphia: John Benjamins. Lk. 3–33.

Unt, Kerstin. Tartu Suveülikool. Koolituskursus Ilukirjanduse tõlkimine.
<<http://www.suveulikool.ut.ee/535660>>. 08.09.2011.

Uppsala. Uppsala ülikool. Tõlkimise eriala.
<[http://www.uu.se/utbildning/utbildningar/selma/program/?pKod=H](http://www.uu.se/utbildning/utbildningar/selma/program/?pKod=H%D6V2M&lasar=12/13)
[%D6V2M&lasar=12/13](http://www.uu.se/utbildning/utbildningar/selma/program/?pKod=H%D6V2M&lasar=12/13)>. 18.11.2011.

Uppsala kursus. Ilukirjanduse tõlkimine.
<[http://www.uu.se/en/education/courses_and_programmes/selma/kursplan/?](http://www.uu.se/en/education/courses_and_programmes/selma/kursplan/?kKod=5SV094)
[kKod=5SV094](http://www.uu.se/en/education/courses_and_programmes/selma/kursplan/?kKod=5SV094)>. 18.11.2011.

Venuti, Lawrence. 1998. *American tradition*. – Baker, Mona. 1998: 305–316.

- Wilss, Wolfram. 2004. "Translation studies: A didactic approach". – *Translation in Undergraduate Degree Programmes*. Kirsten Malmkjær (Toim.). 2004: 9–15.
- Wilss, Wolfram. 2008. "Topical Issues in Translator Training at Universities". – *Translator and Interpreter Training and Foreign Language Pedagogy*. Peter W. Krawutschke (Toim.). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 2008: 89–99.
- Woodsworth, Julia. 2002. "Teaching literary translation: Integrating theory and practice in the classroom". – Eva Hung (Toim.). *Teaching Translation and Interpreting 4. Building bridges*. Philadelphia: John Benjamins. Lk. 129–138.
- ÕIS. Õppeinfosüsteem, Tartu Ülikool. Õppeained: Ilukirjandustõlge.
<<https://www.is.ut.ee/pls/ois/!tere.tulemast>>. 12.10.2011.

Lisad

Lisa 1. Õppejõududele (Anne Langele ja Elin Sütistele) esitatud küsimustik

1. Mis oli kõrvalaine Ilukirjanduslik tõlge / Ilukirjandustekstide tõlkimine ja toimetamine loomise ajendiks?
2. Millele toetudes loodi/valiti antud kõrvalaine kursused? (Teoreetiline kirjandus, välisülikoolides pakutavad analoogsed kursused?)
3. Miks pakutakse teie arvates Eestis ilukirjanduse tõlkimise alast õpet ainult Tallinna Ülikoolis, kuigi ilukirjandust tõlgitakse meil väga palju? Kas ilukirjanduse tõlkimist peaks rohkem õpetama?
4. Kas kõrvalainet Ilukirjanduslik tõlge / Ilukirjandustekstide tõlkimine ja toimetamine korratakse veel? Põhjused?
5. Tõlkekursused on tihtipeale tudengite seas väga populaarsed, mis on teie arvates selle põhjuseks?
6. Kas teie meelest on ilukirjanduse tõlkimist võimalik õpetada? Kuidas?
7. Kuidas saadakse teie arvates ilukirjanduse tõlkijaks?

Lisa 2. Kõrvalaine Ilukirjanduslik tõlge tudengitele esitatud küsimustik

Mis on/oli antud kõrvalaine võtmise ajal teie eriala?

1. Miks otsustasite võtta kõrvalainet Ilukirjanduslik tõlge?

2. Kas olite enne kõrvalaine võtmist ilukirjanduslike tekstide tõlkimisega kokku puutunud? Kui jah, siis mil määral? (Olete varem midagi tõlkinud, toimetanud?)

3. Millised olid teie ootused kõrvalaine suhtes?

4. Hinnake kõrvalaine kursuseid vastavalt sellele, kui palju neist oli abi teile kui (algajale) ilukirjanduse tõlkijale skaalal 1–5 (1-polnud üldse abi, 5-väga palju abi)?
Ilukirjanduse tõlkimine 1 (GRT6011)

Ilukirjanduse tõlkimine 2 (GRT6012) 1 2 3 4 5

Tõlkelingvistika (GRT6013) 1 2 3 4 5

Tõlkepoetika (GRT6014) 1 2 3 4 5

Eriseminar tõlkeuuringutest (GRT6015) 1 2 3 4 5

5. Kuidas jäite kõrvalainega üldiselt rahule? Kas teie ootused täitusid?

6. Kas olete pärast kõrvalaine võtmist tegelenud ilukirjanduse tekstide tõlkimisega või toimetamisega? Kui jah, siis mil määral?

7. Kas teie meelest on ilukirjanduse tõlkimist võimalik õppida? Kuidas?

Lisa 3. Kõrvalaine Ilukirjandustekstide tõlkimine ja toimetamine tudengitele esitatud küsimustik

Mis on/oli antud kõrvalaine võtmise ajal teie eriala?

1. Miks otsustasite võtta kõrvalainet Ilukirjandustekstide tõlkimine ja toimetamine?

2. Kas olite enne kõrvalaine võtmist ilukirjanduslike tekstide tõlkimisega kokku puutunud? Kui jah, siis mil määral? (Olete varem midagi tõlkinud, toimetanud?)

3. Millised olid teie ootused kõrvalaine suhtes?

4. Hinnake kõrvalaine kursuseid vastavalt sellele, kui palju neist oli abi teile kui (algajale) ilukirjanduse tõlkijale skaalal 1–5 (1-polnud üldse abi, 5-väga palju abi)?

Keeleline toimetamine ja korrektuur

Tõlketeooria alused

Võõrkeelse teksti semantiline analüüs

Tõlkesemiootika

Kirjandusliku teksti praktiline tõlkimine

Kirjandusliku toimetamise põhialused

5. Kuidas jäite kõrvalainega üldiselt rahule? Kas teie ootused täitusid?

6. Kas olete pärast kõrvalaine võtmist tegelenud ilukirjanduse tekstide tõlkimise või toimetamisega? Kui jah, siis mil määral?

7. Kas teie meelest on ilukirjanduse tõlkimist võimalik õppida? Kuidas?